

Taidetyöpaja nuorten hyvinvoinnin tukena

Toimintatutkimus taiteellisten menetelmien hyödyntämisestä sijaishuoltoyksikössä

Lapin yliopisto

Taiteiden tiedekunta

Kuvataidekasvatus

Kevät 2013

Jatta Vuorinen

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Taidetyöpaja nuorten hyvinvoinnin tukena. Toimintatutkimus taiteellisten menetelmien hyödyntämisestä sijaishuoltoyksikössä.

Tekijä: Jatta Vuorinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu –tutkielma x Laudaturtyö__

Sivumäärä: 102, 7 liitettä

Vuosi: 2013

Tiivistelmä:

Tarkastelen tutkimuksessani taidetoimintaa sijaishuoltoyksikössä. Halusin selvittää, miten taide voisi tuoda hyvinvointia yksikön nuorille, jonka vuoksi järjestin heille taidetyöpajan, johon osallistui kahdeksan nuorta. Tutkimus on etnografinen toimintatutkimus ja käytin tutkimusmenetelmänä triangulaatiota. Työpajaa ohjatessa käytin osallistuvaa havainnointia ja tein kenttämuistiinpanoja työpajan tapahtumista. Teetin nuorille myös puolistrukturoidun lomakehaastattelun, ja lisäksi haastattelin kolmea työpajatoimintaa seurannutta henkilökunnan jäsentä. Tutkimusaineiston analysoinnissa käytin sisällönanalyysiä, teemoittelua ja tyyppittelyä.

Sekä nuoret, että henkilökunta antoivat positiivista palautetta työpajasta. Hyvinvoinnin kokemukset syntyivät yhdessä tekemisestä, yhteisöllisyydestä, työskentelyn lomassa nuorissa näkyvästä energisyydestä, sekä onnistumisen kokemuksista. Myös henkilökunnan positiivinen palaute töistä, sekä työpajassa tehdyn seinämaalauksen pysyvyys, ja siitä jäävä muisto olivat tärkeitä tekijöitä nuorille. Nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi olisikin tärkeää käyttää monipuolisia menetelmiä, sekä moniammatillista osaamista.

Avainsanat: nuoret, hyvinvointi, taidetyöpaja, taiteelliset menetelmät, sijaishuoltoyksikkö, toimintatutkimus.

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__

(vain Lappia koskevat)

University of Lapland, Faculty of Art and Design

The title of the pro gradu thesis: Supporting youth well-being with an art workshop. An action research of using artistic methods in foster care

Author(s): Jatta Vuorinen

Degree programme / subject: Art education

The type of the work: pro gradu thesis X laudatur thesis ____

Number of pages: 102, 7 appendices

Year: 2013

Summary:

In my research, I study art activity in foster care. I arranged an art workshop for the eight youth of a foster care to find out how art can create well-being to them. This is an ethnographic action research and I used triangulation as my method. I observed the workshop and wrote a field report about my notions. I also arranged a half structured questionnaire for the youth and interviewed three of the employees, who had been observing the art workshop. I analysed the results of the research by using information analysis and also developed themes and types of the collected research data.

Both the youth and the employees gave positive feedback of the workshop. The experience of well-being in the workshop was produced by doing art together and experiencing communality. The positive energy noticed in the youths and their experiences in successfully creating art, offered information about the workshop's capabilities of improving their well-being. Especially wall painting became important to youth because of its permanence and the memory that it created. Also the employees' positive feedback of the art work was important. I concluded that it is important to use different kinds of methods, and also exploit the expertise of several professions in efficiently supporting youth wellbeing.

Keywords: youth, wellbeing, art methods, art workshop, foster care, action research.

Further information:

I give a permission the pro gradu thesis to be read in the Library X

I give a permission the pro gradu thesis to be read in the Provincial Library of Lapland (only those concerning Lapland) ____

Sisällysluettelo

Johdanto	1
2. Tutkimuksen lähtökohdat	4
3. Nuoruuden ainutlaatuisuus	6
4. Taide hyvinvoinnin lähteenä	8
5. Taide nuorten hyvinvoinnin tukena	11
5.1 Keho ja aistit taiteen tekemisessä	12
5.2 Taide tunteiden ja mielikuvien kuvaajana	13
5.3 Taiteen terapeuttisuus	14
5.4 Taide itsetunnon vahvistajana	15
6. Taide osana lastensuojelua	17
6.1 Lastensuojelu	17
6.2 Sijaishuoltoyksikkö	18
6.3 Taiteellisten menetelmien hyödyntäminen lastensuojelussa	19
6.4 Valmiudet taidetyöskentelyyn	22
7. Esimerkkejä nuorten hyvinvointia edistävästä taide ja kulttuurihankkeista	24
8. Tutkimusryhmä ja tutkimuksen toteuttaminen	29
8.1 Työpajasuunnitelma	30
9. Tutkimusmenetelmänä triangulaatio	36
9.1 Etnografinen toimintatutkimus	37
9.2 Työpajan havainnointi	39
9.3 Tutkijan rooli	40
9.4 Lomakehaastattelu nuorille	42
9.5 Teemahaastattelu sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle	43
9.5.1 Haastattelumetodi	44
9.5.2 Haastateltavien valikoituminen ja haastatteluteemat	45
10. Tutkimuseettisyys	50
10.1 Havainnoinnin etiikka	52
11. Tutkimusaineiston analyysi	54
11.1 Sisällönanalyysi	55
11.2 Teemoittelu ja tyypittely	56

12. Taidetyöpaja sijaishuoltoyksikössä	59
12.1 Alkukankeutta	59
12.2 Haastava kipsityö	62
12.3 Seinämaalauksen työpajan huipentajana	66
12.4 Loppukoonti	69
13. Nuorten palaute	73
14. Sijaishuoltoyksikön työntekijöiden haastattelut	77
14.1 Vapaa-ajan toiminnan merkitys	77
14.2 Käsitys taiteellisesta toiminnasta	78
14.3 Alkuvaikeudet	79
14.4 Työpajan onnistuminen	80
14.5 Työpajan kehityskohteita	81
14.6 Nuorten antama palaute	83
14.7 Havainnot nuorten olotilasta	85
14.8 Taiteellisen toiminnan hyödyt	86
14.9 Taiteelliset menetelmät koulutuksessa	87
14.10 Moniammatillinen yhteistyö	89
15. Johtopäätökset	91
15.1 Työpajan onnistumiset ja kehittämisen kohteet	91
15.2 Nuorten hyvinvoinnin kokemukset	94
15.3 Taidetoiminnan mahdollisuudet sijaishuoltoyksikössä	95
16. Tutkimuksen luotettavuus	97
17. Pohdinta	100

Lähteet

Liitteet

Johdanto

Taide tuottaa hyvinvointia. Se antaa keinoja ajatusten ja tunteiden käsittelyyn sekä itseilmaisuun. Taiteen tekeminen mahdollistaa myös uudenlaisen tavan kommunikoida. Se voi tuottaa onnistumisen kokemuksia ja lujittaa myönteistä minäkuvaa. Lisäksi taidetoiminta luo yhteisöllisyyttä ja vahvistaa sosiaalisten suhteiden kehittymistä. Taiteen hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta tiedetään, mutta miten taiteen mahdollisuuksia hyödynnetään käytännössä?

Kiinnostus taiteen ja hyvinvoinnin väliseen yhteyteen heräsi Lapin yliopistossa käydyssä ekspressiiviseen taideterapiaan pohjaavan, taideilmaisun menetelmä kasvun ja kasvatuksen palveluksessa – kurssin myötä. Opinnot saivat pohtimaan, miten voisin kuvataideopettajana auttaa taiteen keinoin lapsia ja nuoria. Hyvinvointia tuottavaa taidetoimintaa on perusteltua viedä paikkoihin, joissa sille on eniten tarvetta. Siksi päädyinkin hakemaan sopivaa tutkimuskohdetta lastensuojelun piiristä.

Tarkastelen tutkimuksessani taidetoimintaa sijaishuoltoyksikössä. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoyksikössä tehtävä työ on osa lastensuojelutyötä, ja se tuottaa lastensuojelulain mukaisia palveluja lapsille, nuorille sekä heidän perheilleen. (Finlex 13.4.2007/417.) Yksikkö tarjoaa väliaikaisen kodin vaikeista taustoista tuleville nuorille, sekä erilaisia palveluja heidän kasvun tukemiseen. Tutkimuksessani halusin selvittää, miten taide voisi tuoda hyvinvointia juuri sijaishuoltoyksikön nuorille. Olin ensisijaisesti kiinnostunut nuorten kokemuksista taiteen parissa ja siksi päädyin järjestämään heille yksikössä taidetyöpajan. Työpaja järjestettiin osana yksikössä pidettävää vapaa-ajan toimintaa kerran viikossa, kuuden viikon ajan, ja siihen osallistui kahdeksan nuorta.

Tutkimusmenetelmänäni käytin triangulaatiota, mikä mahdollisti usean eri menetelmän samanaikaisen käytön. Metodien avulla sain taidetyöpajasta monipuolisen, sekä luotettavan aineiston. Sijaishuoltoyksikkö on paikkana hyvin ainutlaatuinen ja siellä olevan henkilökunnan, sekä nuorten muodostama yhteisö on tiivis. Tämän vuoksi

valitsin tutkimukseeni etnografisen toimintatutkimuksen lähestymistavan, mikä antoi mahdollisuuden toimia osana sijaishuoltoyksikön arkea. Tutkimukseni pohjaa vahvasti toimintatutkimuksen perinteeseen, sillä tarkoituksena oli tuoda yksikköön toimintaa ja kehittää yksikön käytänteitä työpajan avulla. Taideyöpajaa ohjatesani käytin menetelmänäni toimintatutkimukselle tyypillistä osallistuvaa havainnointia ja kirjoitin kenttämuistiinpanoja työpajan tapahtumista.

Tutkimuksessa on tärkeää tuoda kaikkien mukana olleiden osapuolten äänet kuuluviin. Siksi halusin tutkijanäkökulmaa rikastuttamaan sekä yksikön nuorten, että henkilökunnan ajatukset taidetyöpajatoiminnasta. Teetin työpajan lopuksi nuorille puolistrukturoidun lomakehaastattelun, johon he saivat vapaasti kertoa työpajan aikana heränneistä ajatuksista. Palautteen avulla keräsin tietoa muun muassa taiteen tuottamista hyvinvoinnin kokemuksista. Haastattelin myös kolmea työpajatoimintaa seurannutta henkilökunnan jäsentä saadakseni myös heidän ammatillisen näkökulman taidetoiminnasta. Sijaishuoltoyksikön henkilökunnan ammattitaito toi paljon arvokasta tietoa niin työpajasta, kuin taiteellisten menetelmien hyödyntämisestä sosiaalityön alalla. Aineiston analyysimenetelminä olen käyttänyt sisällönanalyysiä, teemoittelua ja tyypittelyä.

Koska tutkin taiteen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia sijaishuoltoyksikössä, tutkimuksessani sosiaalityön ja taiteen kentät kietoutuvat toisiinsa, yhdistellen molempien osa-alueita. Tällöin tutkimuskirjallisuuteni käsittelee sekä kuvataiteen, että sosiaalityön teoriaa. Pohdin ensin nuoruusiän erityisyyttä, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan sitä, miten taide luo hyvinvointia, sekä mitkä tekijät taiteellisessa prosessissa toimivat nuorten hyvinvoinnin tukena. Lisäksi avaan lastensuojelun ja sijaishuoltoyksikön käsitteitä sekä sitä, miten taide esiintyy osana niitä. Pohdin myös millaisia taiteellisen työskentelyn välineitä sosiaalialan ammattilaisella on käytössään, ja miten niitä voitaisiin hyödyntää.

Tieteenalojen rajat rikkova tutkimus mahdollistaa vuoropuhelun eri alojen välillä ja sitä kautta uuden tiedon syntymisen. Kuvataideopettajan työkenttä laajenee jatkuvasti ja sosiaalityön ammattitaitoa tarvittaisiin koulun arjessa nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseen. Myös sosiaalityön alalla olisi kysyntää taiteelliselle toiminnalle ja tarvetta henkilöille, joilla olisi osaamista erilaisten menetelmien käyttöön nuorten hyvinvoinnin

edistämiseksi. Nuorten hyvinvoinnin vuoksi olisi hyvä yhä enenevämmässä määrin ryhtyä moniammatilliseen yhteistyöhön ja ammatilliset rajat ylittävään keskusteluun. On tärkeää antaa nuorille tarpeeksi erilaisia tilaisuuksia, sekä tapoja ilmaista omia ajatuksia ja tunteita. Taide voisi olla yksi näistä itseilmaisun kanavista. Lisäksi taide voi tarjota vaikeista taustoista tuleville nuorille korjaavia kokemuksia ja auttaa rakentamaan eheää sekä tasapainoista identiteettiä.

Keskeisiä käsitteitä ovat nuoret, hyvinvointi, taiteelliset menetelmät, taidetyöpaja, sijaishuoltoyksikkö, toimintatutkimus, etnografia.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Olen ollut pitkään kiinnostunut taiteen hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta. Minua on kuvataideopettajana erityisesti kiinnostanut miten taiteen tekemisen prosessi luo hyvinvointia, ja millä taiteen eri keinoilla lapsia ja nuoria voitaisiin auttaa elämän solmukohdissa. Opiskelin Lapin yliopistossa järjestettävällä ekspressiivisen taideterapian menetelmät kasvun ja kasvatuksen palveluksessa -kurssilla, jossa sain erilaisia työkaluja siihen, miten taiteen avulla voitaisiin tuottaa hyvinvointia. Ekspressiiviseen taideterapiaan liittyy useita eri taidemuotoja, kuten kuvataidetta, musiikkia, tanssia ja liikettä, draamaa sekä runoutta ja kirjoitusta. Lisäksi ekspressiivisessä taideterapiassa voidaan hyödyntää eri terapiamuotoja sekä yksilö- että ryhmäterapiassa. Terapiassa käytetään taidemuotoja ja niiden tuotoksia lisäämään tietoisuutta, tukemaan emotionaalista kasvua ja vahvistamaan ihmissuhteita mielikuvituksen avulla. (Malchiodi 2010, 134.) Halusin jollain tavoin hyödyntää kurssilla oppimiani menetelmiä käytännössä ja Pro Gradu -tutkielma tarjosi siihen sopivat puitteet.

Lähdin tutkimaan miten opetussuunnitelmassa tuodaan esiin hyvinvoinnin teemaa. Vuoden 2004 peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että perusopetuksen on annettava oppilaalle mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14). Hyvinvoinnin teema nousee kuitenkin selkeimmin esiin koko opetussuunnitelman läpi leikkaavissa aihekokonaisuuksissa. Aihekokonaisuudet ovat kasvatus- ja opetustyön keskeisiä painotusalueita, joiden tavoitteet sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Niiden tehtävänä on eheyttää kasvatusta ja opetusta. Ihmisenä kasvaminen -aihekokonaisuudessa viitataan lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviin elementteihin. Oppilas nähdään kokonaisuutena, jonka kasvuun vaikuttavat niin fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin tekijät. Tällöin aihekokonaisuuden tarkoituksena on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja elämän hallinnan kehittymistä. Tavoitteena on auttaa oppilaan terveen itsetunnon kehityksessä, ja opettaa oppilasta ymmärtämään omaa ainutkertaisuuttaan. (Ops 2004, 38.)

Opetussuunnitelmassa pidetään myös esteettisiä ja luovia kokemuksia tärkeänä oppilaan elämänlaadun kannalta. Kuvataiteessa oppilaalle tulisi tarjota kiireetön ilmapiiri taiteen tekemiseen, sekä antaa mahdollisuus tunteiden tunnistamiseen ja niiden käsittelyyn. Oppilaan tulisi opetussuunnitelman mukaan osata antaa kuvallinen muoto ajatuksilleen, tunteilleen ja mielikuvillean, sekä osata muuntaa havaintojaan kuviksi. (Ops 2004, 238 – 239.) Onko oppilaalla kuitenkaan koulumaailmassa mahdollisuutta kiireettömässä ilmapiirissä työskentelyyn. Kuvataiteen tunteja vähennetään ja oppimisille asetetut tavoitteet ovat korkealla. Oppimisen painopisteet ovat yhä enenevämmässä määrin tietopainotteisissa aineissa, ja painopiste opiskelussa siirtyy tiedon pönttämiseen. (Hyypä & Liikanen 2005, 173)

Entä millaista on omien ajatusten ja tunteiden ilmaisu taiteen avulla kouluympäristössä? Annetaan oppilaalle tarpeeksi mahdollisuuksia eri tehtävien puitteissa vapaaseen itseilmaisuun? Voiko kouluympäristö toimia oppilaalle turvallisena paikkana omien tunteiden käsittelyyn taiteen keinoin? Näitä kysymyksiä pohtiessani päätin hakea tutkimuskohdettani koulun ulkopuolelta, ympäristöstä, jossa taiteen hyvinvointia edistävillä vaikutuksilla olisi suuri kysyntä. Halusin selvittää tutkimuksessani, miten taide voisi tuottaa hyvinvointia nuorille myös muussa, kuin kouluympäristössä. Koulumaailmassa taiteen tekeminen liittyy vahvasti myös tiettyjen taito- ja taideaineiden perusteiden oppimiseen, jolloin tuloksellisuus ja suorituskeskeisyys työskentelyssä saattaa korostua. Tämän vuoksi lähdin pohtimaan muita vaihtoehtoisia ympäristöjä, joissa voisin hyödyntää taiteen terapeuttisia ja hyvinvointia tuovia elementtejä.

Sosiaalityön piirissä työskentelevät ystäväni olivat usein puhuneet siitä, kuinka sosiaalityön kentällä olisi hyvä käyttää monipuolisia keinoja lasten ja nuorten auttamiseksi. Puhuminen ei välttämättä sovellu kaikille lapsille oman elämän solmukohtien käsittelyyn, jonka vuoksi taiteellisten menetelmien käytölle sosiaalialalla olisi tarvetta. Koin, että kuvataideopettajan ammattitaidolla voisin tarjota uusia näkökulmia ja tuoda taideosaamistani myös sosiaalityön kenttään. Lähdin tutkimaan lastensuojelun piirissä tehtyjä tutkimuksia, joissa on hyödynnetty taiteen keinoja. Kiinnostuin lastenkodeissa tehdystä taidetoiminnasta ja pohdin, miten minä voisin kehittää hyvinvointia luovaa taidetoimintaa lastenkodin kaltaisiin ympäristöihin.

3. Nuoruuden ainutlaatuisuus

Koska tutkimuskohteenani ovat nuoret, on olennaista selvittää nuoruuden käsite, sekä mitkä ovat nuoruusiälle ominaisia piirteitä. Nuoruusikä jaetaan tavallisesti kolmeen eri vaiheeseen. Varhaisnuoruuteen kuuluvat 12 – 14 -vuotiaat. Varhaisnuoruutta leimaavat voimakas kasvu ja ruumiin muuttuminen. Varsinaiseen nuoruuteen taas määritellään 15 – 17 -vuotiaat. Tälle ajalle on ominaista rauhoittuminen ja tyyneys, sillä kasvu on edennyt, eikä vanhemmista irtautuminen ole yhtä kiivaasta kuin ennen. Jälkinuoruus puolestaan pitää sisällään 18 – 22 -vuotiaat. Jälkinuoruus on tasoittumisen ja järkevöitymisen aikaa. Nuori alkaa itsenäistyä, mutta vanhempien tuki on vielä tarpeen. (Sinkkonen 2008, 24–25.) Todellisuudessa rajat ovat häilyviä ja erilaiset nuoruuden vaiheet kulkevat limittäin, sillä jokaisen nuoren kehitys on yksilöllistä. Sijaishuoltoyksikössä taidetyöpajaan osallistuneet nuoret olivat iältään 12 – 17 -vuotiaita ja näin sijoittuvat varhais- ja varsinaisnuoruuden piiriin.

Nuoruus on hyvin erityistä aikaa. Siihen kuuluu olennaisesti itsensä etsiminen ja oman identiteetin rakentaminen. Nuori pohtii, kuka minä olen ja rakentaa omaa kuvaa suhteessa muihin. Murrosiässä nuori pyrkii itsenäistymään ja pääsemään irti aikuisten holhouksesta, mutta toisaalta taas tarvitsee lähelleen vanhempien luomaa turvallisuutta. (Sinkkonen 2008, 23.) Siksi olisikin tärkeää, että nuorella olisi ympärillään tasapainoisia ja rakastavia aikuisia, joilla olisi ymmärrystä nuoruuden tunnemyrskyistä aikaa kohtaan. Vaikka nuori haluaakin itsenäistyä, häntä ei tule jättää yksin. Vanhempien läsnäolo nuoren elämässä ja heidän tukeminen nuoren elämänvalinnoissa on merkittävää. Itsenäistyminen ja vastuunkantavaksi yksilöksi kasvaminen on pitkä prosessi, johon nuori tarvitsee riittävästi tukea antavia aikuiskontakteja (Seeskari 2004, 129). Jos vanhemmat antavat liikaa vapautta ja vastuusta liian aikaisessa vaiheessa, nuorelle saattaa syntyä tunne turvattomuudesta. Sijaishuoltoyksikössä toimiessa on hyvä ottaa huomioon se, että nuorilla saattaa olla taustallaan epävakaat kotiolosuhteet, jolloin yksikön tehtäväksi tulee tarjota nuoruuteen tarvittavia turvallisia ja tasapainoisia aikuiskontakteja.

Nuoreksi kasvavan maailma saattaa olla hämmentävä. Elämänvaiheeseen liittyvä pohdintaa omasta muuttuvasta olemuksesta, joukkoon sopimisesta ja tulevaisuuden

epävarmuudesta. Isojen muutosten alla nuoren pitäisi yrittää rakentaa itselle sopivat elämän puitteet. Ei ole siis ihme, että nuori voi kohdata elämässään ongelmia, jotka tuottavat vaikeuksia ja aiheuttavat ahdistusta. (Kärkkäinen 2008, 98.) Nuoruuteen voikin liittyä erilaisia kriisivaiheita ja syviä tunnetiloja, joita voivat olla yksinäisyys ja ahdistuksen kokemukset. Erilaiset mielialavaihtelut ovat nuoruusvuosina tavallisia. Joskus nämä heilahdukset saavat sellaisia piirteitä, että nuori kokee olevansa voimaton tai masentunut. Tällaiset elämän kriisikohdat sisältävät kuitenkin mahdollisuuden muutokseen ja edistykseen. (Seeskari 2004, 128, 152.) Nuoren kehitys tapahtuu aina vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin ja heidän kokemien vaikeuksien takana voi olla useita eri tekijöitä, monimutkaisia yksilön ja hänen ympäristönsä välisiä vuorovaikutuksellisia tapahtumia. Tämän takia ongelmia tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon koko sosiaalinen verkosto, joka muodostaa kasvualustan nuoren elämäntilanteelle. (Seeskari 2004, 152, 159.) Tärkeintä on kuitenkin se, että nuorille tarjottaisiin erilaisia välineitä ja tarvittavaa tukea elämän ongelmatilanteiden selvittämiseen. Tutkimuksessani taide voi olla yksi niistä välineistä. Seeskarin (2004) mukaan nuoruuteen kuuluvat olennaisesti luovuuden kokemukset, joiden avulla nuori rakentaa identiteettiään. Nuoret luovat ideoita, mielipiteitä ja omaa maailmankatsomustaan. Tällöin heitä voi olla helpompi lähestyä taiteen avulla, sillä luovuus on osana nuorena olemista. (Seeskari 2004, 128.)

4. Taide hyvinvoinnin lähteenä

Luovien menetelmien käytön taustalla on tutkielmassani vahvasti nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Koska tutkielmani käsittelee hyvinvoinnin teemaa, on aiheellista pohtia, mitä hyvinvointi käsitteenä tarkoittaa. Hyvinvointi liittyy olennaisesti terveyteen. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan terveys on kokonaisvaltaista fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia, eikä vain sairauden tai vaivojen puuttumista. Myös Hyypän ja Liikasen (2005) mukaan ihmismielen, aivotoiminnan ja elimistön toimintaa säätelevän järjestelmän tasapaino sosiaalisen ympäristön kanssa on hyvinvointia ja terveyttä (Hyypä & Liikanen 2005, 50). Terveys käsittää siis usean elämän eri osa-alueen ja tällöin terveyttä tulisi myös pyrkiä edistämään kokonaisvaltaisesti monipuolisten keinojen avulla.

Taiteen on todettu olevan yksi hyvinvointia edistävä tekijä. Taide ja kulttuuri ympäröivät meitä kaikkialla. Niillä on mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin ja terveyteen. Kansanterveyden liittäminen kulttuuriin ja taiteeseen perustuu terveystieteeseen, jonka mukaan terveys on henkilön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista tasapainoa suhteessa oman elämän päämääriin. (Hyypä 2007, 155.) Taiteessa ja kulttuuritoiminnassa on paljon tekijöitä, jotka kantavat arkeamme, estävät elämän rutinoitumista ja köyhtymistä sekä syrjäytymistä. Taide- ja kulttuuritoiminta saavat mielen liikkeelle, sekä antavat elämyksiä, tunteita ja kokemuksia. (Hyypä & Liikanen 2005, 111.)

WHO määrittelee valtiolle vastuun kansan terveydestä, jolloin valtion tulee tarjota riittäviä terveys- ja sosiaalitoimenpiteitä. (Terveyttä kaikille vuoteen 2000, 1993,7) Suomessa onkin huomattu taiteen ja kulttuurin erityinen merkitys terveydelle ja hyvinvoinnille. Opetusministeriö teki Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia ehdotuksen toimintaohjelmaksi vuosille 2010 – 2014, jonka tavoitteena oli hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin. Ihmisten osallisuutta sekä yksilön, että yhteisön tasoilla pyritään toimintaohjelman avulla lisäämään. Toimintaohjelmassa on kolme painotusaluetta. Ensimmäisessä painotusalueessa kulttuuri nähdään osallisuuden, yhteisöllisyyden ja arjen toimintojen, sekä ympäristöjen edistäjänä.

Toiseksi taiteen ja kulttuurin tulee olla osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja kolmantena taidetta pyritään käyttämään työhyvinvoinnin tukemiseen. (Liikanen 2010, 25.)

Samat teemat esiintyvät myös Hyypän ja Liikkasen (2005) teoriassa, jonka mukaan taide- ja kulttuuritoiminnalla voidaan nähdä ainakin neljä välineellistä vaikutusta ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Ensimmäisenä ja tärkeimpänä tekijänä taide nähdään osana ihmisen tarpeita. Taide tuottaa elämyksiä ja nautintoa, sekä antaa uudenlaisia merkityksiä. Se virittää aisteja ja rikastuttaa elämysmaailmaa. (Hyypä & Liikanen 2005, 113.) Taiteen kautta voidaan hahmottaa maailmaa uudella tavalla ja taiteen kieli avaa toisenlaisia väyliä kommunikointiin. Ihmiset hakevat esteettisiä kokemuksia niin luonnosta, kuin erilaisista kulttuuripalveluistakin, jolloin taiteen tuottamille elämyksille on tarvetta.

Toisena tekijänä taiteella ja kulttuuritoiminnalla nähdään yhteys hyvään terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemuksiin (Hyypä & Liikanen 2005, 113). Myös taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –toimintaohjelmassa taide ja kulttuuritoiminta on keskeisiä tekijöitä hyvän elämän ja arjen kokemiselle, jossa aineettoman hyvinvoinnin merkitys korostuu. Puolestaan työhyvinvointi ja työssä jaksaminen koskettaa jokaista työkäistä. Nykyään työelämässä on yhä enemmän työhyvinvointiin liittyviä henkisiä ja psykososiaalisia ongelmia. Tulostehokkuusajattelu, osaamisvaatimukset ja työelämän kiire kuormittavat työntekijöitä. Avuksi tarvittaisiinkin selviytymiskeinoja, joilla pystyttäisiin lievittämään ahdistusta, stressaantumista ja työssäuupumista. Taide- ja kulttuuritoiminnan avulla voidaan vaikuttaa psyykkiseen ja sosiaaliseen työkykyyn, sekä työpaikan ilmapiiriin. (Liikanen 2010, 25.)

Kolmantena kulttuuritoiminta ja harrastaminen luovat yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat hallitsemaan elämäämme paremmin. Tällöin taiteella ja kulttuurilla on vaikutusta myös sosiaaliseen hyvän elämän kokemuksiin ja taide toimii kommunikaation sekä vuorovaikutuksen välineenä, mahdollistaen kohtaamisia. (Hyypä & Liikanen 2005, 113.) Muun muassa kansainväliset tutkimukset osoittavat, että ikääntyvillä henkilöillä sosiaalinen osallistuminen ja kulttuurin harrastaminen vaikuttavat terveyteen ja pitkään ikään yhtä tehokkaasti kuin liikunta (Hyypä 2007,

158). Järjestetyssä taidetoiminnassa taiteen tekeminen tapahtuu yleensä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, mikä edistää hyvinvoinnin kokemuksen syntyä.

Neljäntenä taide, arkkitehtuuri ja sisustaminen vaikuttavat viihtyisemmän ympäristön kokemukseen. Kaunis ympäristö ja luonto virkistävät ja voivat edesauttaa kuntoutumisessa. (Hyypä & Liikanen 2005, 113.) Tästä hyvänä esimerkkinä toimii sairaalaan sijoitetut taideteokset. Sairaalassa tervehtymisen kannalta miellyttävän ja voimia antavan ympäristön merkitys korostuu. Sairaalaympäristöön liitettynä taide ja kulttuuri lisäävät potilaan viihtyvyyttä, hyvinvointia ja edistävät heidän terveyttään. (Simpanen 2007, 7.)

Ihminen haluaa arkielämässään kokea elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi, mikä on edellytys kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Omat elämykset, luovat voimavarat, osallisuus ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa mahdollistavat voimaantumisen, itsensä kehittämisen ja toimintakyvyn ylläpidon. (Liikanen 2010, 25) Taiteen hyvinvointia edistäviä tekijöitä voi olla haastavaa todentaa, mutta taiteen positiiviset vaikutukset ovat nähtävissä useilla yhteiskunnan osa-alueilla.

5. Taide nuorten hyvinvoinnin tukena

Miten itse taiteen tekeminen ja kokeminen voi käytännössä tuottaa hyvinvointia? Eniten hyväksyntää saanut teoria perustuu ihmisen näkemiseen sosiaalisena ja psykofyysisenä olentona. Taide-elämyksen syntyyn vaikuttavat tunteiden ja niitä välittävän psykofysiologisen järjestelmän lisäksi sosiaalinen ympäristö ja aistitoiminta. Ne muuttuvat havainnoiksi, joita aivot muokkaavat muun muassa käyttäytymiseksi ja tunteiksi. Kulttuuri- ja taide -elämykset synnyttävät tunteita, jotka vaikuttavat aivojen psykofysiologiseen säätelyjärjestelmään ja tasapainottavat sen toimintaa. Tämän prosessin kautta havainnollistuu taide-elämyksen ja hyvinvoinnin välinen yhteys. (Hyypä & Liikanen 2005, 50, 58.) Kun suunnitellaan taiteellisen toiminnan järjestämistä, onkin tärkeää huomioida ihmisen näkeminen kokonaisuutena. Ihminen on fyysis- psyykkis- henkinen olento ja näiden kunkin osa-alueen merkitystä ei tulisi väheksyä. Osa-alueet ovat keskenään tiiviissä vuorovaikutuksessa ja taiteellisessa työskentelyssä olisi hyvä ottaa mukaa osia jokaisesta alueesta.

Taiteen tekeminen on aina kokonaisvaltaista. Siinä yhdistyy psyykkinen läsnäolo ja sensomotoristen toiminnot. Fyysisen ympäristön materiaallinen todellisuus, aistimukset, tunteet, mielikuva-ajattelu, tietoisuus nykyhetkestä ja taidot yhdistyvät kokonaisvaltaiseksi toiminnaksi. Kuvan tekeminen merkitsee kontaktia omaan itseensä ja ympäristöön, jota syntyvä fyysinen taideteos ilmentää (Mantere 2007, 12.) Jotta hyvinvointia edistävää taidetoimintaa voitaisiin järjestää, on tärkeä ymmärtää taiteen tekemisen prosessin luonne. Taiteellinen toiminta, luovuus tai ilmaisu ei tapahdu ajattelun tiedollisella tasolla, ja itse luovan tapahtuman ydintä voi olla vaikea ymmärtää rationaalisin käsittein. Taiteellisen ilmaisukyvyn keskiössä ei olekaan järkeistäminen, vaan paremminkin mielikuvien leikki, jolloin tekijä voi antautua työskentelyprosessille. (Mantere 2007, 13.) Tämän vuoksi taiteen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia on myös vaikea tieteellisesti todentaa. Taiteen tekemisen tilanteen ja toiminnan suhde todellisuuteen on kuitenkin monikerroksinen. Se antaa korvaamattomat mahdollisuudet kokemiseen, vuorovaikutukseen, tutkimiseen ja ympäröivän maailman ymmärtämiseen (Mantere 2007, 12). Moniulotteisuudensa vuoksi taidetoiminta toimii hyvänä keinona lisätä nuorten hyvinvointia. Seuraavaksi pohdin, mitkä tekijät taiteellisessa prosessissa vaikuttavat olennaisesti hyvinvoinnin tunteeseen ja hyvinvoinnin kokemuksen syntyyn.

5.1 Keho ja aistit taiteen tekemisessä

Jo fyysinen aistimus taiteen tekemisessä voi olla hyvinvointia tuottava kokemus. Taiteelliseen työskentelyyn liittyvä ruumiillisuus sisältää konkreettisia asioita, kuten liikettä, hengitystä ja tasapainoa, joita tarkastelemalla voi tulla tietoisemmaksi itsestään ja syventää kokemusmaailmaansa (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66). Aistimuksellisella tasolla ilmaisu tapahtuu puolestaan aistien kautta. Ne antavat meille taiteen tekemisessä tietoa väreinä, muotoina, tuoksuina ja eri materiaalien tuntona. Taiteen vahvuutena on mielen eri kerroksien ja aistien integroiminen, jonka avulla voidaan nähdä maailmaa uudella tavalla (Bardy 2002, 12.) Näin taidetoiminnan moniaistisuus voi mahdollistaa nuorelle kokonaisvaltaisen ja syvällisen elämyksen itsestä ja ihmisenä olemisesta. Ruumiillisuuden ja aisteihin perustuvan tekemisen kautta nuori voi kokeilla uusia asioita ja etsiä omia rajojaan (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66.)

Myös erilaisten materiaalien käyttö taiteessa voi avata uusia mahdollisuuksia itseilmaisuun. Materiaalinen tekeminen ja kokeilemiseen liittyvä oivaltaminen ovat iloa tuottavia kokemuksia. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66). Ruumiillinen työskentely vaatii materiaaleja, jotka houkutteleva kinesteettiseen tekemiseen. Näitä voivat olla esimerkiksi suuri savikappale ja kookkaiden rakenteiden työstö, sillä ne vaativat enemmän kinesteettistä työskentelyä pieneen verrattuna. (Rankanen 2007, 68). Nuorelle olisikin hyvä antaa työstettäväksi paljon erilaisia materiaaleja. Eri tekniikoiden avulla ajatusten ilmaisuun voi löytyä uusia keinoja ja toiset materiaalit tuntuvat tekijälleen kotoisemmilta kuin toiset. Esimerkiksi värien merkitys tunnetilan luoja voi maalatessa korostua, kun taas savea muovailemalla nuori pystyy ilmentämään erilaisia asioita kokemusmaailmastaan. Tällöin tunteet löytävät ilmaisunsa eri materiaalien kautta (Seeskari 2004, 131). Kehollisen tason merkittävyyttä taidetyöskentelyssä ei tulisi väheksyä, sillä juuri se voi olla hyvinvointia tuottava kokemus nuorelle.

Aistillinen ja kehollinen taidetoiminta on välitöntä, ja ne tarjoavat mahdollisuuden läsnäoloon juuri siinä hetkessä. Työskentelyssä aistimukset vaikuttavat toimintaan suoraan ilman harkitsevaa etäisyyttä (Rankanen 2007, 66–67.) Tällöin menneisyys ja tulevaisuus ovat taiteen tekemisessä läsnä, mutta pääpaino on hetkessä ja siitä

nauttimisessa. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66.) Taiteen tekeminen mahdollistaa työskentelyyn syventymisen ja uppoutumisen, mikä voi auttaa unohtamaan huolet ja sitä kautta lisätä hyvinvoinnin kokemusta. Keholliset ja moniaistiset harjoitteet lisäävät psyykkistä tasapainoa, jolla on yhteys ihmisen emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66; Malchiodi 2010, 137–138). Näin taide voi osaltaan auttaa nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa.

5.2 Taide tunteiden ja mielikuvien kuvaajana

Taiteen tekemisessä tunteet ovat vahvasti läsnä. Kuvallinen toiminta mahdollistaa tunteiden ja mielialojen ilmaisun, sekä niiden säätelyn eri taidemateriaaleja työstämällä. Tällöin tunteet vaikuttavat syntyvään kuvaan. (Rankanen 2007, 71.) Kuvan tekemisen puitteissa nuori voi turvallisesti miettiä ja tunnustella omaa olotilaansa. Tunteet löytävät ilmaisunsa väreissä, savessa ja paperilla kulkevilla viivoilla sekä muodoissa. (Seeskari 2004, 131.) Materiaalisella tasolla tunteiden ilmaisuun liitetäänkin usein värit, mutta myös ruumiilliset ja aistilliset kokemukset saattavat helposti johtaa tunteiden heräämiseen. Kuvallinen työskentely itsessään auttaa tunnistamaan ja erottelemaan tunteita, sekä luomaan niille kognitiivista rakennetta (Rankanen 2007, 71, 74). Tunteita kuvaamalla ja omia töitään tarkastelemalla tunteet voi saada havaittavampaan ja helposti käsiteltävämpään muotoon. Esimerkiksi tunnetilasta tehdyn maalauksen avulla tunteeseen voi ottaa etäisyyttä ja tarkastella sitä uudesta näkökulmasta.

Myös valmiita kuvia käsittelemällä tunteet voivat saada uuden kanavan ja vaikuttaa kuvista saatuihin mielikuviin (Rankanen 2007, 71). Sinkkosen (2008) mukaan rikas mielikuvien maailma on keskeinen mielenterveyden alue. Taide toimii mielikuvien synnyttäjänä ja välittää ihmisen elämään kuuluvia käsityksiä ja tunteita. (Sinkkonen 2008, 28.) Se herättää myös herkkyyttä erilaisten ilmaisujen ja ajatusten tunnistamiselle. (Kärkkäinen 2008, 92). Mielikuvan tekeminen näkyväksi auttaa saamaan kokemuksia ulkoiseen, konkreettisesti näkyvään muotoon. Mielikuvat voivatkin toimia siltana tietoisesta ja tiedostamattoman mielen välillä (Hentinen 2007, 145–146). Tällöin mielikuvien voivat kertoa tärkeitä asioita liittyen ajatuksiimme ja tunteisiimme. Töistä ilmaantuvat mielikuvat tulisi ottaa avoimesti vastaan ilman niiden tiukkaa tulkintaa.

5.3 Taiteen terapeuttisuus

Taiteen hyvinvointia tukeva vaikutus nojaa osittain taiteen terapeuttiseen olemukseen. Taiteen terapeuttisuus ilmenee siinä, miten kuvat vaikuttavat tunteisiin, ajatuksiin sekä miten aivot ja keho reagoivat piirtämiskokemukseen, maalaamiseen ja muihin taidetoimintoihin (Malchiodi 2010, 16). Perinteisessä taiteen tekemisessä ja terapiatyöskentelyssä voidaan nähdä samankaltaisuuksia, sillä molemmissa tähdätään ajatusten ja tunteiden esiin tulemiseen taiteellisessa muodossa (Aalto 2007, 175–176). Terapeuttisuus on siis aina mukana kuvallisessa työskentelyssä ja siksi on olennaista käsitellä sitä, miten taiteen terapeuttinen luonne on yhteydessä hyvinvointiin.

Taiteen terapeuttisuus voi tuoda hyvää oloa ja antaa pahaan oloon helpotusta. Vaikeiden asioiden ilmaiseminen taiteen keinoin voi toimia myös puhdistavana kokemuksena. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66.) Luovat menetelmät kanavoivat ahdistusta ja laukaisevat jännitystä. Kuvan maalaaminen, tai saven muovailu voi auttaa laittamaan hankalia tunteita tai mielikuvia käsiteltävään muotoon, jolloin niiden näkyväksi tekeminen helpottaa niistä keskustelua. (Aalto 2007, 174) Nuoruuden tunnemyrskyisenä aikana nuorille tulisikin tarjota monipuolisia keinoja tunteiden ilmaisuun. Taiteen tekeminen on turvallinen tapa purkaa ajatuksia ja tunnistaa omia tunteita. Joskus kuvan maalaaminen voi olla merkityksellinen keino selvittää vaikeasta elämäntilanteesta, sillä luovassa toiminnassa ongelmia on mahdollistaa työstää sekä kuvin että sanoin (Aalto 2007, 175). Tämän vuoksi monitaiteisuus ja eri tekniikoiden yhdistäminen taiteellisessa työskentelyssä on merkittävää. Näin jokaiselle tarjoutuu mahdollisuus löytää yksilöllinen tapa ilmaista itseään. Kuvallinen ilmaisu voitaisiin siis nähdä myös ennaltaehkäisevänä mielenterveystyönä (Mantere 1991, 139).

Taidetta voidaan käyttää myös suoraan erilaisina terapiamuotoina. Taideterapiassa kiinnostuksen kohteena ovat kuvallinen informaatio ja se kuinka mielikuvat, kuvat ja kuvallinen ilmaisu heijastavat emotionaalisia kokemuksia, ja miten nämä kokemukset edelleen vaikuttavat ajatuksiin sekä käyttäytymiseen. Luova prosessi taideterapiassa tarjoaakin mahdollisuuden yhdistää aistikokemuksia tiedon ja tunteiden käsittelyyn. Vaikka taidetta ei tehtäisikään terapiatarkoituksessa, kuvia voidaan käyttää luovaan ongelmanratkaisuun ja abstraktien asioiden kuvaamiseen. Kuvien tekemisen avulla

voidaan nähdä elämän ongelmakohdat uudessa valossa ja etsiä niille uusia ratkaisumalleja. Joskus kuvien nimeäminen ja työskentelyprosessin sanallistaminen voi toimia silmiä avaavana kokemuksena. (Rankanen 2007, 74,76.)

Tutkimuksessani taidetoimintaa järjestäessä on kuitenkin hyvä muistaa, että taideopetus ja taiteen tekeminen voi olla terapeutista, mutta sen ei tule olla terapiaa eikä siihen tähtäävää. (Mantere 1991, 113) Terapiaa voi harjoittaa koulutuksen saanut terapeutti, ja siihen osallistuvien tulee olla selvillä toiminnan tähtäävän hoitoon. Nykypäivänä erilaisten luovuusterapioiden avulla hoitaminen edellyttää terapeutilta terveydenhuoltoalan tietämystä, erikoiskoulutusta sekä riittävän laajaa omakohtaista kokemusta käytettävästä terapiamenetelmästä, jotta potilaita on mahdollista hoitaa ammattitaitoisesti (Aalto 2007, 177). Taidetta tehdessä sen terapeutitiset vaikutukset tulee tiedostaa. Taiteellinen työskentely voi aiheuttaa voimakkaita tunnereaktioita, ja tuoda esiin vaikeita asioita, jolloin tulee ottaa huomioon oman ammattitaidon rajoitteisuus. Toisaalta taiteen terapeutin luonne voi edistää hyvinvoinnin tunnetta ja tuottaa nuorille positiivisia kokemuksia ajatusten ja tunteiden käsittelyssä. Taiteen terapeutisuus tulisi nähdä voimavarana ja uusia mahdollisuuksia avaavana tekijänä, kun halutaan lisätä nuorten hyvinvointia.

5.4 Taide itsetunnon vahvistajana

Onnistumisen kokemukset taiteellisessa työskentelyssä ovat merkittäviä. Taiteen avulla kielteinen kuva omasta itsestä ja omista mahdollisuuksista voi saada uusia, positiivisia piirteitä. Nuori voi oppia myös tuntemaan uusia puolia itsestään. Ennen kaikkea tähän liittyy itsensä kokeminen luovana yksilönä. Oman luovuuden löytäminen voi olla kokemus, joka lisää iloa ja toivoa. (Seeskari 2004, 149,159) Tekemisen kautta saatuihin elämyksiin liittyy myös tunne itsensä toteuttamisesta ja oman elämän hallinnasta (Hiltunen & Huhmarniemi 2010,66).

Taide voi siis omalta osaltaan auttaa nuorta näkemään myönteisiä puolia itsestään ja antaa lisää uskoa omiin kehitysmahdollisuuksiin. Omat kyvyt voivat hahmottua nuorelle uudella tavalla. (Seeskari 2004, 149,159.) Luovuudesta voi tulla väline, jonka kautta nuori voi tuntea tervettä itsetuntoa ja kokea itsensä tärkeäksi. Itse tehdyn kuvan äärellä voi kokea ylpeyttä ja pystyvyyden tunnetta (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 66.)

Tällöin taidetoimintaa järjestävän opettajan tai ohjaajan tärkeänä tehtävänä on kannustaa luovaan työskentelyyn ja auttaa nuorta löytämään positiivisia puolia niin omista töistään kuin itsestäänkin. Nuorille annettu positiivinen palaute on myönteinen tunne-elämän kokemus, joka toimii rakennusaineena hyvän itsetunnon vahvistamisessa. (Ahonen 1997, 97). Kuvan tekemisen prosesseissa käsitys omista kuvan tekemisen kyvyistä punoutuu käsitykseen itsestä (Kärkkäinen 2008, 85). Nuorten kuvia tarkasteltaessa olisikin hyvä muistaa miten paljon töistä saatu kritiikki saattaa vaikuttaa nuoreen. Nuori rakentaa käsitystään omista taidoistaan myös muiden antaman palautteen perusteella. Positiivisen kannustamisen ja riskinoton palkitsemisen merkitystä ei voi väheksyä (Kärkkäinen. 2008, 96).

Tehdessään kuvia nuoret saavat mahdollisuuden käsitellä kokemuksiaan ja identiteettiään. Taiteellisen prosessin kautta etsitään omaa yksilöllistä tapaa ajatella ja hahmottaa käsitystä itsestä. (Kärkkäinen 2008, 85.) Taiteellinen työskentely antaa tilaisuuden toimia myös mielikuvien alueella, jolloin taide on apuväline, jolla tuotetaan nykyhetken, muistikuvien ja mahdollisten todellisuuksien muodostamaa identiteettiä (Krappala 2002, 48). Kun nuorena oman minän rajat ovat vielä häilyvät ja hauraat, taideteoksen valmistusprosessia voidaan pitää myös oman minuuden kokeilukenttänä, jolloin taiteen tekeminen tarjoaa keinoja määritellä ja hahmottaa omaa identiteettiä. Näin ollen taide voi tarjota myös vaurioituneelle minälle mahdollisuuden eheytyä. (Lewis 1992, 74.) Kuvallisessa työskentelyssä nuoren ainutlaatuisuus voi tulla näkyväksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi (Kärkkäinen. 2008, 96). Siksi opettajankin olisi hyvä säilyttää herkkyys ja ymmärrys nuoren työskentelyä kohtaan. Nuori on aina tuonut palan itsestään esille tehdessään teoksen.

6. Taide osana lastensuojelua

Taide ja kulttuuritoiminta ovat vähitellen kehittyneet osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon arkea. Taiteen edellytykset terveydenhuollon kentällä ovat lisääntyneet, sekä terveystieteiden laajentumisen, että hoitotieteen kehittymisen myötä. Terveellisiä elämäntapojen edistämiseksi on alettu hyödyntää kulttuurisia keinoja, kuten mediaa, visuaalisia taiteita, draamaa, musiikkia ja tanssia. (Liikanen 2010, 27.) Taide- ja kulttuuritoiminta voivat lisätä ihmisen hyvinvointia löytämällä luovien keinoin käyttöön uusia resursseja. Taide- ja kulttuuritoiminnalla onkin parempaan terveyteen liittyviä soveltavia tavoitteita, joita voidaan integroida osaksi hoitotyötä ja kuntoutusta. (Hyypä & Liikanen 2005, 114–115). Koska järjestän tutkimukseni sijaishuoltoyksikössä, avaan tässä kappaleessa tutkielmani keskeisiä käsitteitä lastensuojelua ja sijaishuoltoyksikköä. Lisäksi pohdin kirjallisuuden avulla sitä, miten taiteellisia menetelmiä voitaisiin hyödyntää lastensuojelussa, sekä millaisia valmiuksia esimerkiksi sijaishuoltoyksikön henkilökunnalla olisi taidetyöskentelyn toteuttamiseen omassa työssään.

6.1 Lastensuojelu

Sijaishuoltoyksikössä toimiessa on tärkeää ymmärtää lastensuojelun käsite, sillä yksikössä lapsille ja nuorille järjestettävät palvelut pohjautuvat lastensuojelun periaatteisiin. Lastensuojelu puolestaan perustuu lastensuojelulakiin ja sen ensisijaisena tarkoituksena on suojella lasta. Lain tulee turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tulee edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia sekä antaa lapselle ymmärrystä, hellyyttä sekä huolenpitoa. Jokaiselle lapselle tulee turvata sekä ruumiillinen että henkinen koskemattomuus ja antaa mahdollisuus itsenäistymiseen sekä vastuullisuuteen kasvamiseen. (Finlex 13.4.2007/417.)

Lastensuojelulaki ei siis ole vain sosiaalialalla käytössä oleva säännöstö, vaan se koskettaa kaikkia yhteiskunnan osa-alueita. Kunnan tehtävänä onkin järjestää lastensuojeluun tarvittavat palvelut ja laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä kehittämiseksi tarkat suunnitelmat. Lastensuojelussa tärkeää on

myös lapsen osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin. Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa ja mahdollisuus esittää mielipiteensä niistä. On aina kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. (Finlex 13.4.2007/417.) Näin kaikki toiminta tehdään avoimeksi ja lapsen itsemääräämisoikeus säilyy.

Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Vanhempien tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lastensuojelulaissa myös vanhempien tukeminen on tärkeässä roolissa. Lastensuojelun on tuettava huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia, sekä puuttua niihin tarpeeksi varhain. (Finlex 13.4.2007/417.) Tästä esimerkkinä toimii sijaishuoltoyksikkö, jonka palveluita tarjotaan silloin, kun lapsen hoidossa ja kasvatuksessa tarvitaan apua. On kuitenkin hyvä huomioda, että huostaanotot ja sijoitukset ovat aina viimeisiä toimenpiteitä, kun muista tukitoimista ei ole enää apua (Aaltonen & Heikkinen 2009, 169).

6.2 Sijaishuoltoyksikkö

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen huolenpidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sitä edeltää väliintulo lapsen huoltajien päätösvaltaan lapsen asuinpaikasta ja päivittäisistä toimista. Tätä interventiota kutsutaan huostaanotoksi, mikä rajaa vanhempien huoltajuutta ja siirtää vastuun lapsen arjen järjestämisestä kunnan sosiaalilautakunnalle. Huostaanotto jatkuu niin kauan kuin sen edellytykset ovat olemassa, kuitenkin enintään 18 ikävuoteen asti. (Mikkola 2004, 77.) Sijaishuollon lähtökohtana on sen väliaikaisuus. Aina tulee pyrkiä kuitenkin siihen, että lapsi ennemmin tai myöhemmin varttuisi vanhempiensa luona (Pösö 2004, 203). Sijaishuollossa tavoitteena on tavallisen arjen ja kasvatuksen mahdollistaminen pitkällekin lapsuuteen ja nuoruuteen ulottuvina ajanjaksoina. Sijaishuollossa pyritään myös tukemaan nuorten läheisten ihmisten suhdeverkon rakentumista ja toimintaa. Näin toiminta koostuu paitsi arjen rakentumisesta, myös sosiaalisten suhteiden ylläpidosta, sekä yksilön identiteetin kasvun tukemisesta. (Pösö 2004, 206.)

Laitoshoidon lähtökohtana on sekä lasten että henkilökunnan yksimielisyys laitoksen tavoitteista ja niiden toteutuksesta. Lasten ja nuorten tulee kokea, että henkilökunta pitää heistä huolta ja vastaa heidän tarpeisiinsa. Tämän lisäksi laitoshoidon tulee aina antaa nuorten elämään jotain myönteistä, mitä he eivät olisi muualla, esimerkiksi kotona asumalla, saaneet. Nuorten tulee myös saada välineellisiä taitoja laitossijoituksen aikana, kuten koulutukseen tai arkielämän liittyviä taitoja. Lisäksi lapset tulee ottaa aktiivisesti päätöksentekoon mukaan ja heille tulee tarjota vaikutusmahdollisuuksia omiin asioihinsa. (Pösö 2004, 210–211.) Jo lastensuojelulaissa korostetaan lapsen päätösvaltaa omiin asioihin, tällöin myös sijaishuoltoyksikön käytännöissä lapsen mielipiteitä kunnioitetaan.

Taidetoiminnan järjestäminen sijaishuoltoyksikössä voitaisiin nähdä yhtenä esimerkkinä nuorten hyvän arjen toteutuksesta. Taide voi tarjota ympäristöön uudenlaista mielekästä tekemistä ja toimia myös osana nuorten harrastustoimintaa, sillä harrastukset ovat yksi lasten ja nuorten normaalin arjen tärkeistä rakentajista. Sijaishuoltoyksikössä tutkimusta tehdessä täytyy kiinnittää erityistä huomiota siihen, millaisessa ympäristössä toimitaan. Nuoret tulevat erilaisista taustoista ja vaikeistakin olosuhteista, jolloin heidän kanssaan työskentely vaatii herkkyyttä toiminnan ohjaajalta. Ohjaajan tulee tiedostaa, että esimerkiksi nuoren huono tuulen taustalla voi olla muutakin, kuin vaikka epämotivoiva tehtävä. Lisäksi nuorten kanssa työskentelyssä täytyy osata huomioida nuoren lähtökohdat esimerkiksi uusien ihmisten kohtaamisessa. Luottamuksellisen siteen rakentaminen ohjaavaan aikuiseen voi pitkä prosessi.

6.3 Taiteellisten menetelmien hyödyntäminen lastensuojelussa

Hyvinvointia taiteesta ja kulttuurista –toimintaohjelmassa taide ja kulttuuri nähdään kiinteänä osana myös sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Taidetoimintaa tulee järjestää, vaikka elinympäristö muuttuisi kodista palvelutaloksi tai laitokseksi. Tämä koskettaa nimenomaan lastensuojelun piirissä olevia lapsia ja nuoria, joille taide ja kulttuuri tulisi sisällyttää osaksi palvelusuunnitelmia. (Liikanen 2010, 25, 28). Luovia menetelmiä voidaan käyttää monin eri tavoin osana sosiaalihuoltoa. Esimerkiksi ennaltaehkäisevässä toiminnassa taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää laitoksissa

järjestämällä mielekästä taidetoimintaa nuorille syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Liikanen 2010, 25, 28).

Taide voidaan nähdä myös hoitotyön sekä kuntoutuksen osana ja tukena. Taiteelliset menetelmät ovat tulleet lastensuojeluun mukaan, kun sosiaalityön toiminnalliset ja käytännönläheiset kehittämisprojektit ovat kasvattaneet lastensuojelussa käytettyjen menetelmien palettia. Taiteen soveltava käyttö työvälineenä on tuttua erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa. Lastensuojelulaitoksissa on pitkään käytetty toiminnallisia menetelmiä ja erilaisia terapiamuotoja, joissa on hyödynnetty laitoksissa asuvien lasten kanssa tehtävän työn tukena musiikkia, kuvataidetta, draamaa, valokuvausta ja tanssia. Lastensuojelussa onkin tärkeää, että lapselle ja hänen perheelleen on tarjolla yksilöllisiä auttamisen tapoja (Känkänen 2006, 133, 137.) Puhuminen ei välttämättä ole kaikille luontevin tapa ilmaista ajatuksia ja tunteita, jonka vuoksi on hyvä, että sosiaalityön alalla on herätty käyttämään myös monipuolisesti erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Kuvataiteen menetelmien käyttö tuokin vaihtoehdon perinteiselle keskustelulle, erityisesti sellaisille nuorille, jotka kokevat puhumisen vaikeaksi (Armia 2012, 91). Lisäksi koko perheen kanssa työskennellessä taide voi olla luonteva tapa järjestää yhdessä tehtävää toimintaa, mikä voi auttaa esimerkiksi yhteisöllisyyden tunteen luomisessa ja perheen lähentymisessä.

Yhä painavimpiin ja monimutkaisempiin ongelmiin tarvitaan yhä yksilöllisempiä menetelmiä. Taide mahdollistaa uudenlaisten ratkaisumallien käytön ongelmien purkamiseen. Taide- ja kulttuurilähtöiset työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämisessä etenkin lastensuojelussa, jossa joudutaan usein työskentelemään tiedon katvealueilla (Känkänen 2006, 129, 137.) Taiteellinen työskentely voikin tuoda mielikuvien kautta näkyväksi ongelmakohtia, jolloin niitä on helpompi lähteä avaamaan. Eri ilmaisukeinojen avulla voi tuttuuhinkin asioihin löytää uusia merkityksiä ja lähestymistapoja (Känkänen 2006, 135). Myöskin liittämällä kulttuuriset elementit osaksi sosiaalialan työtä, ongelmien ja vaikeuksien ympärille voitaisiin saada enemmän tilaa (Dal Maso 2004, 26). Parhaimmillaan taidekokemukset antavat uusia virikkeitä, luovuutta ja ehkä myös hetken unohdusta senhetkiseen olotilaan (Strandman 2007,160).

Taiteella ja taidelähtöisillä työmenetelmillä on kasvatusta- ja hoitotyössä myös terapeutista merkitystä, silloin kun ne tuovat mielen iloa ja virkistystä sekä esteettisiä kokemuksia (Känkänen 2006, 135). Lastenkodissa elävä lapsi saattaa monista syistä vastustaa tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottua terapiaa. Tällöin terapeutit olisi hyvä sisällyttää osaksi toimintaa, jolloin lapsen sisäinen tieto ja tunteet voivat tulla esiin helpommin. Turvallisessa ympäristössä spontaanisti toimiessaan alitajunta hakee käsittelyyn tulevat ainekset syvältä (Saloranta 1995, 72.) Haavoittuvissa ja vaikeissa kasvuoloissa varttuneet lapset ja nuoret tarvitsevat monimuotoisia kuulluksi ja nähtyksi tulemisen tapoja, jotta he pääsisivät kosketuksiin tunteidensa kanssa. Lastensuojelun yhtenä tehtävänä onkin luoda tilaa ja keinoja tunneilmaisun vapauttamiseen, jolloin taide voi olla apuna sen esiin saattamisessa (Känkänen 2006, 147–148.)

Toiminnallinen arki on lapsen ja nuoren hyvinvoinnin perusta (Armia 2012, 85). Taiteella voi hoitoympäristössä ollakin vain puhtaasti elämyksellinen päämäärä. Laitoksessa asuville lapsille ja nuorille halutaan luoda monipuolisia tunne- ja elämykskokemuksia, sekä antaa mahdollisuus työskentelyyn, jossa ei arvioida oikeaa tai väärää. (Känkänen 2006, 134–135.) Koska sosiaalialan työn ydin on raskas, asiakkaidenkin arkeen voitaisiin tuoda iloa ja valoa taiteen avulla (Dal Maso 2004, 26). Sijaishuoltoyksikössä olisi tärkeää, että nuorille pystyttäisiin tuottamaan positiivisia elämyksiä ja kokemuksia, sekä antaa mahdollisuus myös elämän vaikeista asioista irrottautumiseen. Positiivisten kokemusten kautta taiteellinen työskentely voikin eheyttää minäkuvaa ja edistää kuntoutumista. (Saloranta 1995, 72). Mahdollisuus erilaiseen toimintaan, harrastamiseen ja omien kiinnostusten kohteiden kehittämiseen helpottavat lapsen arkea (Armia 2012, 85).

Taiteellinen toiminta on lastensuojelulaitoksissa osoittautunut hyvien kokemusten perusteella mahdollisuudeksi muutokseen ja uutta luovan tilan avaajaksi. Uuvuttavissa elämäntilanteissa eläville lapsille, heidän läheisilleen sekä työntekijöille taiteesta kumpuava ilo ja voima luovat uusia resursseja ja valinnanmahdollisuuksia. Taiteen avulla löytyy toiminnallisia väyliä kokemusten ja kommunikaation syventämiseen niin tiedon kuin tunteidenkin raja-alueilla (Känkänen 2006, 139, 148.) Taidelähtöiset työmenetelmät ovat avuksi lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa, sillä ne luovat

uusia auttamisen tapoja. On tärkeää pohtia, millaista toimintakulttuuria lastensuojelun toimintakäytännöissä halutaan ylläpitää ja onko siellä tilaa korjaavien tunnekokemusten esilletuloon. Taidelähtöisten työmenetelmien liittäminen lastensuojelutyöhön voi parhaimmillaan tuoda oivalluksia ja ideoita hoidon tukemiseen sekä luoda tekemisen tapoja, jotka syntyvät osallisten erilaisista toimintatavoista ja yhteisistä kokemuksista (Känkänen 2006, 135, 138). Dal Mason (2004) mukaan luovien toiminnallisten menetelmien käyttö sosiaalialan työssä ei ole vain suositeltavaa, vaan myös välttämätöntä. Ihmisten hyvinvoinnin edellytyksiä ei voida luoda vain sosiaali- ja terveys- ja talouspolitiikalla, vaan myös kulttuuripolitiikalla on yhtä merkityksellinen asema hyvinvoinnin edistämiseksi. (Dal Maso 2004, 26.) Lastensuojelussa ei ole koskaan liikaa keinoja siihen, miten sijoitetun lapsen kokemuksia ja ajatuksia voidaan lähestyä (Armia 2012, 90).

6.4 Valmiudet taidetyöskentelyyn

Sijaishuoltoyksikössä, jossa järjestin tutkimukseni, suurin osa työntekijöistä oli koulutukseltaan sosionomeja. Sijaishuollolle on tyypillistä moniammatillisuus ja siksi sen tehtäviin pätevoidytään eri aloilla ja erityyppisillä koulutuksilla (Pösö 2004, 207). Keskeinen ammattiryhmä lastensuojelussa kuitenkin ovat ohjaajat eli ammattikorkeakoulutetut sosionomit. Ohjaajien tehtävä keskittyy asiakkaan ohjaamiseen, neuvontaan ja tukemiseen. Heillä on usein erilaisten menetelmien monialainen kirjo hallussaan. (Heinonen & Sinko 2009, 90.) Työntekijöiden rooli on tärkeä sijaishuoltoyksikön arjessa. He ovat turvallisia ja tasapainoisia aikuisia, joidenka puoleen nuoret voivat kääntyä. Aikuisten tuella, sekä sijaishuoltoyksikössä tuotettujen positiivisten tunnekokemusten myötä, nuori voi saada voimia aukoa menneisyyden solmuja (Saloranta 1995, 71). Sijaishuoltoyksikkö muodostaa oman sosiaalisesti tiiviin yhteisönsä, jossa aikuiset toimivat kasvatuksen tukijoina.

Taiteellisia menetelmiä on huomattu hyödyntää lastensuojelun alueella myös sijaishuoltoyksiköissä. Salorannan (1995) mukaan luova ote näkyy jo sosiaalialan ammattiin kasvamisessa, jossa tarvitaan kykyä irrottautua konkretiasta abstraktiin, sekä pyritään syvätason työskentelyyn ja oppimiseen. Sosiaalityön alalla taide- ja ilmaisuaineiden opetuksessa saadaan valmiuksia synnyttää uutta käyttöteoriaa. Lisäksi

asiakkaan elämää rikastuttava ja auttava kohtaaminen edellyttää ilmaisuaineiden sisällyttämistä osaksi työtä. Taiteellisten menetelmien käytön lisääntyminen kentällä tuo työntekijöille lisää osaamisvaatimuksia. Sosiaalialojen hoito- ja kasvatustyössä, suunnittelussa ja ammatin kehittämisessä tarvitaankin teorian hallinnan lisäksi runsaasti erityistaitoja ja luovuutta (Saloranta 1995, 77.)

Paitsi työntekijöiden osaamisvaatimukset ovat korkealla, myös sijaishuoltoyksiköt ovat muutospaineen alla. Tavallisen arjen tukemisen rinnalle halutaan sijaishuoltoyksiköissä myös muita toimintoja, joidenka kautta sijaishuoltoon on kasvanut toiminnallisesti ja asiakasryhmittäisesti erikoistuneita yksiköitä. Yksityiset sijaishuoltoyksiköt pyrkivät profiloitumaan erilaisten palveluiden ja toimintojen pohjalta, joita yksikössä on tarjolla arjen mahdollistamiseksi tai sen lisänä. (Pösö 2004, 207.) Yksiköiden erikoistumisen kautta myös taidetta voitaisiin käyttää tiiviinä osana lasten ja nuorten kasvun sekä hyvinvoinnin tukemista. Tällöin yksikköön olisi mahdollista tuoda taiteen osaamista eri ammattilaisten voimin.

Sijaishuollon erilaiset painotukset tekevät siitä kuitenkin yhteiskunnallisena toimintana erityisen vaativan, sillä mitä eriytyneempiä tehtäviä sijaishuollolle asetetaan, sitä suurempia koulutuspatvevyysodotuksia työntekijöille asetetaan (Pösö 2004, 211, 207). Myös erilaisten menetelmien monipuolistuessa yksikön työntekijöiltä vaaditaan kehittämishalua (Känkänen 2006, 133). Yksi mahdollisuus olisi tuoda taiteen ammattilaisia osaksi sijaishuoltoyksikössä tehtävää työtä. Känkänen (2006) mukaan taiteilijan tai taiteen opiskelijan saaminen työpariksi lisää menetelmällisiä mahdollisuuksia niin hoito-, kasvatukseen kuin sosiaalityössäkin. Uudenlaisten yhteistyömuotojen rakentaminen olisikin hyvä aloittaa jo opintovaiheessa, jolloin tarjoutuu tilaisuus harjoitella työnjakoa taiteilijan ja ammattiauttajan kesken. (Känkänen 2006, 139.) Varsinaista taideterapiaa tarvitsevien lasten ja nuorten hoitoa voi ohjata vain esimerkiksi terapeutti tai taideaineiden opintoja suorittanut sosiaalialan ammattilainen. (Liikanen 2010, 25, 28). Tästä huolimatta taiteilija tai taiteen ammattilainen voi tuoda paljon osaamisellaan myös sijaishuoltoyksikön toimintaan.

7. Esimerkkejä nuorten hyvinvointia edistävästä taide ja kulttuurihankkeista

Lasten ja nuorten hyvinvointia ovat edistäneet lukuisat nuoriso-, liikunta- ja kulttuurihankkeet sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulujen kehittämishankkeet (Liikanen 2009, 95). Tästä hyvänä esimerkkinä toimii muun muassa Suomen kulttuurirahaston järjestämä Myrsky -hanke, jossa haluttiin taiteen ja kulttuurin keinoin vahvistaa nuorten hyvinvointia ja sosiaalista sekä henkistä kasvua. Lisäksi hankkeen avulla haluttiin tuoda yhteiskuntaan myös uusia nuorten taidetoiminnan tapoja. Hanke toteutettiin vuosina 2008 – 2011, jolloin nuorille järjestettiin ammattitaiteilijoiden ohjaamia taideprojekteja eri puolella Suomea. Myrskyn kohderyhmänä olivat 13 – 17 -vuotiaat nuoret ja erityistä huomiota kiinnitettiin syrjäytymisuhan alla oleviin nuoriin. Hankkeen avulla pyrittiin tarttumaan ennakoivasti syrjäytymisuhkiin ja tuottamaan nuorille hyvinvointia. Henkisen hyvinvoinnin toivottiin lujittavan nuorten liittymistä yhteiskuntaan. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011,13–14.)

Valtaosalle nuorista hanke lisäsi rohkeutta, tyytyväisyyttä ja iloa elämään sekä taitoja jäsentää maailmaa ja ilmaista itseään. Fiktio avulla nuorille tarjoutui mahdollisuus ihmisyyden eri puolien tunnusteluun ja niiden ilmaisemiseen. Tämän avulla omien ongelmien käsittelytaidot parantuivat ja vahvemman minuuden syntyminen oli mahdollista. Taiteen tekemisen ja yhdessä oppimisen kautta myös nuorten yhteisölliset taidot vahvistuivat. Yhteiset onnistumisen kokemukset ovatkin olleet keskeisiä hankkeiden toiminnassa. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011,185–186.)

Myös vuosina 2001–2003 SYREENIn Taimi -projektissa oltiin kiinnostuttu syrjäytymisen ehkäisystä. Projektin tarkoituksena oli tarkastella taiteellisen ja ilmaisullisen toiminnan merkitystä sellaisten lasten ja nuorten parissa, jotka ovat maahanmuuton tai vaikeiden sosiaalisten olosuhteiden vuoksi syrjäytymisvaarassa. Projektissa ilmaisun avulla tuettiin lasten kulttuurisen ja oman identiteetin selkiytymistä ja vahvistumista. Tutkimusympäristöinä olivat monikulttuuriset koulut ja lastenkodit. (Sava & Bardy 2002.)

Seuraavaksi tarkastelen SYREENIn Taimi -projektin hanketta, jossa kohderyhmänä ovat olleet lastensuojelun piirissä olevat lapset ja nuoret. Miina Savolaisen taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston lopputyö Maailman ihanin tyttö -projekti sai

alkunsa vuonna 1998, jolloin hän työskenteli helsinkiläisessä lastenkodissa (Savolainen 2002, 35). Tutkimuksen lähtökohtina olivat lastenkodin lapset, joiden elämään kuuluu hylkäämisiä, ulkopuoliseksi ja näkymättömäksi jäämistä, mutta kuitenkin tarvetta tulla nähdyksi, hyväksytyksi ja rakastetuksi. (Savolainen 2008, 145)

Yhdessä kymmenen lastenkodin lasten kanssa Savolainen toteutti voimauttavan valokuvauksen metodia. (Savolainen 2002, 35). Voimauttava valokuva on sosiaalipedagoginen menetelmä, jota voidaan soveltaa kasvatus-, hoito- ja terapeuttisen työn aloilla. Siinä ovat keskeisessä asemassa valokuvauksen vuorovaikutuksellinen tilanne ja omakuvan työstämisen prosessi sekä elämäkerrallisuus. (Savolainen 2008, 196.) Tutkimuksen lähtöoletuksena oli valokuvausprosessi, joka edistää ihmisen sisäisen voimantunteen kasvua. Valokuva mahdollistaa lapsille korjaavia kokemuksia suhteessa tarpeeseen tulla hyväksytyksi nähdyksi. Kuvattuna oleminen, oman kuvan katsomisen ja siitä saatu hyvä palaute tuottaa välitöntä ja hetkellistä iloa. (Savolainen 2002, 36.) Valokuvaamisen keskeinen tavoite olikin, että nuoren oma katse itseä kohtaan tulisi lempeämmäksi ja hyväksyvämmäksi ja jokaisella tytöllä olisi oikeus olla oman elämänsä maailman ihanin tyttö. Toisaalta valokuvauksen prosessi antaa hyväksyntää myös muilta ihmisiltä. Esimerkiksi kuvaaja voi auttaa nuorta näkemään itsensä hyvänä, kauniina ja erityisenä, tai uudenlaisena. (Savolainen 2002, 38–39.)

Kuvat suunniteltiin yhdessä lasten kanssa, jolloin he joutuivat pohtimaan omia ominaisuuksia ja millaisen kuvan he haluavat itsestään otettavan (Savolainen 2008, 158). Valokuvien satukuvasto esitti tyttöjen kuvat hetkellisinä fiktiivisinä tarinoita, eräänlaisena roolileikkiä. Sen perusteella kuvan katsoja ei voi tehdä päätelmiä nuorten identiteettistä, eikä kuville lataudu niin suurta totuusarvoa. Projektiin osallistuneet tytöt kirjoittavat valitsemastaan kuvasta tarinan tai antoivat sille nimen, jonka tarkoituksena oli etäännyä katsomaan omaa kuvaa fiktiivisenä kuvan tyttönä. Etäännyttäminen mahdollisti itsensä näkemisen uudella tavalla ja tarinoiden kautta kuvien rinnalle tuotiin tyttöjen oma ääni ja tulkinta. (Savolainen 2002, 37.) Savolainen (2008) kertoo valokuvausprosessin rakentavan monella eri tavalla korjaavia kokemuksia hyväksyvästä katseesta, jolloin kokemukset voivat korjata rankan lapsuuden peilin vääristymiä, tuoda lohtua ja turvaa myös oman menneisyyden läpi käymiselle (Savolainen 2008, 168).

Lastensuojelun alueella voidaan hyödyntää lasten hyvinvoinnin edistämiseksi myös muita taiteellisia metodeja, tästä yhtenä esimerkkinä oli vuonna 1993 järjestetty projekti, jossa käytettiin legioonateatteria sosiaali-, nuoriso-, ja kriminaaliteatterissa. Tutkimusryhmä koostui nykyisistä ja entisistä laitospööristä, päihdeongelmallisista ja kohtuukäyttäjistä, työttömistä ja työllistetyistä, rikollisista ja yhdyskuntapalvelua tekevästä, mutta joukkoon mahtui myös koululaisia ja lukiolaisia. Legioonateatterissa yhdistyi nuoriso-, teatteri- ja sosiaalityö. Teatteritoiminnan tarkoituksena oli tarjota mielekästä toimintaa nuorille ja sitä kautta ennaltaehkäistä sekä korjata syrjäytymisestä aiheutuvia ongelmia. Lisäksi teatterin päämääränä oli luoda yhteisöllisyyttä, parantaa nuorten itsetuntoa, kouluttaa nuoria käytännönläheisin metodein erilaisiin teatterialan tehtäviin sekä valmistaa korkeatasoisia teatteriesityksiä. (Janhunen 1997, 5,7,11.)

Teatteritoiminnan avulla nuorille pystyttiin luomaan paljon positiivisia kokemuksia. Legioonateatterin turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollisti ilmaisun, jonka avulla nuoret oppivat purkamaan tunteitaan tunnetilaharjoituksissa, ilmaisemaan itseään ja tiedostamaan paremmin itsensä sekä ympäristönsä. Teatterissa näyttelemisen kautta nuoret pystyivät ilmaisemaan itseään tavalla, joka antoi vapauden vaihtoehtoisten elämysten kokeilemiseen. Janhunen kertoo varsinkin yhdessä tekemisen ja ryhmähengen muodostumisen olleen tärkeää. Legioonalaiset muodostivat omanlaisen perheen, jossa kaikki saattoivat kokea tullessa hyväksytyksi. Onnistuneet teatteriesitykset lisäsivät tekijöiden itsetuntoa ja uskoa omaan kykyihinsä. Esitykset välittivät viestin niin katsojille kuin tekijöillekin heidän kyvyistään ja mahdollisuuksistaan pärjätä. Positiivinen asenne omaan kykyihinsä, usko itseensä ja ympäristön tuki parantavat selviytymismahdollisuuksia myös tulevaisuudessa, sillä onnistumisen kokemukset ja itsensä ylittäminen luo oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta. (Janhunen 1997.)

Legioonateatteri saavutti toiminnallaan muuten vaikeasti tavoitettavat nuoret ja se on toiminut käännekohtana ja syrjäytymisen vastavoimana. Se on myös osoitus ryhmätoiminnan tärkeydestä, jolloin nuori on voinut kokea kuuluvansa joukkoon. Positiivinen kannustaminen ja palaute ovat myös yksi avaintekijöistä nuorten itsetunnon kohottamiseksi ja usko omaan kykyihinsä voi auttaa omasta hankalasta tilanteesta selviytymiseen.

Kolmantena erityisten taustojen omaavien nuorten taideprojekteista oli Pro Filia – hanke, joka suunnattiin 7 – 14 -vuotiaille päihdeperheissä kasvaneille tytöille ja heidän perheilleen. Projektin tarkoituksena oli vahvistaa tyttöjen luovia kykyjä, itseluottamusta sekä sosiaalisia taitoja. Siinä ryhmätyöskentelyssä käytettiin kuvallisen ilmaisun lisäksi leikkejä, liikuntaa, musiikkia, mielikuvaharjoituksia ja keskusteluhetkiä, joiden avulla tytöjä ohjattiin kuulostelemaan omia tunteitaan. Ryhmän tytöt kokivat, että tunteista oli helpompi piirtää kuin puhua. Mieluisimpina tehtävinä työt pitivät unelmien kuvaamista sekä kuvasarjoja itsestä sankarina. (Saarelainen 2001.) Myös tämä projekti on osoitus taiteellisten menetelmien toimivuudesta hyvinvoinnin tuottamisessa. Lisäksi se toimii hyvänä esimerkkinä taiteen keinoin tehtävästä perhetyöstä. Taidetyöskentely voi tuoda yhteistä tekemistä myös perheille ja mahdollisesti lähentää perhesuhteita toiminnan kautta.

Nuorten hyvinvointia edistävien tutkimusten järjestäminen ja tutkimusperinteen jatkaminen on tärkeää. Suomessa on paljon jollain tavoin syrjässä olevia tai syrjäytyviä nuoria. Turvallisen ympäristön ja ystävien puute sekä masennus ja muut ongelmat ovat osa monien nuorten elämää (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011, 13). Tämän vuoksi nuorille järjestettävien hyvinvointia tuottavien projektien järjestäminen on aina merkityksellistä ja perusteltua. Vaikka järjestetystä projektista olisi vain yhdelle nuorelle apua, on se jo tarpeeksi.

Sekä Maailman ihanin tyttö, Legioonateatteria taiteen keinoin kuin Pro Filia - hankkeessakin kohderyhmänä olivat vaikeista taustoista tulevat nuoret. Tutkimukseni jatkaa samojen teemojen käsittelyä nuoren kohtaamisesta ja ymmärtämisestä. Tutkimuksia yhdistää paitsi ainutlaatuisessa ympäristössä työskentely, myös korjaavien kokemusten tuottaminen nuorille. Jokaisessa tutkimuksessa taiteellisten menetelmien merkitystä korostettiin nuorten voimautumisessa. Nähtiin miten taide voi tuottaa ilon ja onnistumisen kokemuksia, sekä tarjota uudenlaisia tapoja tarkastella itseään ja omaa identiteettiään. Vaikeista olosuhteista tulevat nuoret tarvitsevat paljon positiivista palautetta ja kannustusta, jota pyrin myös omassa tutkimuksessani tuomaan esiin. Kaiken kaikkiaan nuorten hyvinvointia edistävien tutkimusten avulla on saatu runsaasti positiivisia kokemuksia. Hankkeiden avulla nuorille on pystytty tarjoamaan uudenlaisia aktiviteetteja ja keinoja ilmaisulliseen työskentelyyn. Ajatusten ja tunteiden

välittäminen taiteen keinoin on noussut merkittäväksi metodiksi perinteisten keinojen rinnalle. Erilaiset projektit tulisikin ottaa osaksi jatkuvaa käytäntöä, jolloin taiteen käyttö ei jäisi pelkästään projektiluonteiseksi.

8. Tutkimusryhmä ja tutkimuksen toteuttaminen

Olen tutkimuksessani kiinnostunut siitä, miten taiteellisia menetelmiä voitaisiin hyödyntää sijaishuoltoyksikössä, ja miten taide voi ympäristössä edistää nuorten hyvinvointia. Tutkimuskysymystä selvittääkseni järjestin nuorille kuuden viikon mittaisen taidetyöpajan. Tutkimuksessa, johon liittyy olennaisesti tutkittavien aktivoiminen toiminnalla, on erityisen tärkeää toiminnan tarkka suunnittelu. Laadin taidetyöpajasta alustavan suunnitelman (Liite 1), jonka esitin yksikön johtajalle kysyäkseen heidän mielenkiintoa tutkimukseen osallistumiseen. Sain positiivisen vastaanoton ja kävimme yksikön johtajan kanssa läpi heidän toiveensa työpajan suhteen. Muokkasin suunnitelmaa toiveiden mukaisesti ja sovimme työpajan aloitusajankohdasta. Mielestäni oli tärkeää kuulla sijaishuoltoyksikön henkilökunnan näkemyksiä työpajasisältöihin, sillä heidän sosiaalialan ammattitaitonsa ja nuorten tuntemus antaisi paljon suuntaa työpajan suunnitteluun.

Työpaja päätettiin järjestää kerran viikossa kuuden viikon ajan, jolloin toiminta olisi helppo sovittaa sijaishuoltoyksikön arkeen. Koska tulin sijaishuoltoyksikköön ulkopuolisena henkilönä, toiminnan pitkäjätkoisuus oli mielestäni tärkeää, jotta nuorilla olisi aikaa tutustua minuun. Lisäksi useammalle viikolle jaetut työpajakerrat mahdollistivat taiteen prosessinomaisen luonteen esiin tuomisen, jolloin teoksia voitiin työstää pidemmän aikaa. Työpajakerrat sovittiin järjestettävän nuorten harrastuspäivänä, jolloin tutkimukseen valikoituivat kaikki yksikön nuoret, jotka eivät osallistuneet johonkin muuhun harrastukseen. Työpajaan osallistui yhteensä kahdeksan nuorta.

Työpajaa suunnitellessani halusin luoda työpajakokonaisuuden, joka toisi mukavaa ja mielekästä yhdessä tehtävää vapaa-ajan toimintaa sijaishuoltoyksikköön. Taidetoiminnan tuli olla helposti lähestyttävää ja leikinomaista, jotta kynnys taiteen tekemiseen olisi mahdollisimman matala. Rankasen (2007) mukaan taidetyöskentelyn vaiheista löytyykin yhteyksiä leikkiin ja luovuus vaatii myös leikillisyydelle ominaista joustavuutta sekä uskallusta uuden kokeiluun (Rankanen 2007, 38). Halusin tarjota sijaishuoltoyksikön nuorille mahdollisuuden kokeilla uusia lähestymistapoja taiteen tekemiseen ja kannustaa heitä kokeilemaan uutta. Taiteen avulla pyritään lisäämään liikkumatilaa, leikkutilaa ja näin laajentaa näkökulmaa (Aura 2007, 137). Lisäksi pyrin

luomaan tehtävistä sellaisia, että aikaisempaa osaamista ei vaadittaisi, jotta taiteen tekemisestä ei tulisi nuorille riittämättömyyden tai huonouden tunnetta.

Työpajan taustalla oli ajatus nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, jonka vuoksi pyrin suunnittelemaan jokaisen tehtävän siten, että ne rakentuivat hyvinvoinnin teeman ympärille. Työpajatehtävien taustalla vaikuttavat myös taideterapeuttiset lähtökohdat, jonka vuoksi nojaan tehtävien teoriapohjaa taideterapian kirjallisuuteen. Kun puhutaan taiteen hyvinvointia edistävästä vaikutuksista, taiteen terapeuttisuus on aina vahvasti läsnä. Kaikella taiteella on kautta ihmiskunnan historian ollut milloin lohduttava ja rauhoittava, milloin innoittava tai ymmärrystä ja yhteisyyttä luova psykososiaalinen tarkoitus. Taideterapiassa käytetyt materiaalit, työskentelyprosessi, valmiit kuvat ja kokemusten jakaminen palvelevat terapeuttisia, kuntouttavia ja voimaannuttavia pyrkimyksiä. (Mantere 2007, 11) Tämän vuoksi tehtävien suunnittelussa olen ottanut taideterapeuttisen näkökulman esiin.

8.1 Työpajasuunnitelma

Taiteellista työskentelyä aloittaessa on hyvä muistaa se, että luovaan tekemiseen ei ole aina helppo lähteä. Lapsi ei kanna huolta siitä piirtääkö hän oikein. Hän piirtää maailmaansa ja itseään intuitiivisesti ja varmaotteisesti. Nuoruuteen tultaessa epävarmuus kuvan tekemisessä kuitenkin lisääntyy. Lapsesta voi kasvaa itsekriittinen nuori, johon vaikuttaa voimakkaasti sosiaalinen hyväksyntä ja arvostelu, kun taas järkeilemisen kyvyt lisääntyvät. Tunteeseen perustuva spontaani ilmaisu saattaa näyttäytyä lapsellisena. Innokkaina kuvantekijöinä voivat säilyvät vain ne, jotka ovat saaneet kiitosta ”hyvinä piirtäjinä”. (Mantere. 1995, 53) Tällöin taiteen tekemisen kynnys ja taiteelliseen työskentelyyn heittäytyminen voi olla aluksi hankalaa, jolloin toiminnan ohjaajan rohkaisu ja apu on tarpeen.

Ensimmäisen työpajakerran tarkoitus olikin saada nuoria innostava aloitus työpajakertoihin ja tutustua heihin. Halusin myös selvittää miten nuoret lähtisivät taiteen tekemiseen mukaan ja miten heittäytymiskykyisiä he olisivat. Näiden tietojen pohjalta voisin mahdollisesti vielä muokata seuraavien työpajakertojen ohjelmaa. Ensimmäisenä tehtävänä oli valita värikynistä jokin mieluinen väri ja esitellä itsensä, sekä kertoa miksi valitsi kyseisen värin. Tämän tehtävän avulla pyrin tutustumaan

nuoriin, ottamaan heihin kontaktia ja saamaan aikaan keskustelua. Ensikosketuksen saaminen nuoriin keskustelun avulla on tärkeää, jotta työpajoihin pystyttäisiin luomaan luottamuksen ilmapiiri, mikä mahdollistaisi vapaan ilmaisun ryhmässä. Ohjaajan roolissa onkin tärkeää olla turvallinen aikuinen, joka luo toiminnalle raamit ja osallistuu toimintaan omana itsenään (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 22).

Väreistä keskustelu on hyvä aloitus työpajaan, sillä värien merkitys taiteen tekemisessä on suuri; niiden kautta voidaan ilmaista persoonallisuutta, tunteita ja omaa olotilaa (Seeskari 2004, 83). Värit voivat antaa mahdollisuuksia asioiden ilmaisuun uudella kielellä. Tämän lisäksi värit toimivat myös välineen asemassa ensimmäisessä tehtävässä. Suunnittelin ensin jokaisen nuoren levittävän lattialle ison paperi ja valitsevan kaksi väriä; toisen jonka esitteli aiemmin värikynässä ja toisen vapaavalintaisen. Halusin vapauttaa nuorten ajattelua perinteisestä taiteen tekemisestä ja tarjota uusia lähestymistapoja, jonka vuoksi toteuttaisimme maalauksen käsiä käyttämällä.

Joskus kynän tai siveltimen käyttö voi rajoittaa ilmaisua ja siksi kuvien tekemistä on hyvä lähestyä myös muita välineitä käyttäen. Henkilökunnan mukaan nuoret olivat ennen työpajaa olleet huolissaan omien taitojen riittämättömyydestä ja piirustustaitojen puutteesta. Kynän tai muun vastaavan materiaalin käyttö kontrolloidulla tavalla voi vahvistaa kognitiivista kontrollia ja tunteiden tukahduttamista (Hentinen 2007, 111). Tämän vuoksi oli tärkeää, että ensimmäisellä kerralla nuoret pääsisivät testaamaan millaista maalausjälkeä käsin voi saada paperille, millä eri käsien osilla voi maalata ja millaisen jäljen ne jättävät. Kahta eri väriä käytettäessä paperille saattaa syntyä myös yllättäviä värien kohtaamisia ja sekoittumisia. Väreillä kokeilu mahdollistaisikin taiteen leikinomaisen puolen esiin tuomisen. Leikki taiteen tekemisessä lisää uteliaisuutta, spontaaniutta ja mielenkiintoa haasteiden selvittämiseen. (Rankanen 2007, 38). Leikinomainen lähestymistapa taiteen tekemiseen voi olla myös ratkaisu kuvan tekemisen vaikeuteen. Erilaisten tekniikoiden käytöllä, kuten käsillä tai silmät kiinni maalaamisella voidaan myös harjoitella kuvan tekemisen kriittisyyden poistamista. (Mantere 1995, 56). Käsillä maalattaessa syntyvää jälkeä on vaikeampi kontrolloida, mikä voi omalta osaltaan helpottaa työskentelyn aloittamista ja auttaa rentouden löytämistä taiteelliseen työskentelyyn.

Koska käytämme maalauksessa käsiä ja maalaamme lattialla, myös liike on työskentelyssä vahvasti läsnä. Taideterapiassa puhutaan taiteen tekemisen kinesteettisestä tasosta, mikä käsittää ilmaisun ja luovan toiminnan liikettä sekä kehonrytmiä apuna käyttäen. Taidetyöskentelyä ei voi tapahtua ilman liikettä ja motorista toimintaa, joten tämä taso on aina aktiivinen kuvallisessa työskentelyssä. Joskus työskentelyssä syntyvä rytmi ja liike voivat itsessään muodostua hoitaviksi, rentouttaviksi tai vapauttaviksi kokemuksiksi. Kinesteettinen ilmaisu vaatii esteetöntä työskentelytilaa, jonka vuoksi valitsin nuorille välineiksi ison maalauspaperin ja hyvin juoksevat maalit. Lisäksi lattialla työskentely tehostaisi kinesteettisen ilmaisun syntyä. (Rankanen 2007, 66–68.) Toiseksi tehtäväksi ensimmäiselle kerralle suunnittelin liikkeen mukaanottoa kuvan tekemiseen vielä konkreettisemmin. Tarkoituksena oli levittää iso paperi lattialle, johon nuoret voisivat kokeilla jaloilla ja varpailla maalaamista.

Mielestäni on tärkeää, että ensimmäinen työpajakerta lopetettaisiin teosten yhteiseen tarkasteluun, jolloin saisin mahdollisuuden keskustella siitä, oliko joku aikaisemmin kokeillut käsillä tai jaloilla maalaamista ja miltä työskentely tuntui. Keskustelun avulla saisin suoraa palautetta siitä, millaisena tehtävät koettiin ja millaisia tunteita ne aiheuttivat. Lisäksi ajattelin työpajakerran lopuksi antaa nuorille seuraavan kerran työskentelyä varten pohdittavaksi ajatuksen; jos he saisivat olla mikä tahansa eläin, mikä se olisi? Näin saisin heidän ajatukset virittymään jo seuraavan kerran aiheeseen.

Toisella työpajakerralla tarkoituksena on työskennellä omakuvan parissa. Työpajakerran alussa keskusteltaisiin edellisellä kerralla antamastani tehtävänannosta. Jokainen saisi vielä miettiä mikä oma eläinhahmo voisi olla. Tarkoituksena olisi pohtia omia hyviä ominaisuuksia ja tarkastella omaa itseään eläinhahmon kautta. Eläinhahmosta toteutettaisiin kipsiveistos, omakuva eläimenä. Strömbergin (2004) mukaan nuori tutkii minuuttaan mielellään omakuvan kautta ja tehdessään kuvaa itsestään, on helpottavaa jos kuvan ei tarvitse olla fotorealistinen. On parempi pohtia nuorelle vielä itselleenkin epäselvää minuuttaan silloin, kun kuvaa tehdessä on lupa käyttää erilaisia mielikuvia ja symboleja. Tämän vuoksi valitsin eläinaiheen omakuvaan, jolloin eläimen kautta omaa itseä voidaan tarkastella myös etäältä. Eläinhahmo ei välttämättä paljasta itsestään yhtä paljon, kuin perinteinen omakuva ja se mahdollistaa myös pohdinnan, millaisia

ominaisuuksia itsellään haluaisi olevan. Mielikuvat antavatkin minuudelle mahdollisuuden löytöretkiin omaan sisimpään turvallisessa ympäristössä. (Strömberg 2004, 144.) Mielikuvamaailman luominen ja siihen tutustuminen onkin samalla tutustumista omaan itseen ja turvallinen tapa käsitellä mieltä askarruttavia kysymyksiä. (Vesänen-Laukkanen 2003, 63). Tutkimuksessani on tärkeää antaa nuorille välineitä käsitellä omaa minuuttaan. Omakuvan työstäminen taiteen keinoin eläinhahmon avulla on hyvä ja turvallinen tapa pohtia omaa identiteettiä. Eläinhahmon kautta operoimme taiteen tuottamien mielikuvien maailmassa, mikä voi antaa mahdollisuuden itsensä näkemiseen uudella tavalla. Mielikuvat ovat jokaiselle oma persoonallinen tapa ajatella intuitiivisesti, kokonaisvaltaisesti ja metaforisesti sekä kommunikoida itsen kanssa (Hentinen 2007, 145).

Jotta eläinhahmon työstämiseen ei tarvitsisi lähteä kylmiltään, tuon kirjoja ja muuta materiaalia, josta voi hakea tarvittaessa eläinkuvastoa malliksi. Ensin suunnittelin käyttävämme eläinhahmossa savea, joka on helposti muovailtava materiaali. Tällöin työt olisivat kuitenkin vaatineet polttoa, johon minulla ei ollut mahdollisuutta. Tämän vuoksi päädyin käyttämään kipsiä. Kipsi soveltuu kolmiulotteiseen työskentelyyn hyvin ja ajattelin sen olevan myös uusi materiaali nuorille, minkä vuoksi sen kokeilu voisi olla innostavaa. Taidetyöskentelyssä materiaalin merkitys korostuu. Erilaiset materiaalit haastavat näkö- ja tuntoaisteja, herättävät tunteita ja stimuloivat ajatuksia (Hentinen 2007, 110). Ensin kipsiveistokselle tehtäisiin kananverkosta ja rautalangasta sitomalla pohjarakenne, jonka päälle kangassuikaleita kipsiin kastamalla luotaisiin eläimen hahmo. Otin työpajasuunnitelmassani huomioon kipsin kuivumisajat ja tämän vuoksi varasin eläinhahmon parissa työskentelyyn kaksi kertaa.

Koska työskentelemme omakuvien parissa, oli mielestäni tärkeää, että nuorille tarjottaisiin mahdollisuus keskustella valmiista töistä. Tämän vuoksi lisäsin työpajakerran lopetuksen, jossa teoksia tarkasteltaisiin yhdessä ja nuoret voisivat halutessaan kertoa omasta työstään. En halunnut kuitenkaan töiden tarkastelun olevan kuvien tulkintaa, vaan taiteellisessa työskentelyssä itse prosessin merkitys korostuu. Miten päästään alkuun kuvan tekemisessä ja millaisia ajatuksia sekä tunteita prosessin aikana ilmenee. Työpajan vetäjänä olenkin tärkeässä roolissa ohjaamassa keskustelua kuvien äärellä oikeaan suuntaan.

Kolmannessa tehtävässä sijaishuoltoyksikköön toteutettaisiin yhteinen seinämaalaus. Alkuperäisessä suunnitelmassa jokainen nuori saisi tehdä seinälle oman ajatuskuplansa, jonka sisälle maalattaisiin sapluunalla heidän ajatuksiaan kuvaava kuva. Sijaishuoltoyksikköön oli jo aiemmin suunniteltu seinämaalausta ja siihen toivottiin pohjoiseen liittyvää aihemaailmaa. Muutin tehtävänantoa siten, että jokainen nuori saisi suunnitella oman noitarumpu merkin, jostain itselleen tärkeästä aiheesta ja maalata sen sapluunan avulla seinään. Näin sain yhdistettyä yksikön henkilökunnan toiveet ja nuorten identiteettiä, sekä hyvinvointia vahvistavan aiheen. Lisäksi sapluunan käyttö seinämaalaustarkoitukseen oli hyvä, sillä se mahdollistaa työn monistettavuuden. Näin jokainen nuori voisi tehdä sapluunallaan useamman merkin seinään.

Koska toteuttaisimme maalauksen sijaishuoltoyksikön seinään, teoksen paikan merkitys olisi suuri. Yksikkö vastaa nuorten kotia, ja nuorelle oman ympäristön hallitseminen on tärkeää. Nuori heijastaa itseään ympäristöönsä, esimerkiksi omassa huoneessa olevat tärkeät esineet herättävät positiivisia mielikuvia, ja ne kertovat nuoresta itsestään, sekä auttavat rakentamaan nuoren identiteettiä (Aura, Horelli & Korpela 1997, 81). Omaan ympäristöön suuntautuvalla projektilla nuorille tarjoutuukin mahdollisuus omanlaisen tilan luomiseen. Nuori tarvitsee identiteettinsä rakentamiseen vastakaikua niin sosiaaliselta kuin fyysiseltäkin ympäristöltä. Tällaisia paikkoja voivat esimerkiksi olla oman huoneen lisäksi erilaiset harrastus- ja kokoontumispaikat. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 85–86.) Sijaishuoltoyksikkö on ympäristönä nuorille varmasti merkityksellinen ja seinämaalaus tultaisiin toteuttamaan nuorten yhteiseen oleskelutilaan, jolloin tilan haltuun otto voi olla heille erityisen mielekästä. Kun nuori pystyy itse vaikuttamaan tilan tekemiseen omannäköiseksi, hänelle tarjoutuu tilaisuus vaikuttaa ympäröivän todellisuutensa muotoutumiseen ja oman minuuden rakentamiseen (Aura, Horelli & Korpela 1997,86).

Koska noitarumpumerkit eivät ole välttämättä nuorille tuttuja, ajattelin että aluksi olisi hyvä tarkastella kuvia niistä ja kertoa niiden historiasta sekä merkityksistä. Tarkoituksena oli jonkin itselle tärkeän asian visualisoiminen pohjoisen merkiksi. Tehtävän avulla ohjaisin nuoria ilmaisemaan omia ajatuksia taiteen keinoin, sillä tunteita voi olla helpompi välittää kuvallisesti kuin sanallisesti (Seeskari 2004, 128). Lisäksi tehtävän tarkoituksena oli yhdessä ryhmän kanssa toimiminen ja yhteistyön

tekeminen. Nuoret saisivat itse suunnitella miten asettelevat merkit seinälle ja millä väreillä työ toteutetaan. Sijaishuoltoyksikössä järjestettävää taidetyöpajaa voitaisiinkin tarkastella yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmasta, mikä perustuu sosiaaliseen vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen (Hiltunen 2009, 47). Yhteisöllisyys rakentuu toiminnassa sekä sanattomasti, että tietoisien jakamisen kautta. Taidetyöpajassa nuorten välinen vuorovaikutussuhde syntyy luontevasti, sillä taiteen tekeminen ja teoksista puhuminen on vuorovaikutusta niin omien ajatusten kuin ympäröivän yhteisönkin kanssa. (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 22.) Kuvan tekeminen tekee mahdolliseksi merkittävän kommunikaation ihmisten välillä, mikä kehittää aitoa yhteisöllisyyttä (Mantere 1991, 127). Seinämaalauksessa jokainen saisi tuoda esiin oman henkilökohtaisen elementtinsä ja tämän lisäksi vielä toteuttaa yhteistyössä lopullisen teoksen. Koska seinämaalaukseen tulee yhteiseen tilaan, oli mielestäni tärkeää, että nuoret suunnittelisivat työtä myös ryhmänä. Tällöin työskentely toimii samalla myös hyvänä keinona sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoitteluun. (Saloviita 2006, 166). Myös seinämaalauksen suunnitteluun ja toteutukseen olin varannut kaksi työpajakertaa, jotta nuorilla olisi tarpeeksi aikaa sapluunan tekoon ja itse maalaukseen.

Työpajakertojen päätteeksi seinämaalaukseen tarkasteltaisiin yhdessä, sekä keskusteltaisiin lopputuloksesta. On tärkeää kuulla nuorten mielipiteitä itse työskentelystä ja teoksesta, jotta saisin tietoa siitä, millaisena kokemuksena maalauksen tekeminen koettiin. Lisäksi halusin tarjota nuorille mahdollisuutta näyttelyn järjestämiseen työpajojen aikana syntyneistä töistä. Prosessin päättyessä kokemuksen merkityksellistäminen voi olla tärkeässä osassa. Vaikka nuorten taidetoiminnassa korostuu prosessi, loppujen lopuksi valmiit teokset ja niiden äärelle kokoontuminen merkityksellistää ne. Näyttelyavajaiset ovatkin perinteinen tapa teosten juhlistamiseen ja loppukoonnin järjestäminen on kokemusten arviointia, yhteistä jakamista ja palautteen antamista (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 26.) Loppukoonnin perusteella voisinkin saada tietoa nuorten työpajakokemuksista ja myös vastauksia siihen, tuottiko taidetyöskentely hyvinvointia heille.

9. Tutkimusmenetelmänä triangulaatio

Työpajatoimintaa tutkiessa on hyvä ottaa huomioon kaikki toiminnassa mukana olleet henkilöt ja heidän vaikutuksensa tutkimukseen. Työpajaa suunniteltiin yhdessä yksikön johtajan kanssa, siihen osallistui kahdeksan nuorta ja myös yksikön henkilökunta oli vahvasti toiminnassa läsnä. Näin tutkimuksessani yhdistyvät kolme eri näkökulmaa; taidetyöpajaa ohjanneen tutkijan, toimintaan osallistuneiden nuorten sekä sitä havainnoineen henkilökunnan. Tutkimusasetelman moniulotteisuuden vuoksi päädyin käyttämään tutkimusmenetelmänä triangulaatiota. Yksinkertaisimmillaan triangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan useasta eri näkökulmasta ja jokaisella näkökulmalla on tutkimuksen tavoitteen kannalta yhtä merkittävä rooli. (Viinamäki 2007, 175–176.) Koin tutkimuksen kannalta tärkeäksi kaikkien mukana olleiden toimijoiden näkökulman esiin tuomisen ja siksi triangulaation käyttö oli perusteltua.

En voinut saada tarpeeksi tietoa tutkittavasta ilmiöstä pelkästään järjestämällä työpajan ja havainnoimalla sitä. Havainnointi ja tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen antaisi vain yhden näkökulman ja siksi tutkimusmenetelmiä tuli lisätä. Menetelmätriangulaatiossa tutkimuskohdetta tutkitaankin useilla eri aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä. Triangulaatiota voidaan käyttää silloin, kun yksittäisellä tutkimusmenetelmällä on vaikea saada kattavaa kuvaa tutkimuskohteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 69–70). Halusin selvittää, miten taide tuottaisi hyvinvointia sijaishuoltoyksikön nuorille ja siksi nuorten ajatusten kuuleminen oli merkittävää. Haastattelujen järjestäminen nuorille olisi ollut haastavaa tutkimuslupien saannin vuoksi, ja siksi päädyin laatimaan työpajan päätteeksi täytettävän kyselylomakkeen, jossa nuoret saivat vapaasti kertoa kokemuksistaan työpajasta.

Sijaishuoltoyksikön henkilökunta oli aktiivisesti mukana taidetyöpajassa ja siksi heidän näkökulmansa toimintaan on merkittävä. He tuntevat yksikön nuoret hyvin ja näin pystyvät avaamaan nuorten kokemusmaailmaa työpajasta uudella tavalla. Päädyin järjestämään työpajaa seuranneille henkilökunnan jäsenille haastattelut, joiden avulla sain sosiaalialan ammattilaisen näkökulman tutkimukseen. Näin pystyin kiinnittämään tutkittavan ilmiön laajemmin myös sosiaalityön kenttään. Metodologisen triangulaation

tutkimusstrategiat täydentävät toisiaan ja koska menetelmä mahdollistaa kohteen tutkimisen useasta eri näkökulmasta, myös tutkimuksen luotettavuus lisääntyy. Taidetyöpajatoimintaa tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti ja usean eri menetelmän käytön kautta ilmiöstä saadaan monimuotoisempi kuva. (Viinamäki 2007, 176.)

9.1 Etnografinen toimintatutkimus

Tutkimuksessani yhdistyvät toimintatutkimuksen ja etnografian piirteet. Toimintatutkimuksessa tuotetaan tietoa, jotta pystyttäisiin kehittämään käytäntöjä entistä paremmiksi. Näin tutkimuksella pyritään vaikuttamaan olemassa olevaan toimintaan. Sijaishuoltoyksikössä järjestämäni taidetyöpaja pohjautuu vahvasti toimintatutkimuksen asetelmaan, jolloin tutkimus on usein ajallisesti rajattu kehittämisprojekti, jossa kokeillaan uusia toimintatapoja. (Heikkinen 2006, 16–17.) Yksikössä ei ollut aiemmin järjestetty taidetyöpajan kaltaista toimintaa ja siksi halusin tarjota nuorille mahdollisuuden kokeilla uusia menetelmiä. Työpajasta muodostui toimintatutkimukselle tyypillinen projekti, jonka tarkoituksena oli luoda yksikköön uudenlainen nuorten hyvinvointia edistävä toimintamuoto. Toimintatutkimuksessa tutkimuskohteeseen tehdään muutokseen tähtäävä väliintulo, interventio. (Heikkinen 2006, 19) Tutkimuksessani taidetyöpajaa voitaisiin ajatella tällaisena interventiona, jolloin luodaan jokin uusi aikaisemmasta poikkeava käytäntö. Toimintatutkimus tavoittelee myös käytännön hyötyä, jonka vuoksi pyrin taidetyöpajallani järjestämään sellaista toimintaa, mikä edistäisi lastensuojelutyötä ja tarjoaisi voimaannuttavia kokemuksia nuorille.

Toimintatutkimuksessa tärkeässä roolissa on osallisuus, jolloin yhteisön jäsenet osallistuvat aktiivisesti tutkimukseen ja sen kehittämiseen (Heikkinen 2006, 32–33). Tutkimuksessani nuorten osallistuminen työpajaan on koko tutkimuksen pohja. Toiminnan avulla saan tietoa siitä, miten taide voisi tuottaa hyvinvointia nuorille. Lisäksi pidin tärkeänä toimintaa suunnitellessani ja toteuttaessani sijaishuoltoyksikön henkilökunnan osallistumista tutkimukseen. Olin kiinnostunut heidän mielipiteistään toimintaan liittyen ja toivoin heidän olevan aktiivisten tarkkailijoiden roolissa työpajojen aikana. Osallisuus luo tutkimukselle läpinäkyvyyttä sekä avointa dialogia tutkijan ja käytännön toimijoiden kesken (Heikkinen 2006, 33).

Toimintatutkimukseni luonne on myös etnografinen. Etnografian juuret juontavat antropologiasta, mikä viittaa vieraiden kulttuurien tutkimukseen ja on tutkimusalueen yleiskäsite. Etnografialla puolestaan tarkoitetaan havainnoinnin muotoa, joka tapahtuu sosiaalisen ympäristön luonnollisissa olosuhteissa. (Eskola, Suoranta 1998, 104) Koska tutkimukseni sijoittuu sijaishuoltoyksikköön, myös yhteisön tutkiminen ja sen osana toimiminen on merkittävää. Sekä toimintatutkimus että etnografia ovat kiinnostuneet ihmisten toimintatavoista. Toimintatutkimuksessa kiinnitetään huomiota sosiaaliseen toimintaan, joka pohjautuu vuorovaikutukseen. Ihmiset suuntaavat toimintansa toisiinsa, tai ottavat heidät huomioon toiminnassaan. Yksilöitä ohjaa usein yhteinen näkemys toiminnasta ja sen tarkoituksesta. (Heikkinen 2006, 17.) Järjestettyä taidetyöpajaa ei voida tarkastella yksittäisenä tapahtumana, vaan osana sosiaalista toimintaa, jota yksikössä tapahtuu. Taidetyöpajatoimintaa tutkittaessa on hyvä ottaa huomioon se, miten yksikön työntekijät ja nuoret muodostavat oman tiiviin yhteisönsä, jossa jokaisella on oma roolinsa ja paikkansa. Sijaishuoltoyksikkö ympäristönä ja jokainen siinä toimiva yhteisön jäsen vaikuttaa omalta osaltaan työpajan kulkuun.

Etnografista tutkimusotetta hyödynnetään silloin, kun halutaan monipuolista ja yksityiskohtaista tietoa toiminnasta. Menetelmän käyttö tutkimuksessa on perusteltua, sillä sijaishuoltoyksikön arki on monimuotoista ja muutoin siitä olisi vaikea saada yhtä syvällistä tietoa. (Grönfors 2001, 128) Lisäksi taidetyöpajan järjestäminen tulisi nähdä kokonaisuutena, johon vaikuttavat useat eri tekijät. Nuoren näkökulmasta moni asia saattaa vaikuttaa hänen työskentelynsä sujumiseen. Sijaishuoltoyksikkö on fyysisenä paikkana hyvin erityinen, se miten nuori käyttäytyy tilassa ja esimerkiksi kuinka kotoisaksi hän tuntee olonsa ympäristössä, vaikuttaa siihen miten työskentely edistyy. Lisäksi nuorilla on ympärillään useita ihmisiä, minä työpajan ohjaajana ja tutkijana sekä henkilökunnan jäseniä, jotka omalla persoonallaan ja toiminnallaan vaikuttavat toimintaan. Lisäksi nuorten ryhmä kokonaisuudessaan luo oman yhteisönsä, jossa vallitsevat tietyt normit ja roolit. Taidetoimintaa täytyy siis tarkastella kokonaisuutena kaikki osatekijät huomion ottaen ja tässä tapauksessa etnografia toimii hyvänä menetelmänä kerätä monipuolista tietoa taidetyöpajasta.

Tutkimuksessani toimintatutkimuksen ja etnografian menetelmät tukevat toinen toisiaan. Etnografian avulla pystyn tarkastelemaan sijaishuoltoyksikköä sekä fyysisenä,

että sosiaalisena ympäristönä monipuolisesti ja pyrin ymmärtämään siinä elävän yhteisön toimintatapoja. Puolestaan toimintatutkimus antaa keinoja käytännön toiminnan tutkimiseen. Se mahdollistaa sijaishuoltoyksikön toiminnan kehittämisen taidetyöpajan avulla sekä nuorten hyvinvoinnin edistämisen taiteen keinoin.

9.2 Työpajan havainnointi

Koin saavani järjestetystä taidetyöpajasta parhaiten tietoa havainnoimalla toimintaa. Havainnointi on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi, jota käytetään tiedon keräämiseen tutkimuksessa. Sijaishuoltoyksikössä tehtävä havainnointi on toteutettu luonnollisessa ympäristössä, jolla tarkoitetaan sellaista ympäristöä, jossa nuoret elävät ja toimivat. (Vilkkä 2006, 37). Työpajan järjestäminen sijaishuoltoyksikön ympäristössä oli perusteltua, sillä tällöin nuorilla oli mahdollisuus toimia heille tutussa ympäristössä, jossa oli läsnä myös heille entuudestaan tuttuja aikuisia. Luonnollisessa ympäristössä tehtyjen havaintojen etuna on se, että havainto tehdään aina siinä kontekstissa, jossa se ilmenee. (Vilkkä 2006, 37).

Kirjoitin taidetyöpajan aikana havainnoistani tutkimuspäiväkirjaa, jonka avulla pyrin kuvaamaan tarkasti työpajan tapahtumia. Kenttähavaintojen lisäksi kokosin tutkimuspäiväkirjaan tietoa tutkimuksen etenemisestä, tunnelmista ja vaikutelmista. Tein myös yhteenvetoja tapahtumista sekä esitin minua askarruttavia kysymyksiä ja pohdintoja. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2006, 106–107.) Hahmotan tutkimuksessani työpajojen tapahtumia esittämällä niistä niin sanottuja tiheitä kuvauksia, joiden avulla pyritään välittämään lukijalle mahdollisimman tarkkoja ja eläviä kuvauksia tutkitusta kohteesta. (Eskola & Suoranta. 1998, 106–107).

Tutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon sijaishuoltoyksikön ympäristön ainutlaatuisuus ja havainnoida myös siinä tapahtuvia arjen toimintoja ja käytäntöjä. Etnografisessa tutkimuksessa tutkija kuuntelee, kyselee ja katselee oppiakseen näkemään maailmaa yhteisössä totutulla tavalla ja elää tutkimansa yhteisön arkipäivää (Eskola, Suoranta. 1998, 106). Tullessani pitämään taidetyöpajaa nuorille, asetuin osaksi yksikön säännönmukaista arkea, jolloin työpaja järjestettiin tiettyinä päivinä tiettyyn kellonaikaan. Sijaishuoltoyksikön ulkopuolisena henkilönä oli tärkeää toimia osana yhteisöä ja pyrkiä ymmärtämään yksikön arkea, sillä arjen käytännöt voivat

omalta osaltaan vaikuttaa tutkimukseen. Etnografiselle tutkimukselle onkin ominaista kuvata erilaisia toiminnallisia käytäntöjä ja pyrkiä hahmottamaan tilanteita kokonaisvaltaisesti (Eskola & Suoranta. 1998, 106).

Havainnoinnissa tavallista on havaintojen tekemisen yhdistäminen osallistumiseen (Aaltola & Valli. 2001, 130). Osallistuin itse aktiivisesti havainnoimaani työpajaan toimiessani työpajan ohjaajana. Koska osallistuin itse työpajatoimintaan, tutkimuksellani on vahva pohja toimintatutkimuksessa. Toimintatutkimus perustuu ihmisten toiminnan, sekä heidän välisten vuorovaikutussuhteidensa tarkkailuun. (Vilka 2006, 37). Tutkimuspäiväkirjassani pohdinkin nuorten työskentelyä työpajassa ja havainnoin miten he toimivat niin yksilöinä kuin ryhmänäkin. Työpajan ohjaajan roolin vuoksi käytin tutkimuksessani aktivoivaa osallistuvan havainnoinnin menetelmää. Siinä tutkimusasetelma muodostetaan ja havainnointi toteutetaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Havainnointi on tällöin tilannekeskeistä, aktiiviseen vaikuttamiseen ja muutokseen pyrkivää. (Laitinen 1998, 28–29.) Toimin työpajoissa tilanteiden mukaisesti ja vaikutin omalla toiminnallani työskentelyn kulkuun. Tällöin sekä tutkijan että työpajan ohjaajan roolissa oli tärkeää tarkastella tutkimuspäiväkirjassa myös omaa toimintaansa ja sen vaikutusta tutkimukseen. Koska osallistuin itse toimintaan kirjoitin havaintomuistiinpanot työpajojen jälkeen.

9.3 Tutkijan rooli

Toimintatutkimukselle on tyypillistä tehdä tutkimusta mahdollisimman lähellä käytäntöä, jonka vuoksi tutkijan rooli muodostuu moniulotteiseksi (Grönfors 1982, 119). Perinteisesti tutkijalta on vaadittu ulkopuolisuutta ja objektiivisuutta tarkasteltavaan kohteeseen, mutta toimintatutkimuksessa tutkija on aktiivinen vaikuttaja ja toimija, joka osallistuu tutkimaansa toimintaan (Heikkinen 2006, 19–20). Tutkimuksessani sijaishuoltoyksikön taidetoiminnassa olen toiminut sekä tutkijan, että työpajan ohjaajan roolissa. Toimintatutkijalla voikin olla samanaikaisesti kolmenlainen rooli tutkimuskohteessa: tutkijan rooli, ihmisen rooli ja muutostavoitteinen aktivoijan rooli (Laitinen 1998, 30).

Tutkijan roolissa tutkija kerää aineistoa tieteellisten teorioiden ja metodien avulla (Vilka 2006, 70). Tällöin tutkija toteuttaa osallistuvaa havainnointia ja haastattelee

kohdeyleisön jäseniä. Lisäksi hän kerää materiaalia kohdeyleisöstä, joka auttaa tutkijaa ymmärtämään tutkimuskohdetta. (Laitinen 1998, 30). Tutkijan roolissa on tärkeää havainnoida sijaishuoltoyksikön ympäristöä ja käytäntöjä. Yksikössä toimiessa on myös hyvä miettiä omaa roolia suhteessa yksikön henkilökuntaan. Vaikka toiminkin tutkijana, minun asiantuntijuuteni ulottuu taiteisiin ja kasvatukseen, kun puolestaan sijaishuoltoyksikön henkilökunnalla on arvokasta tietoa sosiaalityön kentästä. Näin tutkimusympäristössä olevat henkilöt toimivat tutkimuksessani kanssatutkijoiden roolissa.

Osallistuva tutkija ei kuitenkaan voi olla vain tutkijan roolissa, vaan hän on muutosprosesseissa aina mukana myös ihmisenä. (Vilkkä 2006, 68). Havainnointia ja osallistumista tehdessä tutkija käyttää omaa persoonaansa tutkimuksensa tärkeimpänä välineenä. Vakioinnin asemesta tutkijan onkin tunnettava omaan persoonaansa liittyvät tekijät, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. (Aaltola & Valli. 2010, 124) Se, miten yksikön nuoret suhtautuvat minuun ja miten läsnäoloni saattaa vaikuttaa heidän taiteelliseen työskentelyynsä, ovat riippuvaisia persoonastani. Ohjaajan roolissa pystyn olemuksellani vaikuttamaan paljon siihen, millainen tunnelma työpajoihin syntyy, ja kokevatko nuoret pystyvänsä ilmaisemaan itseään turvallisesti läsnäollessani.

Tutkijana tarkastelen tutkimuskenttää myös kuvataideopettajan näkökulmasta ja on aiheellista pohtia, miten opettajataustani saattaa vaikuttaa siihen, miten tarkastelen nuorten työskentelyä työpajassa. Sijaishuoltoyksikkö poikkeaa monin tavoin kouluympäristöstä. Yksikössä työpajatoiminta järjestetään osana nuorten vapaa-ajan toimintaa, johon osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Kuvataideopettajalla on vahva kasvatuksellinen rooli koulussa, kun taas sijaishuoltoyksikössä työpajaa ohjatessa tärkeintä on nuoren positiivinen kannustaminen ja työskentelyprosessissa tukeminen. Toimintatutkimuksessa tutkijalta odotetaan myötäelämistä ja apua ongelmatilanteisiin (Kuula 1999, 116–117). Tutkimuksessa pyritään valamaan uskoa ihmisten omiin kykyihin ja toimintamahdollisuuksiin, toisin sanoen voimaannuttamaan heitä. Tutkija toimii näin muutoksen käynnistäjänä ja rohkaisijana. (Heikkinen 2006, 19–20.)

Toimintatutkimuksessa tutkija itse toimii aktiivisessa roolissa. Olin tutkimuksessani toimijan roolissa ohjatesani taidetyöpajaa, jolloin toimin tavoitellun muutoksen

katalysaattorina aktivoimalla ihmisiä. (Gray 2009, 322) Pysin osallistamaan nuoria taidetyöskentelyyn, jolloin ohjasin toimintatapoja, toiminnan ja muutoksen suuntaa tutkimuksessa. (Kuula 1999, 116–117). Toimintatutkijan tehtävänä on kehittää aktiivisesti tutkimuksensa avulla tutkimuskohteelle sopivia toiminta- ja lähestymistapoja sekä taitoja. (Heikkinen 2006, 16–17). Järjestämällä taidetyöpajatoimintaa sijaishuoltoyksikköön tarjosin nuorille erilaisia toimintamuotoja ja keinoja itseilmaisuun. Toimintatutkimuksessa tutkijan eri roolit tarjoavat mahdollisuuden tutkimuskohteen monipuoliseen tarkasteluun ja tekevät tutkijasta myös helpommin lähestyttävän. Tutkijalla on mahdollisuus olla tutkimuskentässään läsnä niin tutkijana, toiminnan ohjaajana kuin omana persoonanaan.

9.4 Lomakehaastattelu nuorille

Olin tutkimuksessani kiinnostunut nuorten kokemuksista taidetyöpajasta ja siitä, miten taide voisi luoda hyvinvointia sijaishuoltoyksikön nuorille. Haastattelulupien saaminen olisi ollut vaikeaa ja siksi päädyin laatimaan nuorille kyselylomakkeen (Liite 2), jonka he täyttäsivät työpajakson päätyttyä. Kyselylomakkeen laadinnassa on tärkeää ottaa huomioon, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille vastaajille. Koska lomakkeen kysymykset käsitelivät työpajan aikana heränneitä ajatuksia, niiden merkitys oli nuorille selvä. Kysymykset jäsennellään sen mukaan halutaanko mitata tosiasioita vai subjektiivista tietoa. Nuorten kokemuksia tutkittaessa kysymykset ovat luonteeltaan subjektiivisia ja näin mielipide- tai asennekysymyksiä, joilla selvitetään tutkittavan suhtautumista työpajaan. Kysymykset oli hyvä laatia avoimiksi, sillä jokaisen nuoren kokemus työpajasta on henkilökohtainen. Lisäksi vastaajalla on mahdollisuus antaa vastaus avoimiin kysymyksiin haluamallaan muodolla. (Ahola 2007, 56–57.) Kyselylomakkeen tärkeänä tehtävänä onkin tuoda nuoren ääni kuuluviin ja paras keino kokemusten purkuun on avoimiin kysymyksiin vastaaminen omin sanoin.

Lomake koostui kuudesta avoimesta kysymyksestä. Kaksi ensimmäistä kysymystä liittyivät työpajassa heränneisiin tunteisiin; mikä työpajoissa oli mukavinta, entä mikä ikävintä? Näillä kysymyksillä pyrin saamaan tietoa siitä, millaisia positiivisia ja negatiivisia kokemuksia nuorille syntyi työpajan aikana. Esimerkiksi lasten terveydentilaa selvittävässä tutkimuksessa on havaittu, että lasten on helpompi ymmärtää

kysymyksiä ja vastata niihin, jos kysytään miltä heistä tuntuu, kuin jos heiltä kysyttäisiin varsinaisesti heidän terveydestään (Alerby, Bergmark, Forsman, Hertting, Kostenius & Öhrling 2008, 39). Nuorten työpajan aikana heränneet tuntemukset antaisivatkin tietoa hyvinvointikokemusten tuottamisen onnistumisesta sijaishuoltoyksikössä.

Kolmas kysymys käsitteli sitä, mitä nuoret tekivät työpajoissa mieluiten. Kysymyksellä halusin selvittää miltä työskentely työpajassa tuntui, sillä konkreettinen käsillä tekeminen saattaa olla myös hyvinvoinnin kokemuksia tuottavaa. Neljännessä kysymyksessä käsiteltiin työpajan aikana heränneitä tunteita; miltä työpajoissa työskentely tuntui? Kysymyksellä pyrin etsimään vastauksia siihen tuottiko taidetyöpaja hyvinvointia nuorille. Viidennessä kysymyksessä kysyin haluaisivatko nuoret työpajoja järjestettävän tulevaisuudessa lisää. Tämä antaisi suoraa palautetta työpajan onnistumisesta ja siitä kuinka kiinnostuneita nuoret olivat olleet toiminnasta. Päätin kyselylomakkeen kohtaan, jossa annoin nuorille mahdollisuuden kertoa minulle työpajan ohjaajana henkilökohtaista palautetta tai vapaasti kertoa jotain työpajaan liittyen.

9.5 Teemahaastattelu sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle

Pelkästään havainnoimalla taidetyöpajan toimintaa ja kirjoittamalla siitä tutkimuspäiväkirjaa on mahdollista saada tietoa vain tutkijan näkökulmasta. Jotta työpajasta saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja moniulotteinen kuvaus koin tärkeäksi kuulla myös sijaishuoltoyksikön henkilökunnan ajatuksia taidetoimintaan liittyen. Tutkimuksessani sosiaalityön ja taiteen alueet yhdistyvät ja siksi on olennaista saada myös sosiaalialan ammattilaisen näkökulma osaksi tutkimusta. Tutkijana tarkastelen työpajatoimintaa kuvataideopettajan ja taiteen ammattilaisen näkökulmasta, kun taas sijaishuoltoyksikön henkilökunta tutkii toimintaa sosiaalityön kontekstista käsin. Näitä kahta ammatillista näkökulmaa yhdistelemällä voidaan luoda uusia ajatuksia ja tulkintoja työpajasta. Lisäksi sijaishuoltoyksikön henkilökunnan avulla pystytään kiinnittämään työpajatoiminta ja siitä tehtävä tutkimus laajemmin sekä taiteen, että sosiaalityön kenttään.

Sijaishuoltoyksikössä tapahtuvaa taidetoimintaa ei voida tarkastella pelkästään irrallisena tapahtuman, vaan tutkimuksessa tulee ottaa huomioon nuoren elämä kokonaisvaltaisesti. Tässä tarkastelussa yksikön henkilökunnalla on merkittävä rooli. Sosiaalialan ammattilaisen taustan lisäksi heillä on ensikäden tietoa yksikössä asuvista nuorista. He työskentelevät ja viettävät aikaa nuorten kanssa päivittäin ja näin heidän on helpompi huomata nuorissa tapahtuvia muutoksia esimerkiksi työpajan aikana tai sen jälkeen. He tietävät, miten nuoret käyttäytyvät ja miten he reagoivat erilaisiin tilanteisiin. Lisäksi heillä on kokonaisvaltaista tietoa nuorten elämästä ja siten myös erilaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavista asioista. Näin sijaishuoltoyksikön henkilökunta voi tehdä minulle tutkijana monia työpajan aikana tapahtuvia asioita ymmärrettävämmäksi.

9.5.1 Haastattelumetodi

Haastattelut on perinteisesti jaettu strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Strukturoidun haastattelun ääripäässä on lomakehaastattelu, jossa haastateltaville on esitetty valmiit kysymykset sekä vastausvaihtoehdot samanlaisina ja samassa järjestyksessä. Puolestaan strukturoimattomassa haastattelussa rakenne muodostuu haastateltavan ehdoilla ja muistuttaa vapaata keskustelua. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.) Sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle tehtävä haastattelu ei tuottaisi haluttuja tuloksia tarkalla lomakehaastattelulla, sillä tarkoituksena oli tutkia taidetyöpajatoimintaa kokonaisvaltaisesti ja saada henkilökunnan näkökulmia tutkittavaan ilmiöön. Toisaalta taas täysin avoin haastattelu ei tarjoaisi tarpeeksi tarkkoja vastauksia työpajatoiminnasta.

Toivoin haastattelun nostavan tutkittavien äänen paremmin kuuluviin ja tämän vuoksi päädyin järjestämään haastattelun puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Menetelmä sopi tutkimukseeni hyvin, sillä teemahaastattelussa pidetään tärkeänä haastateltavien tulkintoja asioista, sekä heidän asioille antamista merkityksistä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Haastattelussa tutkittavien kanssa käydään läpi samat teemat, aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voi vaihdella. Teemahaastattelussa haastattelijalla on tukilista käsiteltävistä asioista, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11–12.; Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Teemahaastattelumetodi antaa tutkijalle vapauksia tarttua haastateltavien esiin nostamiin teemoihin ja tehdä niistä tarkentavia kysymyksiä. Haastattelu voi muistuttaa spontaania keskustelua, mutta eroaa siitä haastattelupäämäärän vuoksi. Haastattelijan tehtävänä on esittää kysymyksiä ja aloitteita, kannustaa haastateltavaa vastaamaan, ohjata keskustelua ja kohdentaa sitä tiettyihin teemoihin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23.) Halusin että haastattelussa olisi avoin keskusteluilmapiiri, sillä moni sijaishuoltoyksikön työntekijän esiin nostama asia voi tuottaa todellisuudessa arvokkaampaa tietoa, kuin mitä valmiit haastattelukysymykset voisivat antaa. Teemahaastattelun etuna onkin avointa haastattelua tiukemmat rajat, mutta se antaa myös haastateltavalle laajemmat mahdollisuudet yksilöllisten tulkintojen esittämiseen (Eskola & Suoranta 1998, 89).

Sen lisäksi, että haastattelijä johdattelee keskustelua tiedon saannin vuoksi, on myös tärkeää huomioida haastattelutilanne sosiaalisena vuorovaikutusprosessia. Haastattelun tulos on aina riippuvainen siitä, saavuttaako haastattelijä haastateltavan luottamuksen. (Eskola & Suoranta 1998, 94.) Haastateltavan tulee kokea tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi. Päätin järjestää haastattelut sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle työpajajakson päätyttyä, kun työpajoissa tapahtuneet asiat olisivat vielä hyvin mielessä. Koska järjestin sijaishuoltoyksikön henkilökunnan haastattelut työpajajakson jälkeen, luottamuksen rakentaminen haastattelutilanteessa oli luontevaa. Henkilökunta tunsivat minut entuudestaan ja olin keskustellut heidän kanssaan työpajatyöskentelyn lomassa, jolloin heidän oli helpompi vastata haastattelussa esittämiini kysymyksiin.

9.5.2 Haastateltavien valikoituminen ja haastatteluteemat

Lähetin henkilökunnalle tiedotteen (Liite 3), jossa kerroin haastattelun sisällöstä ja pyysin kahdesta neljään henkilöä osallistumaan haastatteluun. Yksikössä taidetyöpajatoimintaa oli seuraamassa useita henkilökunnan jäseniä riippuen heidän työvuoroistaan. Pyysin haastateltavakseni sellaisia henkilökunnan edustajia, jotka olivat olleet aktiivisesti seuraamassa työpajoja. Sain kolme haastateltavaa, joista jokainen oli ollut läsnä vähintään kahdella eri työpajakerralla, jolloin heillä oli ollut mahdollisuus seurata nuoria eri tehtävien parissa. Laadin asiakirjan, jossa lyhyesti erittelin, mitä tutkimukseni koskee ja pyysin kirjallisesti haastateltavien suostumusta käyttää

haastatteluaineistoa tutkimuksessani (Liite 4). Sovin kunkin haastateltavan kanssa heille sopivat haastatteluajankohdat ja toteutin haastattelut sijaishuoltoyksikössä rauhallisessa tilassa. Nauhoitin kaikki kolme haastattelua nauhurille. Haastattelut kestivät noin 20:stä minuutista puoleen tuntiin.

Ennen haastattelua tein teemahaastattelurungon (Liite 5), jonka pohjalta toteutin haastattelun. Teemahaastattelurunkoa laatiessa ei tehdä yksityiskohtaista kysymysluetteloa vaan teemat, joidenka pohjalle haastattelukysymykset rakentuvat. Haastattelutilanteessa ne ovat haastattelijan muistilistana ja keskustelua ohjaavina kiintopisteinä. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että myös tutkittava rakentaa keskustelua, ja näin haastateltavalla on mahdollista vaikuttaa haastattelun kulkuun. Miten tutkittava ilmiön konkretisoituu tutkittavan maailmassa ja hänen ajatuksissaan, riippuu tutkittavasta ja hänen elämäntilanteestaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.) Tutkittaessa sijaishuoltoyksikön henkilökunnan ajatuksia taidetyöpajasta on hyvä ottaa huomioon, että käsitykset taiteellisesta toiminnasta voivat olla erilaiset kuin taiteen parissa työskentelevillä. Haastattelukysymyksiä laatiessani pyrin ottamaan huomioon erilaiset lähtökohdat ja varmistamaan näin, että ymmärtäisimme haastateltavan kanssa toisiamme.

Teemahaastattelussa kysymyksillä on kaksi erilaista tehtävää: temaattinen ja dynaaminen. Temaattiset kysymykset ohjaavat haastattelun pääaiheeseen ja dynaamiset kysymykset puolestaan edistävät haastattelun myönteistä vuorovaikutusta, pitävät yllä keskustelua ja kannustavat haastateltavia puhumaan kokemuksistaan ja tunteistaan. (Kvale 1996, 32). Näin myös haastattelijan tehtävä on kaksitahoinen: informaatiokulun helpottaminen ja jäsentäminen sekä toisaalta haastateltavan motivoiminen (Hirsjärvi & Hurme. 2000, 102). Rakensin teemahaastattelurungon siten, että ensimmäisinä esitetään kysymykset, jotka ovat luonteeltaan dynaamisesti painottuneita. Näin haastateltava johdatetaan käsiteltävän aiheen pariin ja kannustetaan kertomaan omasta kokemusmaailmasta. Haastattelun loppupäässä kysymykset ovat temaattisia, jolloin käsitellään teeman sisäisiä asioita. Halusin jättää haastattelussa myös varaa dynaamisille kysymyksille, joissa tartutaan haastateltavan esiin nostamiin asioihin ja osoitetaan kiinnostus haastateltavan kertomaa kohtaan. Sillä, että haastattelija kuuntelee

aktiivisesti voi tosiasiaassa haastattelutilanteessa olla suurempi merkitys kuin itse kysymysten esittämisellä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 103).

Rakensin sijaishuoltoyksikön työntekijöille järjestettävän haastattelun kahdeksan teemaan. Ensimmäisessä teemassa oli tarkoitus selvittää millainen koulutus haastateltavalla oli, sillä yksikössä työskenteli henkilökuntaa monista eri koulutustaustoista. Koulutus saattaa vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka haastateltava tarkastelee järjestettyä työpajaa ja millaisia käsityksiä taidetoiminnasta hänellä on. Kysymys oli luonteeltaan myös dynaaminen, sillä haastateltavan on helppo aloittaa kysymyksiin vastaaminen kertomalla ensin hieman itsestään. Teeman toinen kysymys käsitteli sitä, kuinka pitkään haastateltava oli työskennellyt sijaishuoltoyksikössä. Haastattelussa käsiteltäisiin yksikön arkeen ja toimintatapoihin liittyviä asioita, ja siksi oli merkittävää tietää millaista kokemusta haastattelijalla oli ympäristössä työskentelystä.

Toinen teema käsitteli vapaa-ajan toimintaa sijaishuoltoyksikössä. Teemassa haastattelija sai vapaasti kertoa sijaishuoltoyksikön arjesta ja vapaa-ajantoiminnasta, jota nuorille järjestetään. Nämä kysymykset motivoivat haastateltavia puhumaan kokemuksistaan nuorten kanssa. Kysymyksillä pyrin myös selvittämään sijaishuoltoyksikön arjen rutiineja, mitkä kertovat paljon itse yksiköstä paikkana ja siitä millaista toimintaa nuoret pitävät mielekkäänä. Lisäksi halusin selvittää, miten henkilökunta osallistui vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen, mikä kertoisi haastateltavien innokkuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa toimintaan yksikössä.

Kolmannessa teemassa käytiin läpi taiteellista toimintaa sijaishuoltoyksikössä. Teeman kysymykset olivat luonteeltaan temaattisia, sillä ne keskittyivät haastattelun pääaiheeseen ja lisäksi kysymykset tarttuivat tutkimuksessa käytettäviin käsitteisiin (Kvale 1996, 32). Koinkin tärkeäksi ensin selvittää mitä taiteellinen toiminta haastateltaville tarkoittaa, sillä eri koulutustaustoista olevilla voi olla erilaisia käsityksiä toiminnasta. Oli merkittävää, että haastateltavat ymmärtäisivät käsitteitä, joita käytän haastattelussa, ja että saisin käsityksen siitä, mitä kaikkea taiteellinen toiminta heille tarkoitti. Lisäksi halusin selvittää onko sijaishuoltoyksikössä järjestetty aikaisemmin taiteellista toimintaa, mikä vaikuttaisi siihen kuinka tuttua toiminta nuorille oli ja

kertoisi miten henkilökunta suhtautui yksikössä mahdollisesti aikaisemmin järjestettyyn taidetoimintaan.

Neljännessä teemassa käsiteltiin taiteellista toimintaa sosiaalityössä. Sijaishuoltoyksikössä toimitaan sosiaalityön alalla ja siksi oli hyvä selvittää miten haastateltavien koulutuksessa on käsitelty taiteellisia menetelmiä. Teema antaisi tutkimukseen tietoa siitä, miten taiteellinen toiminta nähdään osana sosiaalityötä, sekä millaisia valmiuksia koulutus mahdollisesti antaisi henkilökunnalle taidetoiminnan järjestämiseen.

Viidennessä teemassa käsiteltiin järjestettyä taidetyöpajaa. Ensin oli hyvä selvittää erosiko työpaja jollain tavoin haastateltavien käsityksestä taiteellisesta toiminnasta. Lisäksi oli tärkeää kuulla henkilökunnan mielipide työpajan onnistumisesta sekä siitä, mitä parantamista tai kehittämistä työpajassa voisi olla. Sosiaalialan ammattilaisina haastateltavilla olisi työpajaan erilaista näkökulmaa ja myös heidän antamat kehittämisehdotukset olisivat tärkeitä mahdollisten uusien samankaltaisten taidetyöpajojen järjestämisen, sekä tutkimuksen kehittämisen kannalta. Henkilökunta on päivittäin tiiviisti tekemisissä sijaishuoltoyksikön nuorten kanssa ja tämän vuoksi kysyin myös miten nuoret ovat suhtautuneet työpajaan, sekä millaista palautetta he ovat antaneet. Henkilökunta tuntee nuoret, sekä heidän tapansa käyttäytyä ja siksi pyrin myös selvittämään, oliko nuorten olotilassa jotain muutosta työpajan aikana tai sen jälkeen. Tutkijana sekä talon ulkopuolisena henkilönä en pysty ehkä näkemään muutoksia yhtä hyvin, kuin nuorten kanssa tiiviisti aikaa viettävä henkilökunta. Olotilan muutos liittyy vahvasti taiteen hyvinvointia edistäviin vaikutuksiin. On tärkeää tietää millaisia tunteita ja tunnetilojen muutoksia taidetyöskentelyyn liittyy, sillä niiden kautta voidaan paremmin tulkita voiko taide luoda hyvinvointia sijaishuoltoyksikön nuorille.

Kuudennessa teemassa käsiteltiin moniammatillista yhteistyötä. Sosiaalialalla nuoren hyvinvoinnin eteen toimii monia eri alan ammattilaisia ja tätä yhteistyötä kutsutaan moniammatillisuudeksi. Halusin selvittää sijaishuoltoyksikön henkilökunnalta voisiko taidetoiminnan järjestäminen olla osa moniammatillista yhteistyötä. Kysymys oli tärkeä sillä taidetoiminnan jatkaminen ja kehittäminen sijaishuoltoyksikön kaltaisessa ympäristössä voisi vaatia eri ammattialojen yhteistyötä.

Seitsemännessä teemassa käsiteltiin taidetta ja hyvinvointia. Millaisia käsityksiä yksikön henkilökunnalla oli taiteen hyödyistä. Kysymyksen avulla pyrin selvittämään millaisia asenteita vastaajilla liittyy taiteelliseen toimintaan, ja miten he näkevät taiteen yhteydessä hyvinvointiin. Lisäksi halusin kysymyksillä linkittää hyvinvoinnin osaksi järjestettyä työpajaa kysymällä, miten taiteesta voisi olla apua sijaishuoltoyksikön nuorille. Vielä lopuksi halusin kysyä voitaisiinko samankaltaisia työpajoja järjestää tulevaisuudessa, ja kokiko haastateltava voivansa hyödyntää taiteellisia menetelmiä omassa työssään. Nämä kysymykset veisivät haastateltavan ajatuksia tulevaan ja antaisivat tietoa siitä, voisiko toiminta mahdollisesti jatkua henkilökunnan itse järjestämänä.

Viimeisen teeman halusin jättää vapaamuotoiselle keskustelulle, sillä haastattelu on aina hyvä päättää avoimeen kysymykseen. Näin haastateltava saa tilaisuuden kertoa vapaasti ajatuksistaan aiheeseen liittyen ja puhua asioista, jotka jäivät vielä haastattelun aikana sanomatta. Haastattelu on lopulta aina kysymysten esittämistä ja vastausten saamista, olennaista on löytää oikea tasapaino näiden välille. Teemaluettelon laatimisessa on tärkeää, että keskustelu kohdistuu tutkimusongelmien kannalta keskeisiin asioihin. Hyvä haastattelija kuitenkin huomaa myös haastateltavien vastausten olennaisen merkityksen ja osaa tarttua niihin. Haastattelijalla tulee näin olla myös joustavuutta tarttua uusiin suuntiin, joita haastattelun aikana ilmenee. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 103.)

10. Tutkimuseettisyys

Tutkimuksen arvojen ja eettisten kysymysten tarkastelun tulee läpäistä tutkimuksen kaikki osa-alueet (Kokko 2011, 301). Eettisyys sisältyy tällöin kaikkiin tutkimuksessa tehtyihin valintoihin. Tutkimuksessani oli erityisen tärkeää kiinnittää huomiota eettisiin kysymyksiin, sillä toimin sosiaalityön tutkimuskontekstissa, jossa tutkimusaiheet ovat usein sensitiivisiä ja tutkimuksiin osallistuvat lapset ja nuoret ovat saattaneet elää haavoittuvissa olosuhteissa (Kannasoja & Svenlin 2011, 275). Tutkimuskohteenani ovat niin sanotut turvattomat ryhmät, joihin kuuluvat esimerkiksi sijaishuoltoyksikön kaltaisissa laitoksissa olevat lapset (Grönfors 1982, 199). Tutkijan tulee tällaisessa ympäristössä toimiessaan noudattaa tarkasti vaitiololupausta ja salassapitovelvollisuutta. Tämä liittyy periaatteeseen, jonka mukaan ihmisten yksityisyyttä kunnioitetaan ja suojellaan (Kuula 2006, 64, 108). Tutkimuksessani mukana olleen sijaishuoltoyksikön nimeä tai sijaintia ei tuoda esiin, sillä ne eivät ole merkityksellisiä tutkimuksen kannalta. Tällä tavoin pyrin myös suojelemaan tutkimukseen osallistuneen yksikön jäljitettävyyttä.

Tutkimuksessa on tärkeää saavuttaa tutkittavien luottamus, jonka vuoksi on merkittävää heti tutkimuksen alussa kertoa kaikille osapuolille, mikä on tutkimuksen luonne ja tutkijan kiinnostuksen kohde (Vilkkä 2006, 57). Tutkimusasetelmaa pohtiessani olin yhteydessä sijaishuoltoyksikön johtajaan ja kerroin avoimesti mitä tutkimukseni käsittelee, mitkä ovat tutkimuskysymykseni ja millä metodeilla aion kerätä tietoa. Lisäksi esitin alustavan työpajasuunnitelman, jotta henkilökunta tietäisi tarkemman tutkimusaikataulun.

Prosessin näkyväksi tekeminen henkilökunnalle ei kuitenkaan ole riittävää, vaan usein lapsi- ja nuorisotutkimuksessa on käytäntönä hakea tutkimuslupa myös eettiseltä toimikunnalta tai instituutiosta, jossa tutkimus toteutetaan (Kannasoja ja Svenlin 2011, 278). Laadin tutkimuslupahakemuksen (Liite 6) sijaishuoltoyksikön aluejohtajalle päätettäväksi, jossa anoin lupaa tutkimukseni toteuttamiseen. Hakemuksessa esiteltiin tutkijan ja tutkimuksen ohjaajan tiedot, tutkimuksen nimi, tutkimustausta sekä tavoitteet ja tutkimusongelmat sekä aikataulu. Näin tein tutkimuksen prosessin näkyväksi ja päättäjät saivat tarvittavaa tietoa arvioidakseen muun muassa voiko tutkimukseen

osallistumisesta aiheutua jotain haittaa nuorille, miten heidän yksityisyyttä varjellaan ja miten haavoittuvaksi lapsi asemoidaan tutkimusaiheen suhteen (Kannasoja ja Svenlin 2011, 278). Sain tutkimuslupahakemukseen hyväksyvän päätöksen.

Tämän lisäksi lastenkodeissa edellytetään lasten vanhempien antamaa suostumusta tutkimukseen osallistumiseen (Kannasoja ja Svenlin 2011, 278). Mielestäni työpajaan osallistuvien nuorten vanhempien suostumuksen saaminen oli tutkimuseettisesti tärkeää, jonka vuoksi lähetin heille kirjeen kotiin (Liite 7). Siinä kerrottiin lyhyesti tutkimuksestani ja pyysin lupaa heidän lapsen osallistumiseen työpajaan. Kirjeessä halusin korostaa, että tutkimuksessa ei käsitellä salassa pidettäviä asioita ja tutkimus keskittyy henkilökunnan näkökulmaan, jolloin lasten yksityisyys olisi turvattu. Lisäksi kerroin aineiston asianmukaisesta tuhoamisesta tutkimuksen päätyttyä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija käyttää, käsittelee ja säilyttää tutkimusaineistoa ja siinä olevia tietoja, kuten on tutkimuksen alussa sopinut tutkittavien kanssa (Kuula 2006, 64). Sain jokaisen nuoren vanhemmalta kirjallisen suostumuksen lapsen osallistumiseen työpajaan.

Vanhempien suostumus ei kuitenkaan yksin riitä, sillä tutkimukseen osallistumisen päätösoikeus on aina myös lapsella itsellään. Tutkimusaineistoa ei koskaan voida kerätä ilman tutkittavan suostumusta. Tämän vuoksi tutkijan on varmistettava, että lapsi ymmärtää, mitä tutkimukseen osallistuminen ja päätösoikeus käytännössä tarkoittavat. (Grönfors 1982, 199.) Pyrin tekemään tutkimuksen tarkoitusta selväksi tutkimukseen osallistuville nuorille informoimalla etukäteen taidetyöpajoista. Nuorille oli kerrottu tulostani sijaishuoltoyksikköön ja taidetyöpajasta, joka oli tarkoituksena järjestää. Korostin, että työpajaan osallistuminen oli vapaaehtoista, mutta käytännössä työpajaan osallistuivat kaikki nuoret, jotka eivät olleet kyseisenä päivänä jossain muussa harrastuksessa. Ensimmäisellä työpajakerralla kerroin nuorille tekeväni tutkimusta järjestetystä työpajasta ja pyrin selittämään nuorille ymmärrettävällä tavalla, mitä tutkimuksen teko tarkoitti. Kerroin heille myös tarkastelevani taidetyöpajassa työskentelyä, arvioivani sen onnistumista ja lopuksi haastattelevani henkilökuntaa heidän ajatuksistaan työpajasta. Työpajan päätyttyä keräsin nuorilta palautteen. Mielestäni oli tärkeää, että nuoret saivat kirjoittaa palautteet nimettöminä, jolloin heidän olisi ehkä helpompi kertoa avoimesti ajatuksistaan ja mielipiteistään työpajaa koskien.

Myös tutkimuseettisistä syistä halusin, että nuorten vastaukset eivät olisi liitettävissä yksittäisiin henkilöihin.

Järjestin haastattelut niille sijaishuoltoyksikön henkilökunnan jäsenille, jotka olivat olleet aktiivisesti seuraamassa työpajaa. Ennen haastattelujen järjestämistä lähetin henkilökunnalle tiedotteen, jossa pyysin vapaaehtoisia osallistumaan haastatteluun koskien yksikössä järjestettyä taidetyöpajaa. Tiedotteessa ilmoitin vielä haastattelujen olevan nimettömiä ja haastatteluaineiston olevan vain minun hallussani ja käytettävän ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Lisäksi kerroin tuhoavani aineiston tutkimuksen päätyttyä. Nämä tiedot esittämällä halusin rohkaista henkilökunnan jäseniä osallistumaan tutkimukseen, ja lisäksi esittää tutkimukseni eettisen perustan. Pyysin jokaiselta haastatteluun osallistuvalla vielä kirjallisen suostumuksen haastattelumateriaalin käyttöön tutkimuksessani. Haastatteluja järjestäessäni pyri tutkimuksen eettisten ohjeiden noudattamiseen suunnittelemalla sellaiset kysymykset, jotka eivät koskeneet yksittäisiä lapsia. Jos haastattelun aikana olisi noussut esiin arkaluontoisia asioita nuorista tai heidän elämästään, olisi ollut tutkimuseettisesti oikein olla kirjaamatta niitä haastattelulitterointeihin.

10.1 Havainnoinnin etiikka

Myös tutkimusmenetelmissä ja tiedonkeruussa pitää kiinnittää huomiota eettisiin valintoihin. Käytin työpajatoimintaa seurattessani aktivoivaa osallistavan havainnoinnimenetelmään. Mitä vapaamuotoisempia ja avoimempia tiedonhankintakeinot ovat, sitä enemmän ne muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta, jonka seurauksena myös eettiset kysymykset tutkimuksen tekemisessä korostuvat (Tuomi & Sarajärvi 2012, 125). Esimerkiksi tutkimuspäiväkirjaa laatiessa kirjoitin vain työpajaan liittyvistä asioista. Kirjoittaessani nuorista käsittelin ainoastaan heidän työskentelyyn liittyviä asioita, enkä maininnut heidän nimiään. Havaintoja tehdessä tutkijan onkin tärkeää osata rajata havaintopäiväkirjan ulkopuolelle asiat, jotka eivät liity tutkimuskysymykseen. Tutkijan on tarkkailtava eettisessä mielessä, mitkä havainnot hän on saanut yksityishenkilönä ja mitkä tutkijana, sillä joskus on niiden välillä on vaikea tehdä eroa (Grönfors 1982, 201).

Toimintatutkimusta tehdessä on hyvä ymmärtää myös sijaishuoltoyksikön ympäristön erityisyys, sillä tutkijan osallistuminen tutkimuskohteen elämään rikkoo aina

tutkimuskohteen luonnollista arkea. Tämä johtuu siitä, että tutkija tulee toisenlaisesta kulttuurista osaksi tutkittavien arkielämää. Tutkijana minun tuli tiedostaa miten vaikutan läsnäolollani nuorten elämään yksikössä. Ulkopuolisena taidetyöpajaa järjestäessä oli tärkeää saada tutkittavien nuorten luottamus. (Vilka 2005, 29–41.) Luottamus syntyy ajan myötä ja siksi oli hyvä, että taidetyöpaja järjestettiin kuuden viikon aikana, jolloin tulin nuorille tutuksi. Tutkimusetiikan näkökulmasta nuorten työpajaan osallistumisen ja heidän tutkimuseettisen suojelun yhdistämisen ydin on siinä, että tutkija pystyy luomaan tilan, jossa nuori voi olla yhtä aikaa turvassa ja toimia avoimesti. (Kannasoja ja Svenlin 2011, 287).

Vaikka sosiaalityön kontekstissa tehtävän tutkimuksen toteuttamisessa esiintyy tutkimussuostumukseen liittyviä ongelmia, ilman marginaalisia ryhmiä, kuten lapsia, ihmiselämästä jäisi olennaisia puolia tutkimatta. Nuorille tulee antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi myös tieteellisessä tutkimuksessa. (Kuula 2006, 147.) Lasten ja nuorten asemaa tiedontuottajana olisi hyvä vahvistaa, pohtien kuitenkin aina heidän tutkimukseen osallistumisen tarkoitusta tarkasti. (Kannasoja ja Svenlin 2011, 287.) Tutkijan on aina tiedostettava, millaisia seurauksia tutkimuskohteelle tutkimuksen tekemisellä ja tutkimuksen esitetyillä tuloksilla on.

11. Tutkimusaineiston analyysi

Tässä luvussa erittelen tutkimusaineistoni käsittelyssä käyttämiäni analyysimetodeja. Tutkimusaineistoni koostuu tutkimuspäiväkirjasta, jota olen kirjoittanut järjestämäni taidetyöpajan aikana. Kirjoitin päiväkirjaa työpajan tapahtumista ja huomioistani toimintaan liittyen, sekä havainnoin työpajaan osallistuneiden nuorten toimintaa jakson aikana. Kirjoitin päiväkirjaa aina kunkin työpajakerran jälkeen, ja kirjoitusta kertyi yhteensä 25 sivua. Laadin työpajan päätteeksi nuorille kyselylomakkeen koskien järjestettyä työpajaa, joten aineistossa on myös kahdeksan nuoren palautelomaketekstit. Lisäksi tutkimusaineistonani on kolme haastattelua sijaishuoltoyksikön henkilökunnan jäseniltä, jotka olivat seuraamassa työpajatoimintaa. Nauhoitin haastattelut nauhurille, ja litteroin ne. Litterointi tarkoittaa haastattelujen puhtaaksi kirjoittamista sanasta sanaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 217). Tein litteroinnin koko kerätystä aineistosta ja haastattelumateriaalia syntyi yhteensä 41 sivua.

Toimintatutkimukselle on tyypillistä se, että analysointi tapahtuu usein samanaikaisesti aineistonkeruun kanssa (Grönfors 1982, 145). Taidetyöpajaa järjestäessä analysoin jatkuvasti työpajan kulkua ja tein valintoja havaitsemani perusteella. Esimerkiksi muokkasin työpajan tehtäviä sen mukaan, mikä oli nuorten kiinnostuksen taso. Kentällä tilanteet ovat nopeita ja vaativat spontaanien ratkaisujen tekemistä, jolloin myös toiminnan keskellä tapahtuu aktiivista analysointia. Tämän lisäksi tutkija voi kentällä toimiessaan muodostaa alustavia malleja havaituista asioista, kuten erilaisista tapahtumasarjoista ja vuorovaikutussuhteista (Grönfors 1982, 145). Tutkimuspäiväkirjassani vuorottelevatkin tapahtumien kuvailu ja työpajan aikana esiintyneiden tilanteiden analysointi. Tutkijalla on kenttämuistiinpanoja kirjoittaessaan mahdollisuus palauttaa mieleen tapahtumat ja myös tehdä alustavaa analyysiä materiaalista (Grönfors 1982, 156). Tämänkaltainen analysointimenetelmä palveleekin hyvin toimintatutkimusta, jonka keskeisiä tavoitteita on toiminnan kehittäminen. Tällöin analysointi edistää myös kehittämishankkeen toteuttamista. (Kiviniemi 1999, 76.) Kenttätö ja aineiston analysoiminen tapahtuvatkin usein samanaikaisesti ja täydentävät toinen toisiaan (Grönfors 1982, 145; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 218). Myös haastatteluaineistoa litteroidessani olen kirjoittanut muistiinpanoja haastatteluista syntyneistä ajatuksista, jolloin analyysiä on tapahtunut jo aineiston purkamisvaiheessa.

Yksinkertaisimmillaan tutkimusaineiston analysointi tarkoittaa aineiston jakamista käsitteellisiin osiin ja näiden osien uudelleen kokoamista, joko kuvauksiksi, empiirisiksi yleistyksiksi tai teoreettisiksi johtopäätöksiksi (Grönfors 1982, 154). Tutkielmassani käyttämäni analyysi on aineistolähtöistä. Aineistolähtöisessä analyysissä teoria pyritään luomaan aineistosta (Aaltola & Valli 2010, 182). Siinä analysoitavat osat valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymyksen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 95). Koska tutkimukseni on luonteeltaan etnografinen toimintatutkimus, on luontevaa, että analyysi on aineistolähtöistä. Tutkittavien kanssa kentällä toimiessa voi tulla usein vastaan vaihtelevia tilanteita, joita ei voi etukäteen ennustaa. Lisäksi nuorten hyvinvointia tutkittaessa on vaikeaa asettaa tutkimukselle tiukkaa teoriakehystä, johon voisi sijoittaa tutkimusongelman, sillä hyvinvoinnin kokemukset ovat yksilöllisiä. Teorialähtöinen analyysi ei olisi siis tutkimuksessani ollut mahdollinen, sillä en voi tutkijana tietää millaiseksi tutkimusaineistoni kenttäjaksosta lopulta muodostuu. Lisäksi aineistolähtöinen analyysi mahdollistaa uuden ja yllättävänkin tiedon esiin tulemisen. Myös toimintatutkimukselle luonteenomainen toiminnan kehittäminen luonnistuu parhaiten tarkastelemalla avoimesti kentällä tapahtuvaa toimintaa, jonka perusteella tehdään analyysiä toiminnan onnistumisesta tutkimuskysymykseen ja tavoitteisiin nähden.

11.1 Sisällönanalyysi

Käytin aineiston keruussa tutkimusmetodina triangulaatiota, jolloin yhdistelin kolmea eri metodia. Tämän vuoksi käytän aineistoni analyysissä myös useampaa menetelmää. Kuitenkin ennen varsinaista analyysiä olen pelkistänyt aineistoni, jolloin analysoitava informaatio on kirjoitettu auki. Tällöin aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 108–109; Miles & Huberman 1994, 246.) Olen kirjannut tutkimuspäiväkirjaan runsaasti taidetyöpajan aikana tekemiäni havaintoja, ja aineiston pelkistämävaiheessa olen poiminut sieltä tutkimukseni kannalta olennaisimman tiedon. Myös haastatteluaineistoa läpi käydessäni olen tiivistänyt haastateltavien lausunnoista vain tutkimusaiheeseeni liittyvät asiat. Aineiston pelkistämistä siis ohjaa tutkimustehtävä, mikä auttaa näkemään tutkimuksen tärkeimmän informaation (Tuomi & Sarajärvi 2011, 108–109; Miles & Huberman 1994, 246.)

Työpajan tapahtumia eritellessäni ja tutkimuspäiväkirjaa lukiessani olen käyttänyt menetelmänä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumentein tutkimuksen sisältöä sanallisesti. Siinä tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä, selkeässä ja yleistetyssä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 103,106.) Sisällönanalyysillä saadaan kerätty aineisto järjestetyksi luotettavien johtopäätöksien tekoa varten. Se tuottaa siis raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, mutta itse pohdinta tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin. (Grönfors 1982, 161.) Sisällönanalyysiä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina, myös teoreettisena kehyksenä, johon voi liittää erilaisia analyysikokonaisuuksia. Tällöin sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91.) Analyysimetodi soveltuu tutkimukseeni hyvin, sillä aineistonani on työpajan aikana tehdyistä havainnoista koostuva tutkimuspäiväkirja. Sisällönanalyysin avulla pystyn selkeyttämään ja tiivistämään tutkimuspäiväkirjani sisällöstä tutkimuskysymykselleni olennaisimmat asiat. Lisäksi analyysin keinoin voin lukea aineistoa kriittisesti, jotta voin muodostaa siitä perusteltuja johtopäätöksiä.

11.2 Teemoittelu ja tyypittely

Toisena aineistokokonaisuutena tutkimuksessani on nuorten antamat palautelomakkeet työpajasta, sekä sijaishuoltoyksikön henkilökunnan haastattelut. Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Koska haastattelut ovat muodoltaan teemahaastatteluja, on luontevaa käyttää teemoittelua myös niiden analysoinnissa. Tällöin aineiston pilkkominen on helpompaa, koska haastattelun teemat muodostavat jo itsessään jäsenyyksen aineistoon (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin kysymyksiin, ja niistä puolestaan voidaan nostaa esiin tutkimusongelmaa vastaavia teemoja (Eskola & Suoranta 2003, 174, 179). Olenkin käynyt haastatteluaineiston tarkasti läpi ja rajannut sieltä tutkimuskysymykseeni liittyvän materiaalin. Teemoittelussa aineistosta pyritään myös etsimään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia, ryhmittelemällä samaa asiaa käsittelevät aiheet yhdeksi luokaksi, sekä nimeämään luokan sisältö kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 110; Hämäläinen 1987, 35–36). Olen ryhmitellyt haastatteltavien vastaukset pohjautuen teemahaastattelurunkoon ja sen lisäksi teemoista

löytämieni yhteneväisyyksien perusteella. Näin olen luonut aineostostani käsiteltäviä kokonaisuuksia. Luokittelun avulla on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93).

Laadullinen aineisto on usein esitetty ensin teemoittain, jonka jälkeen analyysia on jatkettu pidemmälle rakentaen vastauksista yleisempiä tyyppejä. Teemoittelu on usein tutkimuksen analyysissa tyypittelyn esivaihe, sillä tyypittely edellyttää aina jonkinlaista tarinajoukon jäsentämistä (Eskola & Suoranta 2003, 181). Haastatteluaineistoni vaatiikin syvällisen tiedon saamiseksi teemoittelun lisäksi tyypittelyä. Aineiston tyypittelyssä etsitään samankaltaisuuksia, jolloin aineiston ryhmitellään tyypeiksi, selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Parhaimmillaan tyypit kuvaavat aineistoa laajasti ja kiinnostavasti, mutta samalla tiivistetysti. (Eskola & Suoranta 2003, 181.)

Olen tyypittelyn avulla yhdistänyt haastateltavien vastauksia isommiksi kokonaisuuksiksi ja tämän lisäksi myös poiminut haastateltavien vastauksista koko teemaa kuvaavia oivaltavia vastauksia. Tyypittelyssä onkin mahdollista esittää jokin tarinajoukkoa edustava tyypillinen tarinan kokonaisuudessaan, eikä aina käydä läpi koko tarinajoukkoa (Eskola & Suoranta 2003, 181.) Ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Esimerkiksi tiettyjen teemojen sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan niistä eräänlainen yleistys, tyyppiesimerkki. Toisaalta taas eräät tyypit voidaan koota monesta vastauksesta, jolloin niistä muodostuu laajempia kuvauksia. Joukko tiettyä teemaa koskevia näkemyksiä voidaan yhdistää yleistykseksi. (Eskola & Suoranta 2003, 181.) Tyypittelyssä aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 110; Hämäläinen 1987, 41). Samaa teemoittelun ja tyypittelyn metodia olen hyödyntänyt myös nuorten palautteen käsittelyssä. Olen etsinyt palautteesta niin yhtäläisyyksiä, kuin poikkeamiakin, ja luonut niiden avulla kuvaa nuorten kokemuksista työpajaan liittyen.

Jotta tutkimuksesta ja työpajasta muodostuisi eheä kokonaiskuva, olen myös yhdistänyt tutkimuspäiväkirjastani ja haastatteluista rajaamiani teemoja. Näin työpajan kulku ja työntekijöiden kommentit nivoutuvat helposti käsiteltäväksi kokonaisuudeksi. Analyysitekstissä ne kulkevat käsi kädessä ja kommentoivat toinen toisiaan. Teemoittelun ja tyypittelyn lisäksi sidon analyysin laajempaan teoreettiseen

viitekehukseen, joka nousee taiteen hyvinvointia edistävästä tekijöistä. Analyysin lopuksi tehdään abstrahointi, jossa luodaan aineistosta erotetusta tiedosta teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisen alkuperäisinformaatiosta edetään aina teoreettisiin käsitteisiin ja lopulta johtopäätösten tekoon. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä analyysissä muodostettuja luokituksia niin kauan, kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 111; Hämäläinen 1987, 36.) Luonkin aineistosta syntyneistä teemoista kokonaisuuksia, joidenka perusteella pystyn tekemään johtopäätöksiä.

12. Taidetyöpaja sijaishuoltoyksikössä

Tässä kappaleessa erittelen tutkimuspäiväkirjan avulla sijaishuoltoyksikössä järjestetyn taidetyöpajan kulkua ja tapahtumia. Esitän havaintojani työpajasta, sekä teen analyysiä tapahtumista. Ennen työpajan alkua olin käynyt sijaishuoltoyksikössä keskustelemassa työpajan sisällöistä yksikön johtajan kanssa, sekä tutustunut hieman yksikön tiloihin. Työpajaan osallistui 8 nuorta, mutta joillakin kerroilla nuoria oli vähemmän erilaisten poissaolojen vuoksi. Työpajan kestoksi oli alustavan suunnitelman mukaan määritelty viisi viikkoa, joka kuitenkin laajeni kuuteen viikkoon, jotta työt saatiin valmiiksi.

12.1 Alkukankeutta

Ensimmäisen kerran tarkoituksena oli maalata käsin ja jaloin isolle paperille lattialla. Tehtävän avulla saisin hieman tuntumaa nuoriin, sekä pystyisin selvittämään, miten he pystyisivät heittäytymään taiteen tekemiseen. Ensin halusin kuitenkin tutustua keskustelun avulla hieman nuoriin ja esitellä itseni, sekä tutkimukseni, jotta nuoret tietäisivät mistä toiminnassa on kyse. Pyysin nuoria istumaan lattialle ringiin ja kerroin itsestäni, sekä tutkimuksestani. Tämän jälkeen laitoin erivärisiä kyniä lattialle, joista jokainen sai valita itseään miellyttävän värin. Jokainen sai esitellä itsensä ja kertoa, miksi valitsi juuri kyseisen värin. Nuoret kertoivat lähinnä oman ikänsä ja kuinka kauan ovat asuneet paikkakunnalla. Värin valinnan perusteluksi sanottiin lempiväri, kiva väri, tai ei mitään erityistä syytä. Nuoret lähtivät vaisusti keskustelemaan, mutta uuden henkilön tulo yksikköön on aina muutos, ja uskon, että nuoret vielä kuulostelivat työpajan ilmapiiriä. Koin alkukeskustelun kuitenkin tärkeäksi, jotta sain hieman kontaktia nuoriin ennen työskentelyn aloittamista

Tämän jälkeen lähdimme työskentelemään ensimmäisen tehtävän parissa, jonka tarkoituksena oli toteuttaa maalaus, isolle paperiarkille käsin maalaten. Tehtävänannon annettuani jokainen sai leikata paperista suuren palan, mutta kuitenkin vain muutama nuorista uskaltautui ottamaan ison paperiarkin. Kaksi nuorista halusi asettua pöydän ääreen työskentelemään, muut levittivät paperinsa lattialle. Nuorten tuli valita maalaukseen kaksi väriä, toisen aikaisemmin lämmittelykeskustelussa valitsemansa värin, ja toisen vapaavalintaisen. Ohjeistin käsillä maalaamista näyttämällä esimerkkejä,

millä käsien osilla maalaamista voisi kokeilla. Aluksi käsillä maalaaminen tuotti nuorissa hämmennystä. Moni istui paperin ääressä ymmällään, ja yksi ihmetteli, että pitikö todella maalata käsin. Nuoret kysyivät myös mitä aihetta pitäisi tehdä, jolloin kerroin, että tarkoituksena ei ole antaa heille tiettyä tehtävänantoa. Joillekin nuorista oli vaikea aloittaa työskentelyä ilman valmista aihetta. Nuoret ovat ehkä tottuneet esimerkiksi koulumaailmassa tarkkojen tehtävänantojen toteutukseen. Yhtäkkiä, kun aiheen suhteen annetaan paljon vapauksia, voi työskentelyn aloittaminen olla hankalaa. Joskus myös valmiit aiheet voivat tulla torjutuksi, jolloin tasapainon löytäminen tilanteen mukaan on tärkeää (Paananen 2004, 66).

Rohkaisin nuoria kokeilemaan, ja he aloittivat ottamalla varovasti maalia sormiinsa. Kun työskentely pääsi vauhtiin, nuoret selkeästi innostuivat, ja eräs nuorista kommentoi, kuinka kivaa oli kerrankin sotkea. Paperi kävi muutamille pieneksi ja maalia oli lattiassa asti. Nuoret vertasivat työskentelyä muun muassa päiväkotiaikaan ja luolamaalauksiin. Töihin alkoi syntyä erilaisia esittäviä aiheita ja tekstiä. Muutamat nuorista saivat työnsä nopeasti valmiiksi ja he vaikuttivat kyllästyneiltä, kun taas yksi nuorista työskenteli keskittyneesti teoksen ääressä, eikä olisi malttanut lopettaa. Huomasin, että aikaa oli vielä paljon, enkä halunnut kiirehtiä työskentelyssä, jonka vuoksi leikkasin jokaiselle nuorelle pieniä paperilappuja. Ohjeistin nuoria tutkimaan toistensa töitä ja kirjoittamaan lappuihin, mitä kustakin työstä tuli mieleen. Jokaisesta työstä kirjoitettu lappu jätettiin taitettuna työn eteen. Tarkoituksena ei ollut arvioida, eikä arvostella töitä, vaan kertoa millaisia mielikuvia työ herätti. Kun kaikkien työt oli kierretty läpi, työn tekijä sai lukea millaisia mielikuvia omasta työstä oli tullut muille. Kommentit herättivät hämmästyä ja huvittuneisuutta, sillä muiden mielikuvat saattoivat poiketa paljon työn tekijän omista mielikuvista. Tarkoituksena oli saada kuvaa siitä, miten eri tavoin töitä voidaan tarkastella ja kuinka monia eri mielikuvia niistä voi syntyä. Toisten mielikuvat voivat auttaa näkemään omaa työtään myös uudella tavalla.

Seuraavaksi tarkoituksena oli kokeilla jaloilla maalaamista yhteiselle suurelle paperille. Tehtävänannon vastaanotto oli kuitenkin negatiivinen ja nuoret vastustivat jaloilla maalaamista. Tämä kertoi ehkä siitä, että ryhmä ei ollut valmis heittäytymään tämän kaltaisiin leikinomaisiin tehtäviin. Jo käsillä maalaus oli nuorille iso askel pois siitä

kaavasta, jolla kuvia oli totuttu tekemään. Mantereen (1995) mukaan tunteeseen perustuva spontaani ilmaisu saattaakin joskus näyttäytyä tekijöille lapsellisena (Mantere 1995, 53). Tästä kertoo muun muassa se, että nuoret olivat aiemmin verranneet työskentelyä päiväkotimaailmaan. Tällöin tehtävän tekoon asennoituminen voi olla erityisen hankalaa. Työn vastustuksen vuoksi päädyin siihen, että jokainen saisi jatkaa oman maalauksen työstämistä siveltimellä, tai vaihtoehtoisesti aloittaa uuden työn tekemisen valitsemallaan maalaustekniikalla. Useat nuoret tarttuivat siveltimeen ja yksi heistä aloitti uuden työn. Eräs nuorista kysyi oliko pakko tehdä mitään, jolloin huomasin aikaa olevan jäljellä enää vähän, jolloin myönnyin. Myös toinen nuorista ei lähtenyt enää maalaamaan uutta työtä, vaan tarkasteli muiden töitä lähempää.

Muiden aloittaessa siivousta, vielä kaksi nuorista jatkoi työskentelyä. Kun välineet oli siivottu, kävin vielä lyhyen keskustelun nuorten kanssa työpajakerrasta, saadakseni palautetta tehtävästä, ja kuullakseni nuorten tunnelmista työpajakertaan liittyen. Nuorten mielestä käsillä maalaaminen oli ollut ihan kreisiä, mutta pitivät sitä kuitenkin kivana. Kysyin myös, miltä siveltimellä maalaaminen tuntui verrattuna käsillä maalaamiseen. Yksi nuorista kommentoi, että käsillä maalatessa oli vaikeampi kontrolloida työskentelyä, kuin siveltimellä maalatessa, vaikka sivellinkin oli ollut aika paksu. Hän kertoi, että hänen täytyi keskittyä eri tavoin työskentelyyn käsillä maalatessa, kuin normaalisti siveltimellä maalatessa. Kysyin nuorilta vielä kumpi oli heidän mielestään ollut mieluisampaa, käsillä vai siveltimellä maalaaminen. Kaikki olivat sitä mieltä, että käsillä maalaaminen. Kiitin vielä nuoria työpajakerrasta ja kerroin heidän työnsä onnistuneen hyvin. Työpajakerran päätteeksi kerroin vielä seuraavan kerran työskentelystä ja pyysin nuoria myös miettimään, jos he saisivat olla jokin eläin, mikä se olisi. Pohdintatehtävän avulla he saisivat seuraavalla kerralla eläinaiheiset kipsityöt hyvin alkuun.

Oli mielenkiintoista huomata millainen muutos työskentelyssä tapahtui työpajan aikana. Joskus erilaisten välineiden käyttö taiteen tekemisessä voi rajoittaa ilmaisuamme, minkä vuoksi halusin nuorten kokeilevan käsillä maalausta. Maalaustehtävän tavoitteena oli ollut irrottaa ajatuksia perinteisistä taiteen tekemisen menetelmistä ja leikitellä maalauksella. Vaikka aluksi tekniikka tuottikin vastustusta, lopulta kaikki olivat pitäneet siitä. Uudenlaisten tekniikkojen käyttäminen voikin avata toisenlaisia tapoja

itseilmaisuun. Koska käsin maalatessa työjäljestä ei voi saada yhtä kontrolloitua ja tarkkaa, se voi antaa erilaisia mahdollisuuksia työskentelyyn. Myös itsekriittisyys taiteen tekoon voi vähentyä, sillä työskentelyä voi ajatella myös pelkkänä värien leikkinä ja sotkemisena. Uuden kokeilun ja leikin kautta voi todellisuudessa syntyä jotain ainutlaatuista.

12.2 Haastava kipsityö

Toisella kerralla teimme kipsiveistoksia eläinhahmoista. Olin pyytänyt nuoria edellisellä kerralla pohtimaan, mikä eläinhahmo he haluaisivat olla, ja tämän kerran tarkoituksena oli luoda omakuva eläimenä. Tehtävän päämääränä oli pohtia omaa identiteettiä ja omia ominaisuuksiaan eläinhahmon kautta. Työpajan aluksi osa nuorista jo kyselikin kiinnostuneena kipsitekniikasta, ja he vaikuttivat innostuneelta työstä. Palautin nuorten mieliin edellisellä kerralla antamani tehtävän ja kerroin päivän työskentelyvaiheista. Selitin, miten kipsityö valmistuisi vaihe vaiheelta, aina rungon rakentamisesta lopulliseen kipsityöskentelyyn. Toin mukana eläinaiheisia kirjoja, joista he voisivat hakea ideoita omaan työhönsä. Osalla nuorista oli jo mielessä, minkä eläinhahmon he haluaisivat rakentaa. Eläimistä löytyi muun muassa käärmeitä, porsas, orava, rotta, lintu ja pingviini.

Ensin rautalankaverkosta rakennettiin pohja eläinhahmolle, jonka päälle kipsiin kangassuikaleita kastamalla luotaisiin lopullinen veistos. Rautalankaverkon työstäminen osoittautui nuorille hankalaksi. Jo verkon leikkaaminen oli monimutkaista ja nuoret kokivat, että verkkoa oli haastavaa muotoilla. Rautalangan työstäminen koski heidän käsiinsä, ja lisäksi eläimen eri osia, kuten jalkoja ja häntää oli vaikea kiinnittää rautalangalla runkoon. Nuoret pyysivätkin usein apua, ja kiersin jokaisen luona auttamassa rungon hahmottamisessa, sekä eri osien kiinnityksessä. Lisäksi huomasin, että töiden kolmiulotteinen hahmottaminen oli nuorille vaikeaa. Piirsin nuorten avuksi luonnoksia, käyttäen pohjana perusmuotoja, joidenka avulla pyrin auttamaan heidän työnsä kolmiulotteisessa visualisoinnissa. Monet nuorista kokivat rautalangan muokkaamisen erittäin työlääksi ja heidän kärsivällisyytensä ei riittänyt rakenteiden muotoiluun vaativaan tarkkaan työskentelyyn.

Kolme nuorista sai kuitenkin työnsä hyvin alkuun ja he pääsivät työpajakerran loppuun vielä aloittamaan kipsin parissa työskentelyä. Näytin kipsin kanssa, miten kangassuikaleita sidottaisiin verkkorakenteeseen, jotta kaikki tietäisivät miten työskentelyn seuraavassa vaiheessa edettäisiin. Yksi nuorista lähti innokkaasti työstämään kipsiä, vaikka valittikin, että hänen työnsä ei näyttänyt pingviiniltä, jonka hän oli halunnut toteuttaa. Hän työskenteli kuitenkin keskittyneesti ja ryhmästä pisimpään veistoksensa parissa. Osalla kipsityöskentely onnistui itsenäisesti ja osaa kävin auttamassa erilaisten teknisten ongelmien kanssa. Nuoret sanoivat myös kipsin kirvelevän ja kuivattavan käsiä, jonka vuoksi lupasin tuoda ensi kerraksi kertakäyttöhanskoja kipsityöskentelyä varten.

Kolmannella työpajakerralla jatkoimme kipsitöiden parissa työskentelyä ja perehdytin kaksi edellisellä kerralla poissaollutta nuorta tehtävän pariin. Heistä toinen lähti hyvin työskentelyyn mukaan, ja hänen eläimensä muotokieli löytyi vaivattomasti rautalankarakenteen avulla. Toinen nuorista puolestaan keksi eläinhahmonsa nopeasti, mutta itse työskentely ei sujunut yhtä hyvin. Hän kertoi minulle toistuvasti olevansa huono kuvataiteessa. Hän kysyi myös työpajakerran lopussa oliko hänen pakko tehdä työtä. Kerroin hänelle, että työpajassa ei pakoteta tekemään mitään, vaan tarkoituksena on järjestää työpajasta sellainen, että kaikilla olisi mukavaa. Nuori sai kuitenkin oman eläinhahmonsa muotokielen hyvään alkuun työpajakerran aikana. Työpajaan osallistuneet nuoret ovat 12 – 17 -vuotiaita, jolloin osalla heistä on saattanut kulua paljonkin aikaa siitä, kun he ovat viimeksi työskennelleet kuvataiteen parissa. Tällöin päällimmäiset mielikuvat kuvataiteesta ja oman osaamisen määrittely kuvan tekijänä voivat olla lähtöisin kouluajoilta. Kokemus itsestä taiteen tekijänä liittyy vahvasti taiteen parissa saatuihin kokemuksiin. Jos taustalla on esimerkiksi useita epäonnistumisen kokemuksia, taiteelliseen työskentelyyn aloittaminen voi olla haastavaa. Erilaisten materiaalien ja uuden kokeilun avulla tätä kynnystä voidaan madaltaa. Kipsin parissa työskentely ei anna mahdollisuutta tarkkaan työskentelyyn, mikä voi myös omalta osaltaan poistaa itsekriittisyyttä.

Myös edellisellä kerralla innokkaasti pingviiniveistoksen kanssa työskennellyt nuori ei enää suostunut jatkamaan veistosta, koska hän ei ollut tyytyväinen työhönsä. Hänen mielestä siitä ei tullut pingviinin näköinen. Joskus syntyvä kuva ei olekaan mielikuvien

jäljennös, jolloin se saattaa näyttäytyä tekijälleen syyttävänä tai todisteena epäonnistumisesta. Kun tekijä ajattelee, ettei hänen työnsä ole sellainen, kuin hän halusi sen olevan, voi samalla hävitä mahdollisuus nähdä työ toisenlaisena tai uutta ilmentävänä. (Girard & Laine 2009, 82.) Suostuttelin nuorta ja ehdotin, että voisimme yhdessä katsoa, mitä työlle voitaisiin tehdä. Hän ei suostutteluista huolimatta kuitenkaan innostunut, joten ehdotin, että hän voisi piirtää tai maalata. Hän intoutuikin työpajan aikana piirtämään eläimiä, joita nuoret tekivät kipsistä. Hän nimesi jokaisen eläimen tekijänsä mukaan, ja piirsi myös jokaisesta yksikön henkilökunnan jäsenestä oman eläinhahmon. Nuoret kävivät kiinnostuneina katsomassa nuoren piirustusta, ja miettivät yhdessä millainen eläin kukin olisi. Tämä selkeästi kohottikin ryhmän tunnelmaa. Siitä huolimatta, että nuoret työskentelivät kukin oman työnsä parissa, he olivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja keskustelivat paljon toistensa kanssa. Näin työpajakerroista alkoi vähitellen muodostua myös sosiaalinen, sekä yhteisöllinen tapahtuma nuorille.

Kaikki, paitsi yksi nuorista pääsivät työskentelemään kipsin kanssa kolmannen työpajakerran aikana. Osalla työskentely sujui itsenäisemmin, kun taas osa tarvitsi paljon apua kipsin käsittelyn kanssa. Nuoret kokivat tekniikan vaikeaksi, ja yksi nuorista totesikin työpajan aikana, että ”me vain valitetaan.” Nuoret eivät vaikuttaneet innostuneelta työskentelystä ja yksi nuorista, joka oli saanut jo oman kipsityövaiheen valmiiksi, ryhtyikin kannustamaan vieressään istuvia olemaan luovuttamatta. Mielestäni oli positiivista, että ryhmän sisältä löytyi kannustuksen henkeä. Vaikka tekniikka tuottikin nuorille paljon vaikeuksia, oli ryhmässä kuitenkin huomattavissa myös positiivista henkeä. Nuoret keskustelivat paljon töistä ja kommentoivat humoristiseen, sekä naljailevaan sävyyn toistensa veistoksia. Ryhmälle oli selkeästi muodostunut jo omanlainen tapansa kommunikoida työskentelyn lomassa.

Kahden kipsityöskentelykerran jälkeen totesin tehtävän olevan liian haastava. Nuoret kokivat sekä rautalankaverkon muokkaamisen, että kipsin kanssa työskentelyn vaikeaksi. Vain kahdella, kahdeksasta nuoresta työskentely sujui erittäin hyvin, ja heistäkin toinen sanoi veistoksen kipsaamisen olevan vaikeaa. Tehtävässä materiaalina olisi paremmin toiminut esimerkiksi savi, mutta koska töiden polttoon ei ollut mahdollisuutta, hylkäsin idean. Valitsin kipsitekniikan työpajaan, jotta voisin tarjota

nuorille mahdollisuutta työskennellä erilaisten materiaalien kanssa. Materiaalivalinta osoittautui kuitenkin huonoksi, sillä monelle kolmiulotteinen rakentelu, sekä kipsityöskentely oli uutta, ja myös sen takia haasteellista. Välineet ja materiaali ovat kuvan tekemisen perusaineita. Materiaali toimii ilmaisussa sallien, siihen kutsuen ja houkutuen, mutta ne asettavat myös haasteita tekijän pyrkimyksille. (Laine 2009, 92.) Jos materiaali tuottaa kuitenkin liikaa vastusta, voi kokemus muodostua tekijälle negatiiviseksi. Työpajan tarkoituksena on luoda hyvinvointia nuorille ja voidaankin pohtia onko hyvinvoinnin kokemuksia mahdollista saavuttaa liian haastavan tehtävän parissa. Jos nuorilla kuluu kaikki energia teknisten ongelmien ratkomiseen, myöskään onnistumisen kokemuksia ei synny. Lisäksi työn aiheena oli omakuva eläimenä, mutta esimerkiksi muutama nuori sanoi valitsevansa käärme – aiheen, koska se oli helpoin toteuttaa. Tällöin tehtävän tavoitteet; oman identiteetin, omien ominaisuuksien ja itsensä tarkastelu eläinhahmon kautta ei toteudu.

Koska työskentely koettiin hankalaksi, on ohjaajan roolissa erittäin tärkeää kannustaa nuoria työskentelyssä ja antaa positiivista palautetta heidän töistään. Ohjaajan tehtävä onkin huolehtia avoimesta ja positiivisesta ilmapiiristä, sekä ryhmän vuorovaikutuksen säilymisestä myönteisenä (Paananen 2004, 64). Kiersin työskentelyn aikana jokaisen nuoren luona ja pyrin näin huomioimaan kaikkia tasapuolisesti. Ongelmien edessä autoin ja kannustin heitä jatkamaan työskentelyä. Veistosten tekeminen vaati nuorilta pitkäjänteisyyttä ja heidän epävarmuuden kokemukset taiteen tekemisessä tulivat haastavan tehtävän edessä esille. Koska tehtävä osoittautui haastavaksi, koin tehtävään motivoimisen tärkeäksi. Tämän vuoksi sekä ensimmäisen, että toisen kipsiveistokerran jälkeen pidin kannustuspuheen nuorille siitä, kuinka heidän tulisi luottaa omaan kykyihinsä ja kuinka valtavasti he ovat saaneet jo nyt aikaan.

Koska kipsiveistoksen parissa työskentely oli ollut odotettua haastavampaa, lisäksi työpajakokoontumisia yhdellä kerralla, jotta saimme veistokset valmiiksi. Neljännellä työpajakerralla kipsitöitä jatkettiin ja koin tärkeänä, että nekin nuoret jotka eivät olleet motivoituneita tehtävästä, edes kokeilivat miltä kipsin kanssa työskentely tuntui. Muutamat nuoret, joiden veistokset olivat kuivuneet, maalasivat eläimensä vielä pulloväreillä. Jokainen sai työpajakerran aikana veistoksensa kipsauksen valmiiksi.

Kysyin kahdelta nuorista, jotka saivat viimeisimpinä työnsä valmiiksi, miltä kipsin kanssa työskentely tuntui. Nuoret kertoivat sen olleen kuitenkin ihan kivaa.

12.3 Seinämaalauksen työpajan huipentajana

Työpajojen viimeisenä tehtävänä oli yhdessä toteutettava seinämaalauksen suunnittelu pohjoisen merkiksi jonkin itselleen tärkeän aiheen, joka maalattaisiin sapluunan avulla sijaishuoltoyksikön seinään. Kerroin työpajan aluksi ensin hieman noitarumpumerkkien historiasta ja näytin esimerkkikuvia niistä. Tämän jälkeen esittelin sapluunamenetelmän ja kävin sen työvaiheet läpi. Ohjasin tehtävää myös siten, että pohjoisen merkin itselle tärkeää aihetta voisi etsiä esimerkiksi vaikka omista harrastuksista tai mielenkiinnon kohteista. Nuoret hämmästelivät sitä, että he todella saisivat toteuttaa maalauksen sijaishuoltoyksikön seinään. He vaikuttivat innostuneilta tehtävästä, ja yksi nuorista keksi jo heti millaisen kuvan hän haluaisi toteuttaa. Monelle tehtävänanto oli kuitenkin epäselvä, sillä heidän oli vaikea ymmärtää, miten pohjoisen noitarumpumerkki ja itselle tärkeä aihe voitaisiin yhdistää.

Yksi nuorista ei pitänyt ajatuksesta, että hänen työnsä tulisi esiin seinälle. Hän pelkäsi, että muut nauraisivat hänen työlleen. Monelle nuorelle itselle tärkeän asian esittäminen kuvan keinoin voikin olla vierasta, ja kynnys laittaa oma teos seinälle muiden nähtäväksi voi olla suuri. Omien töiden esittelyyn voi liittyä monenlaisia pelkoja, kuten esimerkiksi kritiikin tai arvostelun saaminen omasta työstä. Nähdyn tuleminen voikin olla vaikeaa ja toisen erilainen katse koetaan uhkana, mikä voi herättää myös työskentelyn vastustusta (Girard & Laine 2009, 84). Seinämaalustehtävä antaa kuitenkin nuorille vapauksia aiheen suhteen, jolloin nuori voi valita, kuinka paljon itsestään haluaa tuoda esiin työssään. Mielestäni oli tärkeää, että nuoret eivät kokisi heitä painostettavan teoksen tekemiseen, vaan kaikki työpajassa tapahtuva toiminta perustuisi vapaaehtoisuuteen. Oman työn esittäminen muille voi olla myös positiivinen kokemus. Joskus jos yksityiseksi koettu kuva asetetaan muiden nähtäväksi, prosessin myötä yksityinen muuttuu vähitellen yhteiseksi (Hautala 2008, 113). Tällöin myös seinämaalauksessa yksittäinen kuva muuttuu osaksi yhteistä teosta, eikä yksittäisenä teoksena erotu muiden joukosta. Korostin nuorille, että he voivat rauhassa miettiä

aihetta ensi kertaan asti, jolloin ideaa lopullisesta seinälle maalattavasta työstä voisi vielä pohtia viikon verran.

Yhdellä nuorista oli heti idea siitä, mitä hän haluaisi toteuttaa seinämaalaukseen. Hän halusi maalata kuvan komsiopallosta, sillä hänellä itsellään oli sama aihe kaulakorussa. Hän kertoi, että halusi komsiopallon sijaishuoltoyksikön seinälle sen symbolisen merkityksen vuoksi. Komsioilla tarkoitetaan pohjoisen lapsen kehtoa. Komsiopallo voitiin ripustaa kotaan, tai pihapuuhun, ja sen tarkoituksena oli helisevillä renkaillaan suojella lasta maahisilta ja menninkäisiltä. Sen uskottiin olevan lapsen turva ja tuovan hyvää onnea. Nuori kertoi, että komsio on ikään kuin tämä sijaishuoltoyksikkö, koska sen tarkoituksena on suojella lasta. Mielestäni ajatus oli erittäin kaunis ja se myös samalla tiivistä tehtävän tarkoituksen. Seinämaalauksen avulla nuorilla olisi mahdollisuus jättää pysyvä merkki itsestään sijaishuoltoyksikön seinälle. Itselle tärkeä asian kuvaaminen maalauksessa loisi työlle myös syvemmän merkityksen. Nuoret voisivat katsella seinällä olevia töitä, ja niiden kautta muistaa itselleen tärkeitä asioita. Näin seinämaalauksella voisi olla myös pidempiaikaisia positiivisia vaikutuksia. Lisäksi nuoren idea maalata komsiopallo sijaishuoltoyksikön seinään sen merkityksen vuoksi, saattaa kertoa myös yksikön merkityksestä nuorelle itselleen. Sijaishuoltoyksikössä tehtävä työ on äärimmäisen arvokasta ja siellä tarjottavat korjaavat kokemukset ovat erittäin tärkeitä nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa.

Osalla nuorista oli ensin vaikeuksia keksiä omaa aihetta, mutta autoin heitä ideoiden esiin tuomisessa. Nuoret hakivat seinämaalauksen aihemaailmaa esimerkiksi mallikuvien pohjoisista merkeistä. Luonnoksiin alkoi syntyä erilaisia poro-, tähti-, ja aurinkomerkkien muunnelmia. Osa nuorista tarttui myös omaan harrastusaiheeseen, ja yksi heistä teki pelikonsolin nappuloita. Toinen puolestaan esitteli innostuneena oman bändinsä logoa, jonka hän halusi maalata seinälle. Yhden nuoren luonnokseen syntyi oma nimikirjain kilven sisällä. Omien nimikirjainten maalaaminen onkin yksi vanhimmista tavoista jättää jokin merkki itsestään. Yksi nuorista oli poissa seinämaalauskerat, mutta myös hän suunnitteli aihettaan aiemmilla kerroilla. Hänen ideanaan olisi ollut toteuttaa risti, jota kiersi köynnöskuvio. Työpajan päätteeksi tarjosin hänelle vielä mahdollisuutta seinämaalauksen tekemiseen, mutta hän ei halunnut toteuttaa maalaustaan. Tämä oli harmillista, sillä hänellä oli jo suunnitelma valmiina, ja

olisi ollut mukava, että kaikki työpajaan osallistujat olisivat voineet jättää oman merkkinsä seinään. Aiheen lisäksi nuoret saivat myös päättää värit, joilla seinämaalaus toteutettaisiin. Väreiksi valittiin musta, tumma punainen ja sininen.

Viidennellä kerralla kävin jokaisen nuoren kanssa läpi, miten heidän luonnoksensa voitaisiin leikata sapluunan muotoon. Samalla sain tilaisuuden keskustella nuorten kanssa heidän valitsemastaan aiheesta. Osa nuorista työskenteli keskittyneesti ja innokkaasti, kun taas muutamilla tuli ongelmia sapluunan leikkaamisen kanssa. Yksi nuorista kieltäytyi käyttämästä kynsisaksia leikkauksessa, jolloin muut nuoret moittivat hänen negatiivista asennettaan työskentelyssä. Lupauduin tuomaan seuraavaksi kerraksi mattoveitsiä, joilla leikkaaminen onnistuisi helpommin. Yksi, jo oman leikkauksensa valmiiksi saanut nuori, ryhtyi auttamaan muita. Tällaiset pienet tapahtumat työskentelyssä kertovat paljon ryhmän hengestä. Välillä ryhmän sisällä syntyi sanaharkkaa, kun taas välillä nuoret auttoivat ja kannustivat toisiaan. Toisinaan oli päiviä, jolloin joku nuorista halusi vetäytyä omiin oloihinsa, ja välillä taas olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Ryhmissä usein ilmeneekin jännitteitä riippuvuuden, ryhmään sulautumisen halun ja toisaalta taas erillisyyden ja yksilöllisen olemisen välillä (Mantere 2007, 178). Työpajan ohjajana tuleekin huomioida nuoren olotilan vaihtelu ja ymmärtää milloin työskentelyyn halutaan syventyä itsenäisesti, milloin taas ohjaajan läsnäolo on toivottua.

Taidetyöpajan ryhmätyöskentelyä helpotti paljon se, että nuoret olivat tuttuja toisilleen ja he olivat ennenkin työskennelleet toistensa kanssa. Kuvan tekemisen äärellä nuoret olivat paljon vuorovaikutuksessa keskenään. Yksi positiivisia kokemuksia tuottava asia taidetyöpajassa voi olla juuri ryhmässä työskentely. Ryhmätyöt luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja me -henkeä nuorille. Positiivisia kokemuksia tulee yhdessä olost, keskustelusta ja asioiden jakamisesta (Paananen 2004, 60). Yhteisöllisiä kokemuksia voidaankin saada toiminnassa, jossa uskalletaan ilmaista itselle tärkeitä asioita ja jakaa kokemuksia. (Mantere 2007, 180.) Toivon, että järjestämäni työpajassa pystyin luomaan turvallisen ilmapiirin, jossa nuoret kokivat pystyvänsä ilmaisemaan vapaasti itseään.

Viimeisellä työpajakerralla pääsimme tekemään itse seinämaalausta. Näytin miten väriä tuli levittää töpöttimellä seinään, jonka jälkeen nuoret pääsivät maalaamaan. Nuoret

saivat päättää yhdessä miten kuviot tulisivat seinälle, ja he sopivatkin, että jokainen saisi tehdä oman työnsä mihin halusi. Nuoret innostuivat huomattavasti, että sapluunatekniikalla heillä oli mahdollisuus monistaa omaa kuviotaan seinälle useamman kerran. Yksi nuorista monisti omaa kuviotaan ja sommitteli niitä myös päällekkäin. Hän syventyi työskentelyynsä niin, että ei melkein huomannut jättää muiden kuvioille tarpeeksi maalaustilaa. Tällainen työskentelyyn syventyminen kertoo jotain myös tehtävän mielekkyydestä nuorelle. Työskentelyyn uppoutuminen voi mahdollistaa itse taiteen tekemisen prosessista nauttimisen. Vain yksi nuorista jätti maalaamisen yhteen kuvioon, hänen sapluunansa yksityiskohtaisuuden, ja sen vaatiman kuivumisajan pituuden vuoksi. Nuoret selvästi pitivät seinämaalauksen tekemisestä, ja työskentelivät itsenäisesti. Yksi nuorista koki epävarmuutta työn yksin toteuttamisessa, ja tarjosinkin hänelle tukea työn tekemisessä. Koska maalauksesta oli puhuttu jo useampi viikko, uskon että nuoret olivat odottaneet paljon sen varsinaista toteuttamista. Nuoret olivat tyytyväisiä värivalintoihin, vaikka punainen olisi voinut heidän mielestään olla hieman tummempi.

Nuorten työstä tuli näyttävä ja sijaishuoltoyksikön henkilökuntaa kerääntyi katselemaan työtä. Nuoret selittivät ohjaajille innoissaan, mikä kuvio seinällä oli heidän ja mitä se tarkoitti. Uskon, että työn positiivinen vastaanotto henkilökunnan puolesta varmasti kohotti nuorten itsevarmuutta ja ylpeyttä omasta työstä. Vaikka seinämaalauksessa jokainen sai toteuttaa oman teoksensa, niistä muodostettiin kuitenkin yhteinen työ. Seinämaalauksesta muodostui näin ryhmän yhteinen teos. Tällöin oman työn yksilöllisen merkityksen lisäksi ne muodostivat yhdessä yhteisen merkityksen, ja kuviot toimivat seinällä myös vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

12.4 Loppukoonti

Tarjosin nuorille mahdollisuutta näyttelyn järjestämiseen sijaishuoltoyksikössä heidän työpajan aikana tekemistä töistään, jolloin näyttely olisi toiminut hyvänä päätöksenä työpajalle ja tämän lisäksi myös merkityksellistänyt viikkojen työpajakokemukset. Nuoret eivät kuitenkaan pitäneet ajatuksesta, sillä osa heistä koki, että heidän työt eivät olleet onnistuneet. Koska näyttelyä ei järjestettäisi, halusin kuitenkin viimeisellä kerralla pitää työpajan päätöstilaisuuden. Olin pyrkinyt jokaisen työpajakerran kerran

jälkeen kysymään nuorilta palautetta ja ajatuksia siitä, miltä kunkin tehtävän parissa työskentely oli tuntunut. Viimeisellä työpajakerralla kävimme nuorten kanssa palautekeskustelun koko työpajasta. Keräsimme tarkasteltavaksi kaikki työpajan aikana tehdyt työt, joiden avulla pystyisimme helpommin palauttamaan mieliin työpajan tapahtumat. Ensin muistelimme ensimmäisen työpajakerran tapahtumia. Noin neljä kahdeksasta nuoresta kertoi epäilleensä ensimmäisellä kerralla, että tuleeko työpajasta yhtään mitään. Yksi nuorista sanoi, että tuli semmoinen tunne, että ei voisi vähempää kiinnostaa. Olin yllätynyt nuorten ajatuksista, sillä mielestäni työpajakerta oli mennyt hyvin, vaikka jaloilla maalaaminen olikin herättänyt vastustusta. Kysyin, mikä mahtoi olla syynä siihen, että työpajakerrasta jäi ikävä tunne. Yksi nuorista sanoi, että hänellä oli ainakin vain huono päivä ja toinen nuorista myöntyi tähän ajatukseen. Nuorten kanssa työskennellessä onkin hyvä muistaa, että huonotuulisuuteen voi aina olla useita eri syitä. Yksikössä työskennellessä tarvitaankin aina sensitiivistä eläytymistä lapsen ja nuorten yksilöllisiin tilanteisiin (Laakso 2009, 183). Vaikka jotkut tehtävät ja työvaiheet tuottivatkin vastustusta, koin tärkeäksi nuorten kannustamisen ja rohkaisun uusien asioiden kokeiluun, sekä työskentelyssä positiivisen hengen ylläpitämisen. Kun pyrkimyksenä on tuottaa hyvinvointia yksikköön, ei tarkoituksena ole suorittaa tehtäviä, tai pakottaa työskentelyyn, joka ei tunnu osallistujille mieluisalta.

Seuraavaksi pyysin nuorilta palautetta kipsityöskentelystä. Moni nuorista oli sitä mieltä, että tehtävä ei ollut ollut kiva, koska kananverkon kanssa työskentely sattui käsiin, ja sitä oli hankala muotoilla. Nuoret kertoivat myös, että he eivät olleet tehneet aikaisemmin paljoa kolmiulotteisia töitä. Yksi nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että itse kipsin kanssa läträäminen oli ollut kivaa. Toinen taas oli sitä mieltä, että juuri se oli ärsyttävää. Negatiivisiksi asioiksi tehtävässä muodostuivat siis materiaalit ja tekniset vaikeudet. Omakuva eläimenä -aihetta nuoret eivät kuitenkaan kommentoineet. Voisi olettaa, että itse aihe olisi voinut toimia hyvin, jos materiaali olisi ollut toinen. Korostin nuorille sitä, kuinka tärkeää oli, että kaikki kuitenkin kokeilivat kipsin kanssa työskentelyä. Taiteellista prosessia ei ole ilman riskinottoa, ja joskus esteitä sekä vaikeita kohtia tulee myös taiteen tekemisessä. Silloin täytyy vain yhdessä miettiä, miten niistä päästään eteenpäin. Joskus se vaatii uuden asian kokeilua, tai esimerkiksi uuden maalikerroksen maalaamista vanhan päälle. Työpajassa oli tärkeää, että kaikki

pääsivät kokeilemaan uusia asioita, ja uskalsivat ottaa riskejä. Niiden avulla saimme työpajassa aikaiseksi myös onnistuneita töitä.

Viimeiseksi keskustelimme nuorten kanssa seinämaalauksesta. Se oli ollut kaikkien mielestä mukava tehtävä. Yksi nuorista sanoi, että tehtävä oli ollut kiva, myös sen takia, että se ei ollut teknisesti liian haastava. Monen mielestä työssä parasta oli pysyvän jäljen ja muiston jääminen sijaishuoltoyksikköön. He olivat tyytyväisiä seinämaalauksen lopputulokseen, mutta pelkäsivät kuitenkin, että työ maalattaisiin joskus piiloon. Työ oli selkeästi muodostunut tärkeäksi nuorille, ja ehkä taustalla saattoi olla pelko siitä, että heidän työtään ei arvostettaisi niin paljon, että se haluttaisiin säilyttää. Vakuutin heille, että seinämaalausta ei tultaisi peittämään, koska sen toteuttaminen oli nimenomaan sijaishuoltoyksikön toive.

Tarjosin nuorille vielä mahdollisuutta kertoa omista töistään jotain, mutta nuoret eivät lähteneet keskustelemaan niistä. Usein pelkästään ryhmässä kuvien katsominen onkin riittävä reflektio sen jäsenille siitä, mitä luomisprosessissa on tapahtunut (Honkanen & Laitinen 2012, 33). En halunnut järjestää arviointitilaisuutta töistä, sillä mielestäni se ei olisi palvellut työskentelyn päämääriä. Tarkoituksena oli toteuttaa hyvinvointia tuottava työpaja, jossa taiteellisessa työskentelyssä itse prosessin merkitys korostuu. Merkityksellistä on se, miten päästään alkuun kuvan tekemisessä ja millaisia ajatuksia, sekä tunteita prosessin aikana ilmenee. Tällöin lopputuloksen tarkastelu ei ole perusteltua. (Mantere 1995, 55.)

Loppukeskustelu nuorten kanssa oli mielestäni antoisa. Nuoret kertoivat avoimesti omista ajatuksistaan työpajaan liittyen ja antoivat rehellistä palautetta eri tehtävistä. Yksi nuorista, joka palautekeskustelun alussa sanoi, että aluksi tuntui siltä, että ei voisi vähempää kiinnostaa, kertoi vielä työpajan loppua kohden alkaneen todellakin kiinnostaa, osoittaen seinällä olevaa maalausta. Kommentissa tulee mielestäni hyvin esiin koko työpajan kehityskaari. Lähdimme alkuun kankeasti maalaustehtävällä, jonka jälkeen pähkäilimme yhdessä kipsiveistoksen kanssa, kunnes lopulta pääsimme työpajassa onnistuneeseen seinämaalaukseen. Työpajan aikana ryhmähenki tiivistyi ja myös minä työpajan ohjaajana tulin nuorille tutuksi. Lisäksi työpajan kuluessa nuoret alkoivat keskustella kanssani rohkeammin ja puhuivat myös avoimemmin omien töidensä aiheista. Koin, että työpajan päättyessä olin saanut jokaiseen nuoreen luotua

kontaktin, ja siksi työpajan päättyminen oli myös haikeaa. Työpajan päättymisen juhlistamiseksi tarjosin nuorille suklaata ja pyysin heitä vielä kirjoittamaan palautteen työpajasta palautelomakkeisiin. Nuoret halusivat kiittää minua työpajasta itse tehdyllä kakulla ja kortilla. Mielestäni kiitoksen osoittaminen kertoo myös itse työpajan onnistumisesta ja lähentymisestä nuorten kanssa.

13. Nuorten palaute

Nuorten palautteen saaminen oli tutkimuksessani ensisijaisen tärkeää, jotta voitaisiin selvittää, oliko taidetyöpaja tuottanut hyvinvoinnin kokemuksia nuorille. Tämän vuoksi laadin palautelomakkeen nuorille täytettäväksi. Nuoret kertoivat palautelomakkeita kirjoittaessaan, että he eivät pitäneet niiden täyttamisestä, ja uskon että tämän vuoksi en ollut saanut kaikilta nuorilta jokaiseen kysymykseen vastausta.

Lomakkeen ensimmäisessä kohdassa kysyttiin, mikä työpajoissa oli mukavinta ja miksi? Kolme kahdeksasta nuoresta piti kipsityötä mukavimpana. Kipsityöstä pidettiin, koska se oli erikoista ja uutta, eikä sitä oltu kokeiltu aikaisemmin. Lisäksi kipsityössä oli mukavaa, se että sai sotkea itsensä ja tehdä mitä halusi. Työskentelyssä pidettiin myös siitä, että sai tehdä taidetta, joka ei ollut niin tarkkaa. Viisi vastaajista puolestaan piti eniten seinämaalauksesta. Yksi nuorista vastasi sen olleen mukavaa, koska sei ei ollut kovin vaikeaa. Neljä muuta pitivät seinämaalauksessa tärkeimpänä sen pysyvyyttä, näkyvyyttä ja sen esillä oloa. Kaksi nuorista kirjoittikin seinämaalauksen olleen mukavin, koska siitä jäisi pysyvä muisto.

Kipsiveistoksen teossa materiaalin merkitys työskentelyssä korostuu. Kipsi on juoksevaa ja siksi sen sallii materiaalilla leikkimisen, ja myös vapauttaa tarkasta työskentelystä. Nämä tekijät jo itsessään luovat positiivisia kokemuksia taiteen tekemisessä. Yhden nuoren vastauksessa myös aiheen vapauden merkitys korostui. Materiaali luo tekemisessä aina omat rajoitteensa, jolloin on hyvä, että nuoret saivat vapauksia aiheen suhteen. Suurin osa ryhmän nuorista piti kuitenkin eniten seinämaalauksen teosta. Vaikka nuoret pohtivat selkeästi teoksissaan itselle tärkeitä asioita, merkittävimmäksi tekijäksi seinämaalauksessa muodostui sen pysyvyys, ja siitä jäävä muisto.

Sijaishuoltoyksikkö toimii nuorten väliaikaisena kotina ja on siksi se on myös ympäristönä merkittävä. Muutos on aina hyvin dramaattinen, kun nuori joutuu siirtymään omasta tutusta kodista hoitoympäristöön. (Liikanen 2003, 63). Kyseessä on siirtyminen yksityisestä tilasta julkiseen tilaan, ja suurena haasteena onkin, miten laitospäristössä voidaan luoda uudelleen menetettyä yksityisyyttä ja kotiympäristöä (Hyypä & Liikanen 2005, 155). Liikasen (2003) mukaan hoitoyksikön fyysisillä

ominaisuuksilla onkin paljon merkitystä hoidon onnistumiselle ja asiakkaan kuntoutumiselle (Liikanen 2003, 59). Omaan elinympäristöön liittyy paljon tunnetta, identiteetin rakentamista ja oman tilan varjelemista (Hyypä & Liikanen 2005, 155). On tärkeää, että nuorille tarjottiin mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöönsä sijaishuoltoyksikössä seinämaalauksen keinoin. Nuoret saivat omin maalauksin luoda ympäristöönsä viihtyisämmäksi ja myös oman näköisensä. Nuorten sijoittaminen on yksi vaihe heidän elämässään ja ajatus siitä, että maalaukset pysyvät sijaishuoltoyksikössä vielä heidän lähdettyäänkin, on nuorille merkityksellistä. Sijaishuoltoyksikkö on jättänyt jokaiseen nuoreen oman jälkensä, ja maalauksen avulla puolestaan heillä oli mahdollisuus jättää oma jälkensä sijaishuoltoyksikköön.

Seuraavana kyselylomakkeessa kysyttiin, mikä työpajoissa oli ikävintä ja miksi. Kaksi nuorista piti ikävimpänä työpajassa käsillä maalausta. Toinen heistä ei osannut sanoa miksi ja toinen taas kertoi sen olleen rasittavaa. Kolme nuorista piti työpajoissa ikävimpänä kipsityötä, joista kaksi kirjoitti työskentelyn sattuneen käsiin ja kolmas kertoi, ettei osannut muotoilla työtään. Yksi nuorista kertoi työpajoissa olleen ikävintä asiat, jotka eivät innostaneet. Puolestaan kaksi nuorista oli sitä mieltä, että työpajassa ei ollut ikäviä asioita. Kaikki oli melkein yhtä mukavaa. Vastauksissa on huomattavissa tasaista jakaumaa käsillä toteutetun maalaustehtävän ja kipsitehtävän välillä. Työpajaa järjestäessä pyrin tuomaan tehtäviin niin kaksi, kuin kolmiulotteisuuttakin, sekä useita eri materiaaleja. Tällöin nuorilla oli mahdollisuus kokeilla erilaisia tekniikoita, ja sitä kautta löytää itselleen sopivaa tapaa ilmaisuun. Nuorten vastaukset tukivat työpajan aikana tekemiäni havaintoja. Käsillä ja jaloilla maalaus oli aiheuttanut nuorissa eniten vastustusta, ja kipsiveistoksen teko puolestaan oli tuottanut eniten teknisiä ongelmia. Vaikka kaikki tekniikat eivät miellyttäneetkään kaikkia, mielestäni oli hienoa, että jokainen kuitenkin kokeili, miltä työskentely eri materiaalien kanssa tuntui.

Kysymys ”Mitä teit työpajoissa mieluiten” herätti joissain nuorissa hämmennystä. He eivät ymmärtäneet, miten se erosi ensimmäisestä kysymyksestä. Tämän vuoksi sain kysymykseen paljon samoja vastauksia, kuin mitä ensimmäiseen kysymykseen. Kysymyksellä halusin korostaa työpajassa tapahtuvaa tekemistä, ja sitä mikä toiminta oli ollut mieluisinta. Esimerkiksi käsillä maalaus toimintana poikkeaa paljon siveltimen käytöstä. Käsillä maalauksessa materiaalin tuntu on konkreettinen ja liike on vahvasti

työskentelyssä läsnä. Viisi nuorista vastasi tehneensä mieluiten seinämaalausta. Kaksi nuorista vastasivat kuitenkin poiketen ensimmäisen kysymyksensä vastauksesta. Toinen heistä teki työpajassa mieluiten käsillä maalausta ja toinen taas piti piirtämisestä. Yksi nuorista ei vastannut kysymykseen. Vaikka tehtävissä ei ollutkaan paljon piirtämistä, yksi nuorista oli tehnyt työpajoissa mieluiten piirrosta. Hän piirsi omaa aihettaan työpajan aikana, mikä voi kertoa siitä, että piirtäminen on ehkä nuorelle mukavin ja ominaisin tapa ilmaista itseään.

Työpajassa työskentely oli nuorten mielestä tuntunut ihan ookoolta, kivalta ja mukavalta, koska työpajoissa oli ollut hauskaa ja siellä oppinut paljon uutta. Yksi nuorista kommentoi;

”Aluksi pientä alkukankeutta, mutta sitten tää oli tosi siistiä”

Myös eräs toinen nuorista tarttui ensimmäisen kerran herättämiin ajatuksiin;

”Ensin arvelin sen olevan tylsää, mutta se olikin hauskaa :) ”

Mielestäni oli positiivista, että alun kankeuden ja ennakkoluulojen jälkeen nuoret kokivat työpajatoiminnan olleen mukavana. Työpajan aikana tapahtui selkeä muutos parempaan. Yksi nuorista kertoi oppineensa myös uusia asioita. Tarkoituksena olikin tuoda sijaishuoltoyksikköön uudenlaista toimintaa ja on positiivista, että mukaan tarttui myös uusia oppeja. Lomakkeen viimeiseen kohtaan nuoret olivat voineet kirjoittaa vapaasti ajatuksiaan työpajaan liittyen, tai lähettää terveisiä työpajan ohjaajalle. Nuoret kiittivät työpajasta ja yksi heistä kirjoitti, että työpajassa oli mukavaa olla. Nuoret kirjoittivat että olin mukava, iloinen sekä kärsivällinen ohjaaja, ja minun kanssa oli ollut hauskaa. Vain yksi nuorista ei ollut vastannut lomakkeen viimeiseen kohtaan. Palautteen perusteella työpajatoiminta loi nuorille hyvinvointia ja positiivisia kokemuksia.

Nuorista kolme haluaisi, että työpajoja järjestettäisiin lisää. Kolme heistä vastasi ehkä, yhdelle ei ollut väliä ja yksi ei osannut sanoa. Täytyykin muistaa, että nuorilla on erilaisia kiinnostuksen kohteita ja harrastuneisuutta eri asioihin. Siksi taiteen tekeminen voi olla erityisen palkitsevaa joillekin nuorista, kun taas joissakin nuorissa se ei herätä samankaltaista innostusta. Työpajan aikana oli kuitenkin hienoa huomata, miten taiteen

tekeminen tuotti positiivisia kokemuksia. Tärkeimpänä asiana työpajassa onkin itse taiteellinen prosessi ja sen tuottama hyvinvointi. Taiteen hyvinvointia edistävät vaikutukset koskettavatkin nuoria eri tavoin, riippuen myös nuoren omasta innostuksesta. Erilaisten menetelmien tuominen osaksi yksikön arkea onkin tärkeää, jotta pystyttäisiin löytämään jokaiselle nuorelle ominainen tapa itseilmaisuun.

14. Sijaishuoltoyksikön työntekijöiden haastattelut

Tutkimuksessani on tärkeää, että taidetyöpajasta saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuvaus. Koska sijaishuoltoyksikön työntekijät olivat seuraamassa työpajoja, on tärkeää ottaa myös heidän näkökulmansa tutkimukseen mukaan. Työntekijöiden tutkimukseeni tuoma tieto on erityisen arvokasta heidän ammatillisen näkökulmansa vuoksi. Haastatteluun osallistui kolme työpajaa seurannutta työntekijää; Johanna, Minna ja Katja, joiden nimet on muutettu tutkimuksessa. Johanna on koulutukseltaan sosionomi, Minnalla on ravintola-alan ja kirjastomerkonomien tutkinnon lisäksi myös sosiaalityöntekijän koulutus. Puolestaan Katjalla on taustallaan lähihoitaja- sekä sosionomi -tutkinto, jonka lisäksi hän opiskelee sosionomin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Minna on ollut sijaishuoltoyksikössä töissä puoli vuotta, Johanna ja Katja puolestaan kaksi vuotta.

14.1 Vapaa-ajan toiminnan merkitys

Ensin haastateltavat kertoivat sijaishuoltoyksikössä järjestettävästä vapaa-ajan toiminnasta. Nuorille järjestetään kerran viikossa yhteinen liikuntapäivä, jonka puitteissa harrastetaan muun muassa sählyä, pesäpalloa ja koripalloa. Vaikka joidenkin nuorten kohdalla yhteinen liikuntapäivä välillä tuottaakin vastustusta, silti se kuuluu olennaisena osana yksikön arkeen, ja nuoret kokevat sen tärkeäksi. Tämän lisäksi nuorille pyritään löytämään aina jokin oma harrastus. Yksikön nuoret ovat esimerkiksi käyneet kokeilemassa erilaisia urheilulajeja, kuten lentopalloa, ratsastusta, laskettelua ja kuntosalia. Myös musiikin harrastamista ja bänditoimintaa on ollut jonkin verran. Yksikön työntekijät kertoivat nuorten leipovan, ja joskus myös tekevän käsitöitä ja askartelua. Myös erilaiset, lomiin sijoittuvat retket ja mökkireissut ovat olleet nuorten suosiossa. Sijaishuoltoyksikössä harrastustoiminta määräytyy nuoren oman kiinnostuksen mukaan, jolloin nuorelle pyritään löytämään itselle mielekäs harrastus. Nuoren motivoimista ja sitoutumista harrastukseen pidetään tärkeänä, jotta toiminta ei jäisi vain kertakäyntiin.

Järjestetyn taidetyöpajan kaltaista taiteellista toimintaa, ei haastateltujen työntekijöiden työsuhteen aikana aikaisemmin ollut sijaishuoltoyksikössä pidetty. Taidetoiminta on

sisältänyt lähinnä askartelua, lahjojen tekoa ja käsitöitä. Musiikki oli kuitenkin monelle yksikön nuorista oma taiteen kiinnostuksen kohde. Harrastustoiminnassa tärkeintä on kuitenkin vapaus ja mahdollisuus valita oma elämysmaailmansa, vaikka asuinpaikka olisikin hoitolaitos. Hyvinvoinnin kannalta on merkittävää, että asiakas voi jatkaa omaa harrastustaan myös hoitoympäristössä, ja harrastamista tuetaan. (Liikanen 2003, 40.) Oman kiinnostuksen mukainen vapaa-ajan toiminta luo nuorille mielekästä arkea ja positiivisia elämyksiä, jotka omalta osaltaan edistävät heidän hyvinvointiaan. Työntekijät olivat osallistuneet vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen sijaishuoltoyksikössä yhteisten liikuntapäivien lisäksi muun muassa kuljettamalla nuoria eri harrastuksiin, ja käymällä heidän kanssaan yhdessä esimerkiksi kuntosalilla, sekä osallistumalla leivontaan ja käsitöiden tekoon. Vapaa-ajan toimintaan osallistuminen luokkiin yksikköön positiivista yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä.

14.2 Käsitys taiteellisesta toiminnasta

Seuraavassa haastatteluteemassa halusin selvittää millainen käsitys työntekijöillä on taiteellisesta toiminnasta. Taiteellinen toiminta ymmärrettiin monipuolisena itsensä ilmaisuna. Minna kertoi taiteellisen toiminnan olevan luovaa itsensä toteuttamista ja usein käsillä tekemistä. Katja käsitti taiteellisen toiminnan itsensä ilmaisuna ja Johanna kertoi taiteellisten menetelmien avulla pyrittävän ilmaisemaan itseään, joillakin muilla keinoilla kuin tavallisesti keskustelemalla. Työntekijät mainitsivat muun muassa maalaamisen, piirtämisen, veistosten tekemisen, käsityöt, musiikin, kirjoittamisen, draaman ja teatterin. Myös liikkeeseen perustuva ilmaisusta annettiin esimerkkinä tanssi.

Haastateltavien mukaan heidän käsityksensä taiteellisesta toiminnasta eivät olleet eronneet työpajassa järjestetystä toiminnasta. Katja osasi odottaa millainen taidetyöpajasta oli tulossa. Johanna sanoi ajatelleensa työpajan olevan sellainen, jossa yksi ihminen ohjaa työpajaa, ja siinä yksikön nuoret tekevät yhdessä asioita. Minna puolestaan oli ajatellut työpajan olevan nuorten aktivoimista, ja jossa he tehtävien kautta voisivat vapaasti toteuttaa itseään.

14.3 Alkuvaikeudet

Sijaishuoltoyksikön työntekijät olivat huomanneet ensimmäisen työpajakerran aloitusvaikeudet. Niina kertoi työpajan aluksi muutamilla nuorilla olevan asenneongelmaa, mutta sanoi sen olevan ihan periaatteellista vastaanhangoittelua. Myös Katja kertoo:

”Ensimmäinen kertahan oli tämmöstä alkukankeutta ja jännitystä vähän nuorilla, ja siellä näky sen vuoksi vähän semmosta häiriökäyttäytymistä, kokeilemista, testaamista. Katottiin vähän, että onkos toi Jatta ihan tosissaan tän asian kanssa, ja että onko ohjaajat tässä seuraamassa tätä tilannetta.” –Katja

Katja kertoi, että ensimmäisen kerran jälkeen nuorille piti pitää puhe, siitä miten käyttäytyään. Sijaishuoltoyksikön nuoret ja henkilökunta ovat toisilleen jo tuttuja, kun taas minä työpajan ohjaajana olen tullut ryhmään yksikön ulkopuolelta. Tämän vuoksi ensimmäisellä työpajakerralla nuoret vasta tutustuivat minuun, ja siksi ryhmän vaatii uudelleen muotoutumista. Ryhmän kokonaisuus muodostuukin aina sen keskinäisistä suhteista. Ryhmän osallistuva on aina suhteessa itseen, toiseen ja ryhmäänsä. (Laine 2009, 87.) Ryhmän jäseneksi hyväksyminen voi sijaishuoltoyksikön kaltaisessa ympäristössä viedä aikaa, sillä nuorten vaikeiden taustojen vuoksi heidän saattaa olla vaikea luottaa uuteen aikuiseen (Savolainen 2008, 146). Ensimmäisen työpajakerran alun vaikeus on siis ymmärrettävää. Johanna sanoi haastattelussa nuorten reagoivan myös arkiviikkoon tuleviin muutoksiin. Lisäksi hän kertoi, että joskus nuorille on vaikeaa löytää heitä kiinnostavaa toimintaa:

”tässäki tilanteessa, niinko monessa muussaki tilanteessa, ko ollaan niinko näitten lastensuojelunuorten kanssa tekemisissä, niin on se tilanne, että mikkään ei kiinnosta, ja sitte me vaan niinko kaikkea yritetään. Se voi olla että olipa se juttu mikä tahansa, niin sitä ommaa juttua ei vaan niinko löy`y. ” –Johanna

Tärkeintä on kuitenkin antaa nuorille paljon virikkeitä ja mahdollisuuksia kokeilla uusia asioita. Koska taidetyöpajan kaltaista taidetoimintaa ei ole aikaisemmin järjestetty sijaishuoltoyksikössä, myös toiminnan uutuus saattaa herättää nuorissa epäluuloja. Nuorten antamissa palautteissa kävikin ilmi heidän ennakkoluulonsa työpajaa kohtaan,

jotka työpajan loppua kohden kuitenkin hälvivät. Taidetoiminnassa on hyvä myös muistaa se, että joillekin nuorista menetelmä voi toimia hyvänä itseilmaisun kanavana, kun taas osalle jokin muu keino voisi toimia paremmin. Johanna kertoi myös, että sijaishuoltoyksikössä on hyvä, että työpaja järjestettiin aina tiettyinä päivinä ja tiettyinä aikoina, jolloin ennakointi helpotti nuorten sopeutumista uuteen toimintaan.

14.4 Työpajan onnistuminen

Haastattelussa halusin sijaishuoltoyksikön työntekijöiltä palautetta työpajan onnistumisesta. Työntekijät erittelivät, miten työpaja oli yleisesti onnistunut, ja nostivat myös muutamista tehtävistä esimerkkejä. Johannan mukaan työpaja oli yleisesti mennyt hyvin. Hänen mielestään oli hyvä, kuinka olin saanut nuoret omalle puolelleni. Nuoret olivat antaneet positiivista palautetta minun ohjaamisesta ja positiivisuudesta, sekä olemisesta heidän kanssaan. Johanna sanoi, että positiivisuus onkin joidenkin nuorten kohdalla tarttuvaa. Lisäksi hän kertoi kipsitöiden vaatineen nuorilta paljon keskittymistä, mikä kasvatti nuorten pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä, mikä hän koki hyvänä asiana.

”hyvin monella se niinko on kärsivällisyys on hyvinki tiukalla, et että pinna on lyhyt ja heti jos tulee yksi pieni epäonnistuminen, niin sitä heitetään niinko hanskat tiskiinkin, että sillä tavalla niinko tosi hyvä että kaikki nuoret pysyy loppuun asti” – Johanna

Myös Minna kertoi työpajan onnistuneen hyvin ja hänen mielestään nuoret tempaantuivat tekemiseen mukaan työpajan aikana. Katja sanoi nuorten olleen melkein yli-innokkaita viimeisellä kerralla, ja vertasi tilannetta ensimmäiseen työpajakertaan;

”sitte ku vertas viimeeseen kertaan, niin nehän oli niin kuin kalat vedessä tuolla touhus ja olivat aivan innoissaan” –Katja

Minnan mielestä työpajan lopputulos oli todella onnistunut ja hänen mielestään oli hyvä, kuinka nuoret innostuivat työskentelystä ja oppivat uutta. Minnan mukaan nuoret saivat toisenlaista harrastustoimintaa ja näkivät, että taiteenkin avulla voi toteuttaa itseään. Hän koki positiivisena sen, että nuoret saivat vapaasti toteuttaa itseään, ja tuoda omaa minuuttaan sekä identiteettiään töihin. Minna koki myös yhdessä tekemisen tärkeäksi ja hyväksi asiaksi. Johannan mielestä juuri yhteinen seinämaalaukset olivat

hyvä, koska nuoret olivat saaneet yhdessä suunnitella ja tehdä sen. Myös kipsiveistoksia tehdessä nuoret olivat kokoajan kontaktissa toistensa kanssa. Johanna kertoi tällaisten yhteisten tehtävien luovan nuorten välille yhteisöllisyyttä.

14.5 Työpajan kehityskohteita

Kysyin haastateltavilta työntekijöiltä myös, mitä parantamisen varaa työpajassa olisi ollut, tai mitä he olisivat itse tehneet toisin. Katjan mielestä olisin ensimmäisellä kerralla voinut ottaa paremmin tilanteen haltuun nuorten kanssa:

”ehkä ainut mitä siitä ekasta kerrasta jäi, että ku ne lähtee kokeilemaan ja näkee, että ne lähtee sluipaamaan jossain asiassa, niin semmonen täpökkä et saman tien niinku stopata se” – Katja

Pohdin myös itse työpajan aikana kurinpitoa, mutta tulin siihen johtopäätökseen, että oma roolini eroaa sijaishuoltoyksikössä paljon esimerkiksi kuvataideopettajan roolista. Koska työpajatoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, en voi pakottaa ketään nuorista tekemään tehtäviä. Myös jos työpajan tarkoituksena on tuottaa nuorille hyvinvointia, ei tehtävien tekeminen vasten nuoren tahtoa palvele työpajan tarkoitusta. Lisäksi nuorten negatiivinen asenne työskentelyä, tai tehtäviä kohtaan, antaa minulle tutkijana paljon tietoa myös työpajan onnistumisesta. Ne antavat minulle viestiä esimerkiksi tehtävien ja tekniikoiden sopivuudesta, sekä taiteelliseen toimintaan motivoitumisesta. Negatiiviset kokemukset ovat myös arvokkaita tutkimustuloksia.

Niina puolestaan olisi toivonut henkilökunnan olleen enemmän mukana työpajatoiminnassa. Hän olisi halunnut tehdä toimintaa yhteishengessä, jonka kautta myös ohjaajat olisivat voineet olla mukana esimerkiksi apulaisina innostamassa nuoria toimintaan. Työpajan aikana henkilökunnalla oli mahdollisuus osallistua toimintaan, ja osa heistä tutkikin kiinnostuneena nuorten työskentelyä, sekä osallistuivat nuorten keskusteluihin tekemisen lomassa. Mielestäni taidetyöpajan järjestäminen yhteistyössä sijaishuoltoyksikön työntekijöiden kanssa on erittäin hyvä idea. Jos samankaltaisia työpajoja järjestettäisiin tulevaisuudessa lisää, haluaisin ehdottomasti ottaa yksikön henkilökunnan aktiivisesti toimintaan mukaan jo suunnitteluvaiheessa. Yhteistyössä

taidetoimintaa tekemällä saataisiin varmasti erittäin positiivisia tuloksia, sillä näin olisi mahdollisuus yhdistää työpajaan myös moniammatillista osaamista.

Johanna piti seinämaalaustehtävää onnistuneena ja toivoikin lisää yhdessä tehtäviä teoksia. Hänen mukaan yhdessä tehdyt teokset luovat yhteisöllisyyttä, ja jatkossa voisi toteuttaa vielä enemmän yhteisiä projekteja nuorille.

”ois niinku täällä sitä yhteisöllisyyttä niinku näitten nuorten kesken, että niillon kuitenkin, vaikka niillä kaikilla on oma tarina, niin niillä on yhteistä se, että ne on niinku kaikki sijoitettuna tänne, ja siinä mielessä ollaan niinku yhtä suurta perhettä.” – Johanna

Yhteisöllisyyden merkitystä ihmisen mielenterveyden kannalta ja hyvinvoinnin perustana on paljon korostettu viimeaikoina. (Mantere 2007, 180.) Erityisesti hoitolaitoksissa kollektiivisesti koettu taide ja jaetut taidekokemukset ovat tärkeitä yhteisöllisyyden kokemuksen luoja, ja auttavat uusien kontaktien luomisessa. (Strandman 2007, 162). Kokemuksellisella toiminnalla ja yhteisellä tuottamisella onkin todettu olevan sosiaalistava merkitys suhteessa yhteisöön (Väänänen 2004, 43). Arkirutiinien keskellä yhdessä kokoontuminen taiteen tekemisen äärelle luo mielekästä yhteistä toimintaa yksikköön, ja auttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. Sijaishuoltoyksikössä nuorista ja henkilökunnasta koostuva yhteisö voikin muodostua erittäin tärkeäksi nuorelle, Johannan sanoin luoda nuorille yhden suuren perheen. Johannan kertoikin, että työpajan kaltaisissa tilanteissa, kun nuoret tekevät yksilötoita, he vertailevat omia tekemisiään toisten tekemisiin. Jollekin nuorista saattaa helposti tulla tunne siitä, että olisi jotenkin huonompi kuin toinen. Myös tämän vuoksi juuri yhdessä tehdyt teokset olisivat hyviä.

14.6 Nuorten antama palaute

Kysyin sijaishuoltoyksikön työntekijöiltä, millaista palautetta nuoret ovat antaneet työpajasta, sillä nuoret ovat saattaneet keskustella työpajojen tunnelmista tapaamiskertojen jälkeen. Katja kertoi nuorten ensimmäisen kerran jälkeen kysyneen, voisivatko he aloittaa jonkin muun harrastuksen. Myös Minna kertoi nuorten kokeneen, että työpajaan oli pakko osallistua. Sekä Katja että Minna kuitenkin sanoivat, että myöhemmin vastalauseita ei kuulunut, ja viimeisellä kerralla jo näki, kuinka nuoret pitivät toiminnasta. Minnan mukaan nuoret ovat antaneet ihan hyvää ja positiivista palautetta. Hänen mukaan seinän maalaaminen oli varmasti nuorista parasta, vaikka aluksi he olivat kokeneet vaikeaksi hahmottaa, mitä tarkoitetaan pohjoisen merkin ja oman elämän sekoittamisella. Minna kertoo:

”Ja osa vähä pelkäs ehkä sitä, että niinku lähtis paljastamaan sitä et mikä on itelle tärkeää.....et ne voi olla sillee aika semmosia varmaan monelle vähän niinku kipeitäki ajatuksia sitte. Koska kyllähän ne monilla mun mielestä on kuitenkin niinkö tosi tavallaan tarkka se oma raja siinä, että kuinka niinku lähelle voi nuoren ajatuksia päästä” – Minna

Taiteen avulla sijaishuoltoyksikön nuorille voidaan tarjota välineitä elämyksiä ja tunnekokemuksia varten. Kun hetki on otollinen, nuori voi ottaa tiedostamattaankin vaikeita asioita käsittelyyn. Aikuinen voi kuitenkin myös auttaa, antamalla tehtäviä, jotka toimivat stimuloivasti (Saloranta 1995, 71.) Kaikille ryhmässä tehtävä maalaus ei kuitenkaan ole välttämättä oikeanlainen tehtävä, jonka puitteissa itseilmaisu tulisi luonnollisesti esiin. Nuorten kanssa työskennellessä onkin tärkeää antaa mahdollisuus etäännyä tehtävästä ja toteuttaa se omalla tavallaan.

Minnan mielestä seinämaalauksessa merkittävää oli jo se, että nuoret pääsivät maalaamaan sijaishuoltoyksikön seinälle. Maalauksessa tärkeää oli pysyvyys ja se, että nuoret pääsivät itse vaikuttamaan sen sisältöön, jolloin se oli heidän ajatustensa mukainen ja heidän ideoimansa. Myös Katja kertoi nuorten mielestä mahtavimman ja ihanimman tehtävän olleen seinämaalauksessa, joka oli pysyvä ja näkyvä. Sekä ohjaajat, että ulkopuoliset olivat ihastelleet maalausta. Johanna sanoi nuorten odottaneen kovasti yhteistä seinämaalauksista, ja kertoi lopputuloksen tarkastelusta:

”ne on niinko ilosia siitä, että ohjaajat käy niitä kattomassa ja antaa heille niistä palautetta ja näin, niin se on aina niinko niille tosi tärkeitä” –Johanna

Myös Katja kertoi työpajassa olleen tärkeää se, että nuoret kokevat saavansa positiivista palautetta ja heidän töitä kehuaan, jolloin he voivat kokea onnistuneensa töissään. Positiivisen palautteen merkitys työpajassa oli mielestäni yksi tärkeimmistä asioista. Palaute kannustaa nuoria työskentelyyn ja poistaa epävarmuutta taiteen tekemisessä. Muutamat nuoret kokivat taitonsa riittämättömiksi, ja siksi positiivisen palautteen antaminen on merkittävää. Se, että henkilökunta huomioi nuorten seinämaalauksen antamalla hyvää palautetta siitä, voi muodostua tärkeäksi kokemukseksi ja kohottaa nuorten itsetuntoa myös taiteen tekijöinä. Hyväksyvän ulkopuolisen vastaanottajan läsnäolo tuokin merkityksellisyyden kokemusta. Kuvien jakaminen ja ryhmältä saatu palaute voi olla hoitava kokemus, jolloin nuorella on mahdollisuus tulla nähdyksi ja hyväksytyksi. (Rankanen 2007, 48.)

Ensimmäisen kerran työpajan negatiivisen vastaanoton lisäksi Katja kertoi nuorten harmitelleen sitä, että kipsityöt jäivät osalla heistä hieman kesken. Kaikki nuoret saivat veistosten kipsaamisen valmiiksi, mutta osalla jäi työ maalaamatta. Tarjosin nuorille mahdollisuutta töiden maalaamiseen viimeisillä kerroilla, mutta he suunnittelivat jo innoissaan seinämaalausta, joten osa töistä jäi maalaamatta. Jotta kaikki työt olisi saatu rauhassa valmiiksi, työpajaa olisi luultavasti pitänyt jatkaa vielä yhdellä tapaamiskerralla. Töiden loppuunsaattaminen on tärkeää, sillä se sulkee taiteellisen prosessin. Kesken jäänyt prosessi voi jäädä harmittamaan tekijää ja Katja kertoikin, että nuorilla on iso kynnys lähteä viimeistelemään töitä jonkun muun ohjaajan kanssa, sillä he mieltävät toiminnan juuri minun vetämäkseni. Vaikeuksista huolimatta Katja kertoi kuitenkin huomanneensa muutoksen työpajan aikana positiivisen suuntaan:

”Mutta sitte viimesellä kerrallahan jo näki sen, että ne tykkäs ja ne on nyt ihailtu niitä töitään tuolla meiän päätyseinällä ja ne oli siitä tosi innoissaan, mikä näky myös siinä, että he halus kaikki kiittää sinua sillä kortilla ja kakulla ja se oli todella tärkeitä se niille” –Katja

Yksikön työntekijöiden mukaan nuoret veivät valmiit työnsä omiin huoneisiinsa. Huomasin myös itse, että viimeisen työpajakerran päätteeksi osa nuorista teippasi

maalauksensa huoneensa seinälle ja asetti kipsiveistoksen omaan hyllyyn tai pöydälle. Puolestaan yksi nuorista kertoi vieneensä oman työnsä roskiin. Se, miten valmiiseen työhön suhtaudutaan, kertoo myös paljon niiden onnistumisesta. Jos teos koetaan epäonnistuneeksi, siitä halutaan eroon, kun taas onnistuneet työt voidaan laittaa esille omaan huoneeseen. Sijaishuoltoyksikön työntekijät kertoivat nuorten saaneen myös onnistumisen kokemuksia työpajan aikana. Johanna kertoi onnistumisen kokemusten näkyvän ilon kautta ja otti esimerkiksi hetken työpajassa, kun nuoret yhdessä miettivät millainen eläin kukin ohjaaja olisi. Katjan mukaan taas seinämaalauksen teko oli varmasti nuorille onnistumisen kokemus parhaimmasta päästä.

14.7 Havainnot nuorten olotilasta

Halusin haastattelussa tietää, olivatko sijaishuoltoyksikön työntekijät huomanneet nuorten olotilassa jotain muutosta työpajan aikana tai sen jälkeen. Työntekijöiden havainnot voisivat antaa tärkeää tietoa siitä, oliko työpaja tuottanut hyvinvointia nuorille. Johanna kertoi nuorilla olevan tietynlaista positiivista energiaa aina silloin, kun tehdään jotain muuta, kuin istutaan esimerkiksi tietokoneen, tai television ääressä. Mutta hänen mielestään välttämättä toiminnan aikana tai sen jälkeen, ei ollut heti huomattavissa erityistä olotilamuutosta. Minna kertoi nuorten olleen pääsääntöisesti työpajan aikana innostuneita, mikä säilyi hieman työpajan jälkeenkin. Katjan mielestä nuoret olivat positiivisia ja energisiä viimeisen kerran aikana, jolloin hän oli ollut seuraamassa toimintaa. Johanna kertoi, että jos toiminta jatkuisi säännöllisesti pidempään, olotilan muutokset alkaisivat näkyä eri tavalla.

Taiteen hyvinvointia edistävät vaikutukset olisivatkin paremmin todennettavissa, jos toiminta olisi pidempikestoista. Tällöin voitaisiin paremmin huomata se, oliko työpaja edistänyt nuorten hyvinvointia, tai vaikuttanut positiivisesti heidän olotilaansa. Sijaishuoltoyksikön työntekijöiden huomaamat nuorten ilon hetket työpajassa kertovat kuitenkin jo hieman työpajan positiivisista vaikutuksista nuorten mielialaan.

14.8 Taiteellisen toiminnan hyödyt

Johannan mielestä taide antaa paljon työvälineitä sijaishuoltoyksikköön. Taiteellisessa toiminnassa mielikuvitus pääsee eri tavoin virtaamaan, kuin esimerkiksi tietokonepelejä pelatessa. Hänen mielestään taiteen keinoista on hyötyä erityisesti sellaisille nuorille, joiden sanallinen ilmaisu voi olla haastavaa. Johanna toi myös taiteen mahdollisuudet elämäkerrallisessa työskentelyssä esiin. Hänen mukaan omia ajatuksia pystyisi avaamaan kuvan kautta, ja kuva auttaisi oman elämäntarinan kertomisessa:

”käsillä vaikka tehdä, että pystyy sitä kautta niinko itteään ilmasemaan, ja vaikka itelle kertoa omia tarinoita, jos ei niinku muille pysty” –Johanna

Sijaishuoltoyksikössä voisikin hyvin käyttää erilaisia elämäkerrallisuuden pohjaavia tehtäviä nuorten kanssa. Elämäkerrallisuus antaa mahdollisuuden pohtia muun muassa elämän kulkua, omaa paikkaansa elämässä ja suhteitaan ympärillä oleviin ihmisiin. Taiteellisessa toiminnassa koetellut ilmaisutaidot auttavatkin pääsemään lähelle oman elämän kokemuksia. (Bardy & Känkänen 2005, 48, 73.)

Johanna kertoi, että olisi hyvä, että nuorilla olisi mahdollisuus kokeilla taiteen parissa erilaisia asioita, kuten esimerkiksi maalausta, musiikkia ja yhdessä tehtävää taidetta. Jos toiminta olisi monipuolista, se voisi myös motivoida ja pitää nuorten mielenkiintoa yllä. Kokeilun myötä voisi löytyä kipinä omaan ilmaisutapaan ja sitä kautta lähteä tulkitsemaan omaa tietään.

Myös Katja piti taidetta hyvänä keinona itsensä ilmaisuun sellaisille nuorille, joilla ei ole sanoja asioiden käsittelyyn. Katja kertoi, että jos taidetyöpajaa työstäisi vielä pidemmälle, taide voisi auttaa rankoista taustoista tulevia sijaishuoltoyksikön nuoria käsittelemään elämän vaikeita asioita. Katjan mukaan työpajan kautta voi löytyä into tehdä taidetta, jolloin se voidaan nähdä myös uudenlaisena menetelmänä sijaishuoltoyksikössä. Lisäksi Katja kertoi, että taiteellisessa toiminnassa voitaisiin hyödyntää myös terapeuttisia näkökulmia. Taidetta voitaisiin käyttää osana perhetyötä, esimerkiksi siten, että sijaishuoltoyksikössä järjestettäisiin näyttely nuorten töistä, joita vanhemmat voisivat tulla katselemaan.

Minnan mukaan taide on työvälineenä erittäin hyvä. Taiteen alueelta löytyy jokaiselle jokin tapa toteuttaa itseään, ja nuoret saavat myös tärkeää oppia siitä, että ei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä asioita. Minnan mukaan myös ryhmässä tapahtuva taidetoiminta luo sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä. Hän kertoi taiteellisesta toiminnasta olevan hyötyä myös psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Hän pitikin taidetta hyvänä identiteetin rakennusaineena;

”et just sitä semmosta ehjän identiteetin saavuttamista, niin siinä se on kyllä niinkö tosi hyvä työväline” –Minna

Työntekijöiden mukaan taiteessa voisi siis olla nuorten hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Johanna toi haastattelussa vielä esiin taidetyöpajan hyödyn myös arjen rutiinien rikkomisessa;

”Kaikki tommonen toiminta on aina niinku tosi paljo tämmöseen yksikköön plussaa, missä kaikki on niin äärettömän niinku rutiininomasta” – Johanna

Hoitoyksiköitä onkin kritisoitu niiden toistuvista päivärutiineista. Taidetoiminta voisikin tuoda hoitoympäristöön kiireettömyyttä, vapautta ja tilaa mielikuvitukselle, sekä elämyksille. (Liikanen 2003, 154.) Pelkästään se, että yksikköön tuodaan uudenlaista toimintaa, voi edistää nuorten hyvinvointia. Rutiineista poikkeaminen ja uusien asioiden kokeilu voi piristää ja tuoda arkeen mielekkyyttä, sekä vaihtelua. Kaikki haastateltavat toivoivatkin, että taidetyöpajoja järjestettäisiin lisää myös tulevaisuudessa.

14.9 Taiteelliset menetelmät koulutuksessa

Haastateltavien koulutuksessa oli taiteellisista menetelmistä käytetty käsitteitä luovat menetelmät ja taide sosiaalityössä tai sosiaalialalla. Koulutuksessa oli järjestetty kursseja, joissa sivuttiin sitä, miten taide voi toimia sosiaalityön välineenä. Johanna kertoi, kuinka koulutuksen myötä hänelle on avartunut käsitys taiteellisesta toiminnasta. Koulutus oli antanut avaimia siihen, mitä kaikkea taiteen parissa voitaisiin tehdä, ja hän oli oppinut, kuinka monenlaisia tapoja itsensä ilmaisuun voi olla. Hän kertoi vain taivaan olevan rajana siinä, mitä menetelmää kunkin asiakkaan kanssa voitaisiin käyttää. Johannan mukaan taiteellisten menetelmien hyödyntäminen on kuitenkin paljon

asiakkaan omasta motivaatiosta kiinni, jolloin ohjaajan yhdeksi tehtäväksi muodostuu motivoiminen. Myös Minna kertoi kuinka koulutus on antanut valmiuksia taiteen käyttämiseen työvälineen. Hän kertoi kuinka taide voisi luoda yhteisöllisyyttä, ja sitä voitaisiin käyttää myös terapiamuotona. Minna oli koulutuksen puitteissa tutustunut muun muassa draamallisiin lähestymistapoihin ja käsitöiden kautta ilmaisuun. Myös Katjalla oli kuulunut opintoihin jonkin verran luovien menetelmien käyttöä. Hänellä olikin positiivisia kokemuksia taiteellisten menetelmien hyödyntämisestä vammaistyössä.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että he tarvitsisivat lisää valmiuksia taiteelliseen toimintaan, jotta he voisivat järjestää sitä itsenäisesti. Johanna kertoi kokevansa itsensä omien sanojensa mukaan taiteellisesti lahjattomaksi, ja sen rajoittavan uskallusta lähteä vetämään taiteellista toimintaa. Hän sanoi pitävänsä paljon esimerkiksi draamallisista ilmaisutavoista, mutta muut taiteelliset menetelmät tuntuivat vierailta. Johanna kertoo:

”piirustus ja niissä kaikissa jutuissa tulee sit semmonen et ku en mie ossaa. Niin sitte et sen pitäis olla jotenkin hirvittävän hienoa et se olis niinko hyvää.” – Johanna

Katja puolestaan oli käyttänyt taiteellisia menetelmiä jo työssään, mutta hän koki koulutuksessa saamansa tiedot ja taidot olleen pintaraapaisuja sieltä täältä. Hänen mielestään menetelmiin tulisi perehtyä syvällisemmin, jotta niitä olisi mahdollisuus hyödyntää nuorten kanssa. Hänen kertoi, että olisi mukava keskittyä enemmän johonkin tiettyyn taiteen osa-alueeseen, ja hakea siitä lisää tietoa. Minna taas kertoi saaneensa koulutuksesta paljonkin välineitä, joita pystyisi hyödyntämään työssään. Toisaalta hän sanoi koulutuksessa taiteellisten menetelmien käsittelyn olleen pintapuolinen raapaisu ja tarvitsevana vielä enemmän tietoa ja syventymistä aiheeseen, jotta uskallusta menetelmien käyttöön löytyisi. Hän uskoi ja toivoi kuitenkin pääsevänsä käyttämään tulevaisuudessa taiteellisia menetelmiä.

14.10 Moniammatillinen yhteistyö

Lastensuojelulle on ominaista sen erityinen yhteistyöluonne, jossa rakennetaan yhteyksiä sekä lapsen lähimpien välille, mutta myös ammatillisten yksiköiden ja palvelujen välille. Sosiaalityöntekijän rinnalla onkin joukko muita auttajia aina vapaaehtoisista tukihenkilöistä erityistason ammattilaisiin. (Heino 2009, 73.) Tätä kutsutaan moniammatilliseksi yhteistyöksi. Kysyinkin haastateltaviltani, voisiko taidetoiminnan järjestäminen olla moniammatillista yhteistyötä. Minna kertoi, että sosionomi koulutuksessa oli paljon painotettu moniammatillista työtettä, ja että sitä tarvitaan yhä enemmän, jonka vuoksi se tulee yleistymään tulevaisuudessa. Hänen mielestään taidetyöpajojen järjestäminen voisi ehdottomasti toimia moniammatillisen yhteistyön pohjalta.

Myös Johannan mielestä taiteellisen toiminnan järjestäminen sijaishuoltoyksikössä voisi olla moniammatillista yhteistyötä, jos toiminta olisi hyvin suunniteltu ja aikataulutettu. Lisäksi nuoret tulisi valmistaa hyvin toimintaan. Johannan mukaan taidetyöskentelyä voitaisiin liittää myös muihin yksikössä tehtyihin toimintoihin, ja nähdä se esimerkiksi osana nuorten kuntoutumista tai kotiin pääsyä. Johanna korosti, että joidenkin nuorten kohdalla taide voisi menetelmänä toimia hyvin, mutta ei kaikkien kanssa. Hän kertoi huomanneensa esimerkiksi järjestetyn taidetyöpajan aikana, kuinka jotkut nuorista olivat erittäin kiinnostuneita taiteen tekemisestä, ja uppoutuivat työskentelyyn. Kaikille taiteellinen toiminta ei kuitenkaan menetelmänä ole sopiva, eikä jokaista nuorta kiinnostava, jonka vuoksi olisikin tärkeää, että taidetoiminta olisi monipuolista ja perustuisi aina vapaaehtoisuuteen.

Katjan mukaan taidetoiminta voisi ehdottomasti olla moniammatillista yhteistyötä. Hänen mielestään yksikköön voisi taiteellista toimintaa tulla vetämään, joku jolla on taidekoulutusta. Tällöin taiteesta voisi hyödyntää esimerkiksi myös terapeuttisia näkökulmia. Hän kertoi, kuinka yhdessä tehtävissä taidetöissä ohjaajat pystyisivät myös seuraamaan esimerkiksi jonkun nuoren käyttäytymistä ryhmässä. Tällöin toiminnan hyödyt tulisivat monipuolisesti esiin.

Sijaishuoltoyksikössä työskentelevien työntekijöiden ammatinkuva laajenee jatkuvasti. Koska yksiköt erikoistuvat, sitä kautta myös työntekijöiden osaamisvaatimukset

kasvavat. Katja kertoi haastattelussa, että monessa paikassa nuorten tilanteita katsotaan melko tiukasta yhdestä näkökulmasta, kun taas sijaishuoltoyksikön työntekijöiden täytyy hallita kaikki nuoren arkeen liittyvät asiat. Katja kertoo;

”koska se lapsi on meillä se keskiö täällä että se meille ei riitä, että jos lapsi tulee tänne ja silloin ongelmia koulun kanssa, että me keskitytään vain niihin kouluun liittyviin asioihin, että meidän on huolehdittava sitten harrastukset ja kaikki muut siihen lisäksi”
– Katja

Koska työntekijän osaamisen paletin tulee olla laaja, moniammatillinen yhteistyö voisi myös helpottaa yksikön työntekijöiden taakkaa. Katja mukaan sijaishuoltoyksikön työntekijöiden onkin toisinaan vaikea irrottautua arjesta, koska työtä on paljon. Sen takia olisikin hyvä, että moniammatillinen yhteistyö toteutuisi esimerkiksi taidetyöpajan kaltaisissa projekteissa. Taiteen ammattilainen voisi tuoda omaa osaamistaan sijaishuoltoyksikköön, kun taas yksikön työntekijät voisivat tuoda oman ammattitaitonsa taidetoimintaan.

Moniammatillisessa yhteistyössä myös ulkopuolisen henkilön tuleminen yksikön arkeen taidetoimintaa järjestämään voi olla positiivinen asia. Johanna kertoikin haastattelussaan kuinka hyvä on ollut, että taidetyöpajaa on ollut järjestämässä yksikön ulkopuolinen henkilö, sillä nuoret reagoivat eri tavoin, kuin että toimintaa olisi vetänyt sijaishuoltoyksikön työntekijä. Johanna kertoi, että tällöin nuorista voi irrota enemmän esimerkiksi puhetta, kuin niiden ihmisten kanssa, jota he näkevät päivittäin. Myös tämä voisi tukea moniammatillisen yhteistyön kehittämistä tulevaisuudessa. On nuorten edun mukaista, että ympärillä on useita apua tarjoavia ja tasapainoista kasvua tukevia aikuisia.

15. Johtopäätökset

Seuraavaksi teen yhteenvetoa tutkimuspäiväkirjani sisällöstä, nuorten palautteesta sekä henkilökunnan; Johannan, Minnan ja Katjan haastatteluista. Sijaishuoltoyksikössä ei ollut haastateltavien työntekijöiden mukaan aikaisemmin järjestetty työpajamuotoista taiteellista toimintaa. Muuta taiteellista toimintaa yksikössä oli kuitenkin järjestetty musiikin, käsitöiden ja askartelun muodossa. Sijaishuoltoyksikön työntekijät osallistuivat vapaa-ajan toimintaan ja sen järjestämiseen. Yksikössä pidettiin tärkeänä, että jokaiselle nuorelle löydettäisiin heidän mielekkääksi kokema harrastus.

15.1 Työpajan onnistumiset ja kehittämisen kohteet

Työpajan alku oli ollut kankea niin nuorten, kuin henkilökunnankin mielestä. Osa nuorista koki, että toimintaan oli pakko osallistua ja he olisivat halunneet aloittaa jonkin toisen harrastuksen. Osa nuorista kertoi, että ensimmäisellä kerralla heillä oli vain huono päivä, kun taas haastatellut työntekijät arvelivat taustalla olevan jännityksen, ohjaajan testaamisen, tai reagoinnin arkiviikkoon tulevaan muutokseen. Lisäksi Johanna kertoi, että välillä on haastavaa löytää nuorelle omaa kiinnostuksen kohdetta. Tämän lisäksi itse arvelin, että sijaishuoltoyksikön kaltaiseen ympäristöön tullessa uuden ryhmän jäsenen, joka tässä tapauksessa oli tutkija, täytyy aina hieman hakea omaa paikkaansa yhteisössä. Lisäksi vaikeista taustoista tulevien nuorten saattaa olla vaikea heti luottaa uuteen aikuiseen. Nuorten ajatukset muuttuivat kuitenkin työpajan aikana ja viimeisenä kokoontumiskertana he työskentelivät jo innokkaasti.

Työpaja oli alkukankeudesta huolimatta kokonaisuudessaan onnistunut, sekä nuorten, että haastateltujen henkilökunnan jäsenten mukaan hyvin. Nuoret kertoivat, että heillä oli työpajassa ollut mukavaa, hauskaa ja he olivat oppineet uusia asioita. Henkilökunta huomasi, kuinka innoissaan nuoret olivat olleet työskentelystä viimeisellä kerralla ja työpajan lopputuloksia pidettiin onnistuneina. Kolme kahdeksasta nuoresta piti mukavimpana tehtävänä kipsityötä, koska se oli uutta, tehtävänanto oli vapaa ja kipsi ei vaatinut tarkkaa työskentelyä. Mielekkäimpänä tehtävänä työpajassa pidettiin kuitenkin seinämaalausta. Johanna kertoi nuorten odottaneen paljon maalauksen tekemistä. Viisi, kahdeksasta nuoresta piti seinämaalausta mukavimpana tehtävänä sen näkyvyyden,

pysyvyyden ja siitä jäävän muiston vuoksi. Myös henkilökunta piti seinämaalausta onnistuneena. Heidän mielestään oli hienoa, että nuoret pääsivät maalaamaan sijaishuoltoyksikön seinään ja maalaus oli nuorten ajatusten mukainen, sekä heidän ideoimansa. Mielestäni seinämaalauksessa onnistuneinta oli se, että nuoret saivat mahdollisuuden jättää pysyvän merkin itsestään sijaishuoltoyksikköön. Nuoret kuvasivat työssä itselle tärkeitä asioita, mikä teki maalauksesta heille merkityksellisen. Seinämaalauksen avulla he voisivat myös muistaa itselleen tärkeitä asioita tulevaisuudessakin, jolloin maalauksella olisi myös pitkäaikaisempia positiivisia vaikutuksia.

Myös yhdessä työskentely sai henkilökunnalta osakseen kiitosta ja yhteisöllisyyttä, sekä yhteisten asioiden tekemistä pidettiin tärkeänä. Juuri yhdessä tekemisen kokemukset nousivat työpajassa hyvinvointia tuottavaksi. Ryhmässä oli positiivista henkeä ja nuoret olivat aktiivisesti vuorovaikutuksessa keskenään kuvan tekemisen äärellä. He keskustelivat paljon työskentelyn lomassa, sekä auttoivat toisiaan teosten tekemisessä. Työpajan aikana oli huomattavissa, kuinka ryhmässä tekeminen loi sosiaalisuutta ja hyväntuulisuutta nuoriin. Lisäksi yhdessä tehtävät työt, kuten toteuttamamme seinämaalauksen, loi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja me –henkeä. Tällöin hyvinvoinnin kokemukset työpajassa tulevat jo pelkästään yhdessä olosta ja yhteisten teosten toteuttamisesta.

Sijaishuoltoyksikön työntekijät kertoivat nuorten saaneen onnistumisen kokemuksia työpajan aikana. Johanna kertoi onnistumisen kokemusten näkyvän työskentelyssä ilon kautta ja Katjan mukaan taas seinämaalauksen teko oli nuorille onnistumisen kokemus parhaimmasta päästä. Onnistumisen kokemuksiin seinämaalauksessa vaikutti olennaisesti myös sijaishuoltoyksikön henkilökunnan palaute siitä. Katjan mukaan on tärkeää, että nuoret kokivat saavansa positiivista palautetta töistään ja että heitä kehuaan, jolloin he voivat kokea onnistuneensa töissään. Myös Johanna kertoi nuorille olevan tärkeää, että ohjaajat käyvät katsomassa heidän töitään ja antavat palautetta niistä. Nähdynsi tuleminen ja positiivisen palautteen saaminen voikin vahvistaa nuorten itsetuntoa, mikä luo heille hyvinvointia.

Puolestaan ikävimpänä tehtävänä nuoret pitivät kipsiveistoksen tekoa. Kolme kahdeksasta nuoresta ei pitänyt kipsin kanssa työskentelystä, koska rautalankaa oli

vaikea muotoilla ja sen työstö sattui käsiin. Kolmiulotteinen tehtävänanto oli nuorille liian haastava ja materiaalivalinta osoittautui huonoksi, jolloin nuorten oli vaikea motivoitua tehtävään. Yksi nuorista koki epäonnistuneensa työssään ja yksi koki olevansa huono kuvataiteessa. Osa nuorista harmitteli myös sitä, että heidän työnsä jäivät hieman kesken. Voidaankin pohtia, voiko liian haastava tehtävä tuottaa nuorille hyvinvoinnin kokemuksia. Johanna kertoikin kipsityöskentelyn vaatineen nuorilta paljon kärsivällisyyttä. Tällöin tärkeäksi tehtäväkseni työpajan ohjaajana nousi nuorten kannustaminen ja motivoiminen, sekä luottamuksen valaminen nuoriin. Kaksi nuorista piti taas ikävimpänä tehtävänä käsillä maalausta. Käsillä maalaus vaati nuorilta heittäytymistä taiteen tekemiseen ja tehtävä näyttäytyi myös osalle nuorista lapsellisena. Yksi nuorista kertoi työpajoissa olleen ikävintä asiat, jotka eivät innostaneet. Kaksi nuorista taas oli sitä mieltä, että työpajassa ei ollut ikäviä asioita.

Työpajasta löytyi myös kehittämisen kohteita. Henkilökunnan mukaan voisi rohkeammin puuttua nuorten käytökseen työpajan aikana. Taidetoimintaa voisi kehittää myös tuomalla siihen mukaan lisää yhdessä tehtäviä, yhteisöllisyyttä luovia tehtäviä. Lisäksi haluttiin, että taidetoimintaa voitaisiin tehdä yhteistyössä yksikön työntekijöiden kanssa. Taidetoimintaa olisikin mielestäni hyvä lähteä kehittämään yhteisölliseen ja moniammatilliseen suuntaan, jolloin nuoret saisivat siitä parhaimman mahdollisen hyödyn. Kehittäisin työpajatoimintaa myös ottamalla sekä nuoret, että henkilökunnan jo työpajan suunnitteluvaiheessa mukaan. Näin pystyttäisiin luomaan entistä innostavampia tehtäviä nuorille ja ottamaan huomioon yhä paremmin nuorten hyvinvointia tuottavat tekijät taidetoiminnassa. Sijaishuoltoyksikön työntekijät voisivat tuoda paljon ammattitaidollaan taiteelliseen toimintaan. Moniammatillisuus mahdollistaisi myös taiteellisen toiminnan kuntouttavien elementtien hyödyntämisen.

15.2 Nuorten hyvinvoinnin kokemukset

Yhteisöllisyyden ja positiivisten yhdessä olemisen kokemusten lisäksi työpajassa oli huomattavissa myös muita nuorten hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Työntekijät eivät olleet huomanneet erityisiä olotilamuutoksia nuorissa työpajan aikana, tai heti sen jälkeen, mutta he kertoivat kuitenkin havainneen nuorissa positiivista energiaa työskentelyn aikana. Nuoret olivat Minnan mukaan työpajan aikana pääsääntöisesti innostuneita, mikä säilyi hieman myös työpajakertojen jälkeen. Varsinkin viimeisellä, seinämaalaus kerralla, nuoret olivat olleet positiivisia ja energisiä. Hyvinvoinnin kokemukset työpajan aikana näkyivät myös työskentelyyn syventymisessä. Johanna kertoi, että ryhmässä oli selkeästi nähtävissä myös sellaisia nuoria, jotka ovat kiinnostuneet taiteesta ja uppoutuivat intensiivisesti työskentelyyn. Hänen mukaan osa nuorista olisi halunnut jatkaa työskentelyä ja voisi tehdä taidetta vaikka jatkuvasti. Myös itse huomasi nuorissa työskentelyyn syventymistä, mikä osaltaan kertoo työn mielekkyydestä nuorille. Lisäksi osa nuorista halusi säilyttää valmiit työnsä ja laittaa ne esille omaan huoneeseensa. Tämä voi kertoa nuorten saaneen myös onnistumisen kokemuksia työpajassa, mikä edistää hyvinvointia lujittamalla itsetuntoa myös taiteen tekijöinä.

Myös nuorten työpajasta antaman palautteen perusteella voitaisiin todeta taidetyöpajan tuottaneen hyvinvointia nuorille. Myös se, että sijaishuoltoyksikköön tullaan tekemään tavallisesta arkirutiinista poikkeavaa toimintaa, on jo itsessään nuoria aktivoivaa ja virkistävää. Jos toiminta jatkuisi pidempään, olotilan muutokset voisivat näkyä selkeämmin ja hyvinvoinnin kokemukset olisivat paremmin todennettavissa. Kaikille taiteellinen toiminta ei kuitenkaan ole menetelmänä sopiva, eikä kaikkia nuoria kiinnostava. Sijaishuoltoyksikössä järjestettävä vapaa-ajan toiminta perustuukin nuoren omaan kiinnostukseen ja innostukseen. Hyvinvoinnin edistämisen kannalta on kuitenkin tärkeintä tarjota sijaishuoltoyksikön nuorille monipuolisia tapoja itseilmaisuuksiin, sekä erilaisia mahdollisuuksia korjaaviin kokemuksiin.

15.3 Taidetoiminnan mahdollisuudet sijaishuoltoyksikössä

Sijaishuoltoyksikön työntekijät käsittivät taiteellisen toiminnan olevan luovaa itsensä ilmaisua ja käsillä tekemistä. He näkivät taiteellisen toiminnan tarjoavan paljon välineitä sijaishuoltoyksikköön. Heidän mukaan taiteen avulla mielikuvitus pääsee virtaamaan, ja taiteesta löytyy jokaiselle oma tapa toteuttaa itseään. Nuoret oppivat työskentelyssä myös sen, että ei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä asioita. Taide luo lisäksi sosiaalisuutta sekä yhteisöllisyyttä. Henkilökunnan mukaan taide voidaan nähdä välineenä myös psyykkisen hyvinvoinnin edistämisessä, jolloin on mahdollisuus hyödyntää taiteen terapeuttisia näkökulmia. Henkilökunta kertoi myös taiteen voivan auttaa haastavista taustoista tulevia nuoria käsittelemään elämän vaikeita asioita, ja taiteen keinoista voi tällöin olla hyötyä erityisesti sellaisille nuorille, joille puhuminen on hankalaa. Taide voi auttaa myös ehjän identiteetin rakentamisessa ja tarjota välineitä elämäkerralliseen työskentelyyn.

Johanna, Minna ja Katja olivat saaneet koulutuksen puitteissa kosketusta taiteellisten menetelmien hyödyntämiseen sosiaalityön alalla. Katja oli päässyt hyödyntämään taiteellisia keinoja yhdessä kehitysvammaisten kanssa, ja kaikkien haastateltavien koulutuksessa oli järjestetty kurseja, joissa käsiteltiin sitä, miten taide voi toimia sosiaalityön välineenä. Haastateltavat kuitenkin kokivat koulutuksen tarjoavan vain pintaraapaisun taiteellisten menetelmien käytöstä ja kokivat tarvitsevansa vielä syvempää perehtymistä aiheeseen, jotta taidetta voisi hyödyntää käytännössä. Työntekijöiden mukaan taidetoiminta voisi olla myös moniammatillista yhteistyötä. Toimintaa voisi tällöin vetää taidekoulutuksen omaava henkilö. Taide voitaisiin henkilökunnan mukaan nähdä myös moniammatillisesti osana muita yksikön toimintoja, kuten nuorten kuntoutumista tai kotiinpääsyä. Lisäksi taiteesta voitaisiin hyödyntää sijaishuoltoyksikössä myös sen terapeuttisia ominaisuuksia. Minnan mukaan moniammatillisuutta tarvitaankin sijaishuoltoyksikössä yhä enemmän, jonka vuoksi se tulee yleistymään tulevaisuudessa.

Sijaishuoltoyksikön henkilökunta toivoi samankaltaisia työpajoja järjestettävän tulevaisuudessa lisää. Puolestaan kolme nuorista halusi työpajoja järjestettävänä lisää, kolme vastasi ehkä, yhdelle ei ollut väliä ja yksi ei osannut sanoa. Mielestäni

taidetoiminnalla olisi paljon kysyntää sijaishuoltoyksikön kaltaisissa ympäristöissä. On merkittävää, että nuorille tarjotaan monipuolisia ja virkistäviä aktiviteetteja laitosympäristössä ja keskustelun rinnalle myös uusia keinoja ajatusten sekä tunteiden läpi käymiseen. Savolaisen (2008) mukaan lastenkodissa onkin vaikea parantaa sanoilla. Asiat, joista pitäisi puhua, ovat niin kipeitä, että ääneen lausuttuina ne haavoittavat vain lisää. (Savolainen 2008, 147.) Moniammatillista yhteistyötä hyväksi käyttäen taiteellisesta toiminnasta saataisiin paljon irti ja taidetta pystyttäisiin hyödyntämään vielä monipuolisemmin nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

16. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja realiabiliteetin käsitteillä. Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän ja –kohteen yhteensopivuutta. Miten menetelmä sopii juuri sen ilmiön tutkimiseen, jota sillä on tarkoitus tutkia. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 147). Pro Gradu -tutkielmassani tarkoituksena oli tutkia miten taide voi tuottaa hyvinvointia sijaishuoltoyksikön nuorille. Tällöin tutkittavasta kohteesta saatiin parhaiten tietoa taidetyöpajan järjestämisen avulla. Nuorten työskentelyä havainnoimalla ja heidän ajatuksiaan kuuntelemalla, sekä palautetta keräämällä saatiin tietoa siitä, millaisia kokemuksia taiteen tekeminen tuotti. Tiedon avulla pystyttiin tekemään johtopäätöksiä nuorten hyvinvoinnin edistämisestä taiteen keinoin.

Toimintatutkimuksessa on erityisen tärkeää koko kenttäprosessin auki kirjoittaminen. Koska käytin työpajaa järjestäessäni osallistuvaa havainnointia, kootun aineiston validiutta voidaan objektiivisesti arvioida vain jos tutkija on kuvannut raportissa kenttämuistiinpanojaan, kenttäkokemuksiaan ja havainnoinnin kontekstia (Hämäläinen 1987, 66). Olenkin pyrkinyt tutkimuksessani kuvaamaan yksityiskohtaisesti kenttätilanteet ja työpajan aikana havaitsemani asiat. Tällöin lukija pystyy seuraamaan tutkimukseni etenemistä askel askeleelta, sekä ymmärtämään miksi olen päätenyt tiettyihin ratkaisuihin (Hämäläinen 1987, 66). Tämä tuo tutkimukseeni läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta.

Koska tutkimukseni luonne on myös etnografinen, on tärkeää pohtia etnografisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä. Etnografisen tutkimuksen luotettavuus perustuu siihen, että aineiston keruu on suoritettu oikein, tutkittavia kunnioittaen ja käyttäen kuhunkin tutkimuskohteeseen sopivia menetelmiä (Puuronen 2007, 116). Tämän vuoksi olen kirjoittanut auki myös tutkimukseni etiikan, mikä liittyy olennaisesti tutkittavien kunnioittamiseen. Kun etnografisessa tutkimuksessa ollaan kosketuksissa sijaishuoltoyksikön nuorten ja heidän elinympäristönsä kanssa, on tärkeää tuoda ilmi eettinen pohdinta. Tutkimuksen luotettavuus lisääntyy, kun lukija tietää, millaisia eettisiä ratkaisuja tutkija on tehnyt.

Toimintatutkimuksessa taas useamman kuin yhden kenttätöntekijän käyttö parantaa aineiston sisäistä validiutta lisäämällä havaintojen objektiivisuutta. Yhtä tapausta

koskevan aineiston ristiriidattomuus ja sisäinen johdonmukaisuus toimii sisäisen validiuden indikaattorina. (Hämäläinen 1987, 55.) Käytinkin tutkimuksessani omien kenttäpäiväkirjaan kirjaamiani havaintojen ja nuorten palautteen lisäksi sijaishuoltoyksikön henkilökunnan näkemyksiä työpajasta. Tällöin henkilökunta toimii tutkimuksessani myös kanssatutkijoiden asemassa, jolloin aineiston luotettavuus kasvaa. Kahden eri näkökulman käyttö tutkimuksessa hahmottaa myös lukijalle kokonaisvaltaisen ja totuudenmukaisen kuvan työpajasta.

Tutkijalla on myös erilaisia keinoja testata tekemiensä johtopäätösten validiutta. Koska käytin tutkimuksessani menetelmänä triangulaatiota, olen pystynyt hyödyntämään sitä myös tutkimukseni luotettavuuden arvioinnissa. Triangulaatiota apuna käyttäen voin verrata toisistaan riippumattomia havaintoja ja eri tavoin koottua aineistoa. Mikäli havainnot ja niihin pohjautuvat johtopäätökset eivät ole ristiriidassa keskenään, on niiden sisäinen validiteetti korkea. (Hämäläinen 1987, 60.) Sekä tutkimuspäiväkirjassani, että henkilökunnan haastatteluissa oli huomattavissa selkeitä yhteneväisyyksiä tapahtumien kulussa. Myös omat johtopäätökseni työpajatoiminnasta olivat sopusoinnussa niin nuorten palautteen, kuin henkilökunnan näkemystenkin kanssa, mikä lisää tutkimuksen todenmukaisuutta.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa merkittävässä osassa on myös Reliabiliteetti, eli tutkimuksen toistettavuus. Tämän avulla arvioidaan tutkimuksen tulosten pysyvyyttä ja alttiutta satunnaisvaihtelulle. Reliabiliteetti on kuitenkin toimintatutkimuksessa lähes mahdoton toteuttaa, koska toimintatutkimuksella pyritään muutoksiin, eikä niiden välttämiseen, jolloin saman tuloksen saavuttaminen uusintamittauksilla on sen pyrkimysten vastaista. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 147–148) Sijaishuoltoyksikössä järjestetyn työpajan toistettavuutta on ongelmallista arvioida, koska tutkimusasetelmaa on vaikea toistaa täysin samanlaisena. Etnografisen luonteen omaava tutkimus keskittyy nuoriin ja työpajan tapahtumiin, jolloin tilanteet ovat ainutlaatuisia. Tutkimuksen toistettavuus ei ole siis sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuudesta johtuen mahdollista (Eskola & Suoranta 2003, 212). Voidaan kuitenkin pohtia voisiko samankaltaisissa puitteissa toisille nuorille järjestetty taidetyöpaja tuottaa myös positiivisia tuloksia nuorten hyvinvoinnin kannalta. Tällöin voitaisiin myös laajemmin todentaa taiteen hyvinvointia edistävät vaikutukset taidetyöpajoissa, jos samankaltaisia

tuloksia saataisiin myös muissa ryhmissä. Taiteella on kuitenkin todettu olevan nuorten hyvinvointia edistäviä vaikutuksia hieman erilaisissa tutkimusasetelmissä. Tämä lisääkin tutkimukseni johtopäätöksien luotettavuutta, sillä tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavan kaltaisia ilmiöitä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 2003, 212).

Tutkimuksessa on mahdollista myös arvioida tutkimuksen johtopäätöksiä, jolloin tarkastellaan sitä, kuinka tarkasti tutkijan luoma teoreettinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä vastaa todellisuutta. Tällöin tarkastellaan ovatko johtopäätökset käsitteellisesti ja loogisesti johdonmukaisia ja ristiriidattomia. Lisäksi pohditaan vastaavatko johtopäätökset kuvauksen kohteena olevaan todellisuuteen. (Hämäläinen 1987, 57.) Olen pyrkinyt tutkimuksessani esittämään tarkan kuvauksen työpajasta ja sitä kautta luomaan lukijalle elävän kuvauksen tapahtumista. Lukijalla on siten tutkimuksessani mahdollisuus verrata johtopäätöksiäni suhteessa työpajan tapahtumiin. Lisäksi johtopäätöksien ristiriidattomuus tulee tutkimuksessani esiin usean eri kanssatutkijan kertomusten yhdistymisessä. Niin minun, nuorten, kuin sijaishuoltoyksikön henkilökunnankin ajatukset taidetyöpajasta, sekä taiteen hyvinvointia tuottavista kokemuksista, yhdistyvät tutkimuksen johtopäätöksiksi.

17. Pohdinta

Taiteen on todettu tuottavan hyvinvointia, ja vaikuttavan positiivisesti terveyteen. Erityisesti nuorten hyvinvointiin tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota ja juuri taide voi tarjota monimuotoisia keinoja heidän hyvinvoinnin edistämiseen. Tutkimukseni on esitellyt yhden tavan tuottaa positiivisia kokemuksia taiteen tekemisen parissa. Tutkimukseni taidetyöpajan hyvinvointia tuottaviksi tekijöiksi muodostui yhdessä tekeminen ja sen kautta yhteisöllisyyden kasvaminen. Nuoret pitivät erityisesti yhteisestä seinämaalauksesta. Maalauksen avulla nuoret saivat vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja ilmaista itselle tärkeitä asioita. Tällöin maalaus on myös muistuttamassa nuorille läheisistä asioista vielä pitkään. Seinämaalauksen pysyvyys, ja siitä jäävä muisto muodostuivat tärkeiksi asioiksi nuorille. Myös työskentelyyn syventyminen ja onnistumisen kokemukset työpajan aikana kertoivat hyvinvoinnin kokemuksista. Erityisesti viimeisen työpajakerran aikana nuorten innokas työskentely ja heidän hyvä palaute työpajasta kertoivat nuorten positiivisista kokemuksista. Myös sijaishuoltoyksikön henkilökunnan antama positiivinen palaute nuorten töistä ja sen kautta huomioiduksi tuleminen oli nuorille merkittävää. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että taiteelliset menetelmät eivät sovellu kaikille. Taide ei ole välttämättä jokaiselle nuorelle ominainen tapa itseilmaisuuksiin, mutta tärkeintä on tarjota kullekin nuorelle parhaiten sopivia, sekä monipuolisia tapoja ilmaisun helpottamiseen.

Vaikka sijaishuoltoyksikön henkilökunta oli koulutuksessaan saanut valmiuksia taiteellisten menetelmien käyttöön, tutkimuksessani kävi ilmi työntekijöiden epävarmuus lähteä itse ohjaamaan toimintaa. Erilaisten menetelmien käytön lisääntyminen sosiaalialan kentällä tuo työntekijöille lisää osaamisvaatimuksia. Nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sijaishuoltoyksikön kaltaisissa ympäristöissä voitaisiinkin yhä enemmän käyttää moniammatillista yhteistyötä. Tällöin eri alojen ammattilaiset voisivat yhdistää ammattitaitonsa nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Sijaishuoltoyksikössä nuoret ansaitsevat mahdollisimman monipuolisen avun ja ympärilleen useita kasvussa sekä kehityksessä tukevia aikuisia.

Kuvataideopettaja taiteen ammattilaisena voisi tuoda paljon osaamisellaan sijaishuoltoyksikköön. Taiteen eheyttävä voima ansaitseekin tulla jaetuksi (Hautala

2012, 19). Taiteen tekemisen lähtökohdat vaikeista taustoista tulevien nuorten kanssa ei kuitenkaan välttämättä tarvitse aina olla terapeuttisia. Koska sijaishuoltoyksikön nuorten elämäntilanteet ovat raskaita, arki tarvitsee myös keveyttä (Savolainen 2008, 147). Taide antaakin mahdollisuuden etäännyä vaikeista asioista ja tuottaa tekemisen iloa. Jo se, että laitokseen tuodaan arjesta poikkeavaa toimintaa voi edistää nuorten hyvinvointia. Erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit tuovat sijaishuoltoyksikköön mukavaa yhdessä tekemistä, mikä luo positiivista henkeä. Tällöin hyvinvointi taiteen tekemisessä voi muodostua myös yksinkertaisista kokemuksista ja elämyksistä. Kuvataideopettajalla on käsissään niitä välineitä, joidenka avulla voidaan luoda hyvinvointia sijaishuoltoyksikön nuorille ja niitä tulisi käyttää. Kuvataideopettajan ammattitaito voi ulottua myös koulumaailman ulkopuolelle ja lasten sekä nuorten kanssa tehtävään taidetyöhön monimuotoisissa ympäristöissä.

Sijaishuolto ja siinä tehtävä lastensuojelutyö ansaitsee tulevaisuudessa paljon arvonantoa, keskustelua ja paljon sellaista tutkimusta, jonka avulla sijaishuoltoa voitaisiin paremmin kuvata ja kehittää (Pösö 1995, 92). Tutkimukseni oli yksi tapa tuoda uudenlaista hyvinvointia tuottavaa toimintaa sijaishuoltoyksikköön. Toimintatutkimukselle on ominaista jatkuvuus ja tutkimuksen spiraalimainen kehittäminen. Voitaisiinkin ajatella, että tutkimuksessani toteutettu työpaja on osa toimintatutkimuksen sykliä, jolloin spiraalimainen kehittäminen sisältyy yhteen sykliin. Tällöin ainutkertainen kokeilu tuottaa uutta ja merkittävää tietoa, joka auttaa kehittämään käytänteitä. (Heikkinen, Rovio, Kiilakoski 2006, 82.) Tutkimukseni osoitti taiteella pystyttävän luomaan hyvinvoinnin kokemuksia nuorille. Tutkimuksen perusteella taidetoimintaa sijaishuoltoyksikössä voidaan myös lähteä kehittämään entistä paremmaksi. Järjestämässäni työpajassa olisikin kehitettävää enemmän nuorten ajatuksia huomioon ottavaan, yhteisöllisempään ja moniammatillisempaan suuntaan. Tutkimuksen kehittämisen avulla saataisiin aikaan jatkuvuutta ja pyrkimystä yhä paremman käytännön toteuttamiseen. Nuorten hyvinvoinnin toteutumiseksi tarvittaisiinkin pidempiaikaista taidetoimintaa, eikä vain kertaluontoiseksi jääviä projekteja.

Taiteen tulisi olla kiinteä osa sosiaali – ja terveydenhuoltoa, sillä se luo uudenlaisia auttamisen tapoja. Erityisesti lastensuojelun piirissä työskennellessä lasten ja nuorten

hyvinvointia tulisi edistää monipuolisin keinoin. Sijaishuoltoyksiköstä puhuttaessa on hyvä muistaa, että sijoitus kodin ulkopuolelle merkitsee lapsen elämässä rajua, traumaattista eroa omasta perheestä. Se voi tarjota lapselle uuden alun, jos hänen ympärillään olevat ihmiset hyödyntävät jokaisen pienenkin arvostavan eleen korjaavan mahdollisuuden. (Savolainen 2008, 146.) Taide on yksi näistä korjaavista keinoista ja sen mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämiseksi tulisi hyödyntää.

Lähteet

Aalto, Saara 2007. Luovuusterapiat hoitomuotona. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: LIKE

Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS- Kustannus

Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Ahola, Anja 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi

Ahonen, Heidi 1997. Löytöretki itseen. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy

(toim.) Alerby, Eva, Bergmark Ulrika, Forsman, Arne, Hertting, Krister, Kostenius, Catrine & Öhrling Kerstin 2008. Lasten hyvinvointi -näkökulmia aiheeseen. Teoksessa Arto Ahonen, Eva Alerby, Ole Martin Johansen, Raimo Rajala, Inna Ryzhkova, Eiri Sohlman & Heli Villanen. Psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen opetustyössä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Armia, Kati 2012. Kuva ja lapsi lastensuojelussa – ajatuksia kuvataideterapeuttisesta ryhmästä. Teoksessa Päivi-Maria Hautala & Eija Honkanen (toim.) Kuva kantaa. Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu

Aura, Laura 2007. Ekspressiivinen taideterapia. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää -Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: kirjapaja.

Aura, Seppo, Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY

Bardy, Marjatta & Känkänen, Päivi 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Vammala: Stakes. Sosiaali ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus

Bardy, Marjatta 2002. Syjäytymisestä, taiteesta ja kehityksestä. Teoksessa Sava, Inkeri & Bardy, Marjatta (toim.) 2002. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. SYREENIn Taimi -projekti 2001-2003. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, F 21. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu

Dal Maso, Riitta 2004. Kulttuurin muuttuvat merkitykset sosiaalialan työssä. Kolme ajankuvaa. Teoksessa Arja Jämsén & Tuula Kukkonen (toim.) Voimavirtaa arkeen. Taide ja kulttuuri sosiaalialan työssä. Pohjois- Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita, 19. Joensuu: Pohjois- Karjalan ammattikorkeakoulu.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Finlex. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Oikeusministeriö. Edita Publishing Oy. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 22.3.2013

Girard, Liisa & Laine, Riitta 2009. Kuvallinen luomisprosessi ja terapia. Teoksessa Liisa Girard, Juhani Ihanus, Riitta Laine, Mari Ropponen (toim.) Suhteessa kuvaan – Kuvataideterapian teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Artteli

Gray, David E. 2009. Doing research in the real world. Lontoo: SAGE Publications Inc.

Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS – kustannus

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY

Hautala, Päivi-Maria 2008. Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 341

Hautala, Päivi-Maria 2012, Kuvataideterapian sovelluksia oppimisen sytyttäjinä. Teoksessa Päivi-Maria Hautala & Eija Honkanen (toim.) Kuva kantaa. Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu

Heikkinen Hannu L.T 2006, Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio ja Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon - Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura

Heikkinen Hannu L.T, Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2006. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio ja Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon -Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura

Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Heinonen & Sinko 2009. Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Hentinen, Hanna 2007. Virittäytyminen taidetyöskentelyyn. Teoksessa Mimmu Rankanen, Hanna Hentinen, Meri-Helga Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim

Hiltunen, Mirja 2009. Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Hiltunen, Mirja (toim.), Huhmarniemi, Maria (toim.), Ahola, Sanna, Kuusela, Katri, Koivula, Elina, Kolari Henriikka, Linnamaa, Lotta, Riikonen, Ulpu & Rissanen, Viena 2010. Rälläkkä ja sivellin. Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu Sarja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu –Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Honkanen, Eija & Laitinen, Riikka 2012. Yhdessä vahvemaksi – kuvataideterapeuttiset menetelmät nuoren identiteetin ja ammatillisen kasvun tukena. Teoksessa Päivi-Maria Hautala & Eija Honkanen (toim.) Kuva kantaa. Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu

Hyyppä, Markku T. 2007. Elinvoimaa kulttuurista. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen. Taide keskellä elämää. Helsinki: LIKE

Hyyppä, Markku T., Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita

Hämäläinen, Juha 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset 2/1987. Kuopio: Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto

Janhunen, Tarja 1997. Taide ja lastensuojelu -Sosiaali-, nuoriso- ja kriminaalityötä Legioonateatterin keinoin. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 22/1997

Kannasoja, Sirpa & Svenlin Anu-Riina 2011. Osallistumisen ja suojelun yhdistäminen lähtökohdaksi sosiaalityön nuorisotutkimukselle? Teoksessa Aini Pehkonen ja Majra Väänänen (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus

Kiviniemi, Kari 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa (toim.) Hannu L.T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: ATENA kustannus

Kokko, Riitta-Liisa 2011. Monitieteisen arviointitutkimuksen arvot ja etiikka. Teoksessa Aini Pehkonen ja Majra Väänänen (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus

Krappala, Mari 2002. Suhde toiseen ilman kolmatta ennalta määrättyä nimittäjää. Teoksessa: Inkeri Sava (toim.), Marjatta Bardy, Virpi Vesänen-Laukkanen, Mari Martin, Johanna Barkman, Päivi Virtanen, Miina Savolainen, Tarja Pääjoki & Mari

- Krappala. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. SYREENIn Taimi – projekti 2001-2003. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka -Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kuula, Arja 1999. Toimintatutkimus –Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kvale, Steinar 1996. InterViews -An introduction to Qualitative Research Interviewing. Kalifornia: Thousand Oaks
- Känkänen, Päivi 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus
- Kärkkäinen, Raili. 2008. Nuoreksi kasvava ja kuvataide. Teoksessa. Seija Karppinen, Inkeri Ruokonen & Kari Uusikylä. Nuoret ja taide –ilolla ja innolla, uhmalla ja uholla. Kirjoituksia murrosikäisten taito –ja taidekasvatuksesta. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab
- Laakso, Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä. Acta Universitatis Tamperensis 1444. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos
- Laine, Riitta 2009. Ryhmäkuvataideterapian asetelma – Yksilön kuva ryhmän kuvastossa. Teoksessa Liisa Girard, Juhani Ihanus, Riitta Laine, Mari Ropponen (toim.) Suhteessa kuvaan – Kuvataideterapian teoriaa ja käytäntöjä. Helsinki: Artteli
- Laitinen, Hanne 1998. Tapaustutkimuksen perusteet. Kuopio: Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos
- Lewis Sarah 1992. Olintilaa. Taideterapia ja kuntoutus avohoidossa. Teoksessa Mariam Liebman (toim.) Mielen kuvia. Taideterapia käytännön hoitotyössä. Kuopio: Kustannusosakeyhtiö Puijo

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Opetusministeriö

Liikanen, Hanna-Liisa 2009. Julkaisussa Annamaija Aro, Mikko Hartikainen, Marja Hollo, Heljä Järnefelt, Eija Kauppinen, Hanna Ketonen, Marjaana Manninen, Matti Pietilä, Pirjo Sinko (toim.) Taide ja taito -kiinni elämässä! TaiTai Taide- ja taitokasvatus. Taide ja taitokasvatuksen julkaisu 2009. Opetushallitus

Liikanen, Hanna-Liisa 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital – hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsinki: Otava

Malchiodi, Cathy A. 2010. Ekspressiivinen taideterapia ja monitaiteelliset lähestymistavat. Teoksessa Cathy A. Malchiodi (toim.) Taideterapian käsikirja. Kuopio: UNIPress

Mantere, Meri-Helga 2007. Taiteen ja terapian yhteinen kuva. Teoksessa Mimmu Rankanen, Hanna Hentinen, Meri-Helga Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim

Mantere, Meri-Helga 2007. Taideterapia ja ryhmät. Teoksessa Mimmu Rankanen, Hanna Hentinen, Meri-Helga Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim

Mantere, Meri-Helga 1995. Iloa ja eheyttä kuvailmaisusta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Kaivolla –taide tiedon lähteenä. Jyväskylä: STAKES Raportteja 177

Mantere, Meri-Hega 1991. Mielen kuvat. Kuvallinen ilmaisu terapeuttisessa kontekstissa. Helsinki: VAPK-Kustannus. Taideteollinen korkeakoulu

Mikkola, Matti 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi

Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael 1994. An Expanded Sourcebook. Qualitative Data Analysis. Lontoo/ New Delhi: Thousand Oaks. SAGE publications

Paanen, Marja 2004. Lastenkodin kuvaryhmä nuoren kehityksen tukena. Teoksessa Outi Linnossuo (toim.) Sosiaalisen nuorisotyön toimintamalleja. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja II. Turku: Turun ammattikorkeakoulu

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus

Puuronen, Vesa 2007. Etnografinen tutkimus. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Pösö, Tarja 2004. Kasvatustyö sijaishuoltoyksikössä. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi

Pösö, Tarja 1995. Hoidollisuus ja kokonaisvaltainen huolenpito lastensuojelutyössä – välineenä sijaishuolto. Teoksessa Petri Virtanen (toim.) Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: Werner söderström osakeyhtiö

Rankanen, Mimmu 2007. Kuvataiteen erityispiirteet terapian jäsentäjinä. Teoksessa Mimmu Rankanen, Hanna Hentinen, Meri-Helga Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Haastattelu -Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Saarelainen, Ritva 2001. Pro Filia –tyttöjen puolesta. Luovien työmenetelmien kehittäminen päihdeperheissä kasvavien tyttöjen kehityksen tukemiseksi. Projektin loppuraportti. Helsinki: A-klinikkasäätiön moniste 29/2001

Saloviita, Timo 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvat. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000

Saloranta, Iris 1995. Leikit veden äärellä –ja lastensuojelussa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Kaivolla –taide tiedon lähteenä. Stakes raportteja 177. Jyväskylä: Gummerus

Sava, Inkeri & Bardy, Marjatta (toim.) 2002. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. SYREENIn Taimi -projekti 2001-2003. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, F 21. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu

Savolainen, Miina 2002. Maailman ihanin tyttö. Teoksessa Inkeri Sava & Marjatta Bardy (toim.) Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. SYREENIn Taimi -

projekti 2001-2003. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, F 21. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu

Savolainen, Miina 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink entertainment Oy

Seeskari, Daniela 2004. Lasten ja nuorten taideterapia Kasvamisen voimavarana. Helsinki: Kirja kerrallaan

Siivonen, Katriina, Kotilainen, Sirkku, Suoninen, Annikka 2011. Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky -hankkeessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 44. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/myrsky2011.pdf>. Luettu 16.3.2013

Simpanen, Marjo-Riitta 2007. Terveyttä taiteesta. Taideteoksia Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän taidekokoelmasta. Helsinki: Minerva

Sinkkonen, Jari 2008. Nuoruusiän monet haasteet. Teoksessa Seija Karppinen, Inkeri Ruokonen ja Kari Uusikylä. Nuoret ja taide -ilolla ja innolla, uhmalla ja uholla. Kirjoituksia murrosikäisten taito –ja taidekasvatuksesta. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab

Strandman, Pia 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: LIKE

Strömberg, Minna 2004. Junttaan minuuteni multaan, ravitsen juuriani menneellä, kasvatan oksillani tulevaa. Minä itsessäni, suvussani ja ympäristössäni. Omaelämäkerrallista työstämistä kuvataiteen keinoin. Teoksessa Inkeri Sava & Virpi Vesanen-Laukkanen (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: PS-kustannus

Terveyttä kaikille vuoteen 2000, 1993. Uudistettu työohjelma. Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 1993:2 Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Vesänen-Laukkanen, Virpi 2003. Satuhahmot omakuvina. Teoksessa Mari Krappala (toim.) & Tarja Pääjoki (toim.) Taide ja toiseus -syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Sosiaali ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus, Gummerus

Viinamäki, Leena 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Väänänen, Seppo 2004. Taide ja taiteilija yhteisössä. Teoksessa Arja Jämsén & Tuula Kukkonen (toim.) Voimavirtaa arkeen. Taide ja kulttuuri sosiaalialan työssä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Todetteita, 19. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Liitteet

Liite 1. Taidetyöpajasuunnitelma

Tarkoituksena on toteuttaa syksyn 2012 aikana sijaishuoltoyksikössä taidetyöpaja nuorille. Työpaja järjestetään 1,5-2h mittaisissa jaksoissa kerran viikossa. Tavoitteena on luoda mukavaa ja mielekästä yhdessä tehtävää vapaa-ajan toimintaa. Taidetoiminta tulee olemaan helposti lähestyttävää ja leikinomaista. Tehtävänannoista on pyritty luomaan sellaisia, että osallistumiskynnys olisi matala ja aikaisempaa osaamista ei vaadittaisi.

Tehtävä 1. Jälkiä

Aloitus: Laitetaan lattialle kyniä, joista jokainen saa valita mieleisensä. Valittuaan värin jokainen esittelee itsensä ja kertoo miksi valitsi kyseisen värin.

Työskentelyn kulku: Voiko ilman sivellintä maalata? Joskus kynän tai siveltimen käyttö rajoittaa ilmaisuamme ja siksi kuvien tekemistä on hyvä lähestyä myös muista näkökulmista. Tehtävässä jokainen levittää lattialle ison paperin ja ottaa purkeista kaksi väriä; toisen jonka valitsi aiemmin ja toisen vapaavalintaisen. Tarkoituksena on testata millaista maalausjälkeä käsin voi saada paperille. Millä eri käsien osilla voi maalata ja millaisen jäljen ne jättävät.

Kun nuoret kokevat saaneensa edellisen tehtävän valmiiksi voidaan valita uudet värit ja ottaa vielä suurempi paperi ja kokeilla jaloilla ja varpailla maalaamista.

Lopetus: Lopuksi kokoonnutaan tarkastelemaan valmiita teoksia ja keskustellaan siitä oliko joku aikaisemmin kokeillut käsillä tai jaloilla maalaamista ja miltä työskentely tuntui. Lisäksi annan nuorille ensi kerran työskentelyä varten pohdittavaksi ajatuksen; jos he saisivat olla mikä tahansa eläin, mikä se olisi?

Työskentelyn tavoitteet: Maalaustehtävän tavoitteena on tutustua ryhmän kanssa ja irrottaa ajatuksia perinteisistä taiteen tekemisen menetelmistä. Tarkoituksena on leikitellä maalauksella ja saada mukava aloitus työpajakertoihin.

Työskentelyyn tarvittavat välineet: Värikynät, pullovärit, kertakäyttölautasia väripaletiksi ja paperia.

Työskentelyyn tarvittava aika: 1 työpajakerta.

Tehtävä 2. Omakehu eläimenä

Jos olisin eläin, mikä olisin? Jokainen meistä on varmasti joskus pohtinut miltä tuntuisi olla lintu ja lentää taivaalla tai omistaa leijonan voimat. Tehtävän tarkoituksena on tehdä kipsiveistos; omakehu eläimenä.

Aloitus: Ensin keskustellaan edellisellä kerralla antamastani tehtävänannosta. Jokainen voi vielä miettiä mikä oma eläinhahmo olisi. Tuon kirjoja ja muuta materiaalia mistä voi hakea tarvittaessa eläinkuvastoa malliksi.

Työskentelyn kulku: Tämän jälkeen tehdään kipsiveistokselle kananverkosta ja rautalangasta sitomalla pohjarakenne, jonka päälle kangassuikaleita kipsiin kastamalla luodaan eläimen hahmo. Kipsiä voi muovaila niin kauan, kun se on vielä märkää. Kipsin kuivuttua sitä voi vielä hioa hiekkapaperilla ja tehdä siihen pieniä yksityiskohtia.

Lopetus: tarkastellaan yhdessä teoksia ja keskustellaan niistä ja nuoret voivat halutessaan kertoa omasta työstään.

Työskentelyn tavoitteet: Kipsiveistoksessa tavoitteena on oman identiteetin pohtiminen teoksen kautta. Tarkoituksena on miettiä omia hyviä ominaisuuksia ja tarkastella omaa itseään eläinhahmon avulla.

Työskentelyssä tarvittavat välineet: Kananverkkoa, rautalankaa, pihdit, leikkurit, kangassuikaleet, kipsijauhe, sankoja, suojavaatteet sekä jätesäkkejä tai sanomalehtiä pöytien suojaamiseen.

Työskentelyyn tarvittava aika: 2 työpajakertaa.

Tehtävä 3. Ajatuskuplia

Tehtävänä on tehdä yhteistyöllä seinämaalaukseen liittyy omiin ajatuksiin. Jokainen nuori saa tehdä seinälle oman ajatuskuplansa, siitä mitä ajatuksia mielessä liikkuu. Ensin seinälle maalataan jokaiselle oma ajatuskupla, jonka sisälle saa tehdä ajatustaan kuvaavan kuvan. Kuva toteutetaan sapluunalla. Sapluuna tehdään siten että leikataan

pahviin kuvan muotoinen reikä. Sapluuna asetetaan oman ajatuskuplan sisään ja telataan tai töpötetään väri sapluunan päälle ja valmis kuva muodostuu seinään.

Aloitus: Selitän mitä on tarkoituksena tehdä ja esittelen sapluuna tekniikan. Lisäksi näytän muutamia kuvaesimerkkejä sapluunatekniikalla seinään toteutetuista maalauksista.

Työskentelyn eteneminen: Ryhmä voi yhdessä pohtia miten teos sijoittuu seinälle. Jokainen luonnostelee ajatuskuplansa seinälle lyijykynällä ja valitsee mieleisensä värin, jolla ajatuskupla maalataan. Tämän jälkeen jokainen voi alkaa työstää omaa sapluunaansa esimerkiksi ensin luonnostelemalla pahville ajatuskuvionsa ja tämän jälkeen leikkaamalla kuvion mattoveitsellä tai saksilla. Kun sapluuna on valmis se kiinnitetään ajatuskuplan sisään kevyesti maalarinteipillä ja töpötetään väri sapluunan päälle.

Lopetus: Tarkastellaan yhdessä seinämaalausta ja keskustellaan lopputuloksesta.

Työskentelyn tavoitteet: Seinämaalauksen tavoitteena on yhdessä ryhmän kanssa toimiminen ja yhteistyön tekeminen. Lisäksi tarkoituksena on omien ajatusten ilmaisu taiteen keinoin.

Työskentelyyn tarvittavat välineet: Maalia, siveltimiä, kertakäyttölautaset väripaiteiksi. Pahvia, mattoveitsiä tai saksia, alusta leikkaamiseen sekä superlonia värin töpötykseen.

Työskentelyyn tarvittava aika: 2 työpajakertaa.

Lisäksi jos nuoret haluavat, voimme järjestää heidän valitsemistaan teoksistaan pienimuotoisen näyttelyn.

Liite 2. Kyselylomake nuorille

Vastaa kysymykseen vapaasti kirjoittaen sille varattuun tilaan. Voit jatkaa kääntöpuolelle, jos tila ei riitä.

Mikä työpajoissa oli mukavinta, miksi?

Mikä työpajoissa oli ikävintä, miksi?

Mitä teit työpajoissa mieluiten?

Miltä työpajoissa työskentely tuntui?

Haluaisitko että työpajoja järjestettäisiin lisää?

Lähetä terveisiä Jatalle tai kirjoita vapaasti ajatuksistasi työpajaan liittyen. Kiitos osallistumisesta!

Liite 3. Tiedote sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle

Hei!

Olen järjestämässä sijaishuoltoyksikössä taidetyöpajaa nuorille, josta teen graduuni liittyvää tutkimusta. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella taidetoimintaa sijaishuoltoyksikössä. Haluaisin kuulla teidän henkilökunnan ajatuksia työpajasta sekä taidetoiminnasta yleensä. Tarkoituksena olisikin haastatella henkilökuntaa työpajajakson päätyttyä, sillä teidän ammattitaitonne tuo tutkimukseen paljon tärkeää tietoa ja uusia näkökulmia.

Haastatteluihin voisi osallistua 3-4 henkilöä, jotka ovat olleet seuraamassa työpajoja. Voimme sopia haastattelukerrat kullekin haastateltavalle sopivaksi ajankohdaksi. Haastattelut ovat nimettömiä, emme käsittele niissä salassa pidettäviä asioita, haastatteluaineisto on vain minun hallussani ja sitä käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Lisäksi tuhoan aineiston tutkimuksen päätyttyä.

Olisi mukavaa jos innostuisit osallistumaan!

Terveisin: Jatta Vuorinen

Liite 4. Haastattelulupa sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle

Hei!

Teen tutkimusta taidetoiminnan järjestämisestä sijaishuoltoyksikössä. Haastattelen teitä, yksikön henkilökuntaa, liittyen teidän ajatuksiinne taidetoiminnasta ja järjestetystä työpajasta. Näkökulmanne tuo paljon arvokasta tietoa tutkimukseen. Emme käsittele haastattelussa salassa pidettäviä asioita ja tutkimusaineisto on vain minun hallussani ja sitä käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Lisäksi tuhoan haastatteluaineiston tutkimuksen päätyttyä.

Pyydän teidän lupaa käyttää haastatteluaineistoa tutkimuksessani.

Ystävällisin terveisin:

Jatta Vuorinen

Lapin yliopisto/ TTK

Kuvataidekasvatus

Annan Jatta Vuoriselle luvan haastatteluni käyttöön hänen tutkimuksessaan sijaishuoltoyksikön taiteellisesta toiminnasta:

Päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 5. Teemahaastattelurunko sijaishuoltoyksikön henkilökunnalle

Teemahaastattelu

Yksilölliset kysymykset

Millainen koulutus sinulla on?

Kuinka pitkään olet työskennellyt sijaishuoltoyksikössä?

Vapaa-ajantoiminta sijaishuoltoyksikössä

Kerro vapaa-ajan toiminnasta sijaishuoltoyksikössä.

Tarkentavat kysymykset:

Millaista vapaa-ajan toimintaa tai harrastustoimintaa sijaishuoltoyksikössä järjestetään?

Millaisissa harrastuksissa nuoret käyvät?

Miten päätetään millaista vapaa-ajan toimintaa sijaishuoltoyksikössä järjestetään?

Millaisesta vapaa-ajan toiminnasta nuoret pitävät?

Oletko osallistunut vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen yksikössä? Jos olet, millaista toimintaa olet järjestänyt?

Taiteellinen toiminta sijaishuoltoyksikössä

Miten ymmärrät taiteellisen toiminnan sijaishuoltoyksikössä. Millainen mielikuva sinulla on taiteellisesta toiminnasta?

Onko sijaishuoltoyksikössä järjestetty aikaisemmin taiteellista toimintaa?

Tarkentavat kysymykset:

Oletko osallistunut taiteellisen toiminnan järjestämiseen?

Millaisena koit toiminnan järjestämisen?

Mitä hyviä ja huonoja puolia huomasit toiminnassa?

Millaista palautetta nuoret antoivat toiminnasta?

Taiteellinen toiminta sosiaalityössä

Oletko kuullut taiteen menetelmien hyödyntämisestä töissä tai koulutuksessasi?

Tarkentavat kysymykset:

Mitä töissä tai koulutuksessasi kerrottu taiteellisten menetelmien hyödyntämisestä sosiaalityön alalla?

Oletko itse kokeillut taiteellisten menetelmien hyödyntämistä omassa työssäsi?

Koetko että koulutuksessa saamasi tiedot ja taidot ovat auttaneet taiteellisten menetelmien käytössä?

Haluaisitko lisäkoulutusta taiteellisten menetelmien käytöstä?

Työpajaan liittyvät kysymykset

Erosiko taidetoiminta, jota työpajassa tehtiin jotenkin siitä millaisena kuvittelit taidetoiminnan ennen työpajaa?

Miten taidetyöpaja mielestäsi kokonaisuutena onnistui?

Mikä työpajassa onnistui hyvin?

Entä missä olisi parantamisen varaa? Mitä itse tekisit toisin?

Millaista palautetta nuoret ovat antaneet taidetyöpajasta?

Mikä oli nuorten mielestä mukavaa, entä mikä ei?

Ovatko nuoret keskustelleet työpajasta sen jälkeen?

Ovatko nuoret jatkaneet töiden työstämistä työpajan jälkeen?

Mitä nuoret ovat tehneet valmiille töille?

Näkyikö lasten toiminnassa tai olossa jotain erityistä työpajan jälkeen? (väsynyt/energinen)

Millaista palautetta henkilökunta on antanut työpajan järjestämisestä?

Moniammatillinen yhteistyö

Miten moniammatillinen yhteistyö ilmenee sijaishuoltoyksikössä?

Voisiko työpajojen järjestäminen olla tällaista yhteistyötä?

Taide ja hyvinvointi

Onko taiteellisesta toiminnasta hyötyä?

Tarkentavat kysymykset:

Millä tavoin taiteesta voisi olla mielestäsi apua sijaishuoltoyksikön nuorille?

Voitaisiinko samankaltaisia työpajoja järjestää tulevaisuudessa sijaishuoltoyksikössä?

Koetko että itse voisit hyödyntää taiteellisia menetelmiä työssäsi?

Haluatko kertoa vielä vapaasti jotain liittyen työpajaan, työskentelyyn tai taiteellisiin menetelmiin?

Liite 6. Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan tiedot	Nimi Jatta	Vuorinen	
	Katuosoite [REDACTED]	Postinumero [REDACTED]	Postitoimipaikka [REDACTED]
	Puhelin [REDACTED]	Sähköpostiosoite [REDACTED]	
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö Lapin yliopisto	Hakijan tehtävä/virka-asema Opiskelija	
	Tutkimuksen ohjaaja	Nimi Päivi Granö	Oppiarvo ja ammatti Kuvataidekasvatuksen professori
	Toimipaikka ja osoite [REDACTED]		
	Puhelin [REDACTED]	Sähköpostiosoite [REDACTED]	
Tutkimuksen toimeksiantaja	Toimeksiantaja Jatta Vuorinen		
	Yhteystiedot [REDACTED]		
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Rovaniemellä 22/10/2012	Allekirjoitus [REDACTED]	
Päätätä täyttää	Tutkimusluvan myöntäminen ☒ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä		
	Myöntämisen ehdot ☒ Tutkimuksen myöntämisen ja tietojen luovuttamisen ehtona on, että tutkimuksen tekijä sitoutuu huolehtimaan tietojen käsittelystä henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Tutkimuksen tekijä on velvollinen käyttämään tietoja luottamuksellisesti ja ainoastaan tämän tutkimuksen tekemiseksi. ☐ Muut ehdot		
	Perustelut myöntämättä jättämiselle		
	Päätäjän nimi [REDACTED]		
Päiväys ja päätäjän allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä [REDACTED] 31/11/2012	Allekirjoitus [REDACTED]	

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Tutkimuksen tekijä/ -t	Jatta Vuorinen	
Tutkimuksen nimi	Taidetoiminta sijaishuoltoyksikössä	
Tutkimuksen tausta	Nuorten hyvinvoinnin edistäminen taiteen keinoin.	
Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	Tutkimuksen tavoitteena on järjestää taidetyöpaja sijaishuoltoyksikön nuorille, jonka avulla pyrin selvittämään millaisia taidetoiminnan mahdollisuuksia yksikössä on sekä millaisena toiminta koetaan. Tutkin myös henkilökunnan käsityksiä taidetoiminnasta ja taiteen hyvinvointia edistävästä vaikutuksista.	
Tutkimuksen aikataulu	Tutkimus toteutetaan 25.10 - 22.11.2012 välisenä aikana.	
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Rovaniemellä 22/10/2012	Allekirjoitus

Liite 7. Lupalomake nuorten vanhemmille

Hei!

Olen kuvataidekasvatuksen opiskelija Lapin yliopistosta. Teen gradua taidetoiminnan järjestämisestä sijaishuoltoyksikössä. Tarkoituksena on pitää taidetyöpaja lapsille ja nuorille, jonka avulla pyrin selvittämään millaista taidetoimintaa yksikössä on mahdollista järjestää sekä millaisena työskentely koetaan. Pidän työpajaa syksyn aikana kerran viikossa neljän viikon ajan ja kerään aineistoa työntekijöitä haastatteleamalla sekä työskentelyä havainnoimalla. Emme käsittele salassa pidettäviä asioita ja tutkimus keskittyy henkilökunnan näkökulmaan, joten lasten yksityisyys on turvattu. Tutkimusaineisto on vain minun hallussani ja sitä käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen. Lisäksi tuhoan tutkimusaineiston tutkimuksen päätyttyä.

Pyydän lupaa lapsenne osallistumiseen taidetyöpajaan. Luvassa on mukavia työpajakertoja taiteen parissa.

Ystävällisin terveisin: Jatta Vuorinen

Annan luvan lapseni osallistumiseen Hiekkarinteen sijaishuoltoyksikössä syksyllä 2012 järjestettävään taidetyöpajaan.

Päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys